

ZDit document is een compilatie van citaten uit de 'Geschiedenis van de Nederlandse Zending' door Keith C. Warner (een vertaling door K.J.Bakker, 1967). Om auteursrechtelijke redenen is niet het hele document voor publicatie gebruikt, maar alleen delen ervan. Dit document is door de redactie van www.kerkvanjesuschristus.nl niet op fouten gecontroleerd, hetzij historische of taalkundige, en de redactie wijst alle reclamaties over eventuele inhoudelijke of andere fouten bij voorbaat van de hand.

De opening van de Nederlandse zending

Bezoek van Orson Hyde aan Nederland

Gehoorzaam aan het gebod van Jezus Christus "om te gaan over de gehele wereld en het evangelie aan iedereen te prediken" is de Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen een zendingskerk. Kort na haar vestiging werd door openbaring bekendgemaakt dat ouderlingen naar alle landen van de wereld op zending moesten worden gestuurd:

"Zend de ouderlingen van mijn kerk onder de volkeren, die verre zijn, en naar de eilanden der zee; zend hen uit naar vreemde landen, roep tot alle natiën." (L. en V. 133 : 8)

De eerste zendeling die de boodschap van het Herstelde Evangelie naar Nederland bracht, was Orson Hyde. Hij was in april 1840 geroepen voor een zending naar Jeruzalem en kwam in juni 1841, op weg naar Palestina, door Nederland. Toen hij in Rotterdam was, bezocht hij een joodse rabbi, aan wie hij het doel van zijn reis naar het Heilige Land uitlegde en tot wie hij getuigde van het Evangelie.

In een brief aan Joseph Smith sprak hij over zijn discussie met de rabbi:

"Ik vertelde hem (de rabbi) dat ik een boodschap had geschreven aan de Joden en dat ik op het punt stond deze in zijn eigen taal (Nederlands) uit te geven. Zodra deze zou verschijnen, zou ik een exemplaar bij hem achterlaten. Ik ontving spoedig vijfhonderd exemplaren van deze boodschap en liet er één achter in het huis van de rabbi. Aangezien hij niet thuis was, ontmoette ik hem niet."

"Een boodschap aan de joden" was de eerste Mormoonse publicatie in de Nederlandse taal; zij was echter alleen voor de joden bestemd. Het is onbekend wie dit pamflet van het Engels in het Nederlands vertaalde. Klaarblijkelijk heeft ouderling Hyde dit iemand voor hem laten doen, want zelf kende hij geen Nederlands. Dit tractaat, geschreven door Orson Hyde, was het eerste niet-Engelse tractaat, dat door de kerk werd gepubliceerd. Broeder Hyde bleef een week in Rotterdam en reisde toen naar Amsterdam, waar hij wederom een joodse rabbi bezocht:

"Ik bleef slechts een nacht en een gedeelte van twee dagen in Amsterdam. Ik wilde ook hier de rabbi bezoeken, maar hij was niet thuis. Ik liet een groot aantal exemplaren van de nieuwe boodschap in zijn huis achter voor hem en zijn mensen".

Kort hierna vertrok Orson Hyde naar Duitsland. De invloed van zijn bezoek en zijn tractaat in Nederland is onbekend. Hoewel verscheidene ouderlingen van de kerk bij gelegenheid Nederland bezochten na het bezoek van Orson Hyde is het niet bekend of er enige poging werd gedaan het Mormonisme te prediken. De Lage landen moesten nog twintig jaar wachten voordat enig werkelijk bekeringswerk werd aangevangen.

Roeping en aankomst van de eerste zendelingen

Het jaar 1861 was het begin van diverse gebeurtenissen van vitaal belang. De intercontinentale telegraafverbinding kwam gereed, Abraham Lincoln was gekozen tot president van de Verenigde Staten en de Burgeroorlog begon. In ditzelfde jaar werd door Nederland de slavernij in Nederlands Westindië afgeschaft. In dit gedenkwaardige jaar kwamen twee ouderlingen uit Utah in Rotterdam aan: Anne Wiegers van der Woude, een Fries, afkomstig uit Franeker in Nederland, en Paul August Schettler, een Duitser. Ouderling Van der Woude was door apostel Wilford Woodruff op 1 april 1861 aangewezen om in Nederland te prediken. Korte tijd later, op 21 april 1861, werd elder Schettler door John Taylor, eveneens

een apostel, aangesteld. Zij verlieten op 26 april Salt Lake City en kwamen op 5 augustus 1861 in Rotterdam aan.

Paul Schettler was in 1859 naar de Verenigde Staten geëmigreerd. Hij trad in New York City tot de Kerk toe in 1860 en emigreerde kort daarna naar Utah.

Hij was in 1861 en 1862 president van de Nederlandse Zending. Hij en Anne Wiegers van der Woude waren de eersten die officieel voor het bekeringswerk onder de Nederlanders werden geroepen.

Schettler werd op 13 augustus 1827 in Neuwied in de buurt van Coblenz, Pruisen, geboren. Hij werd gedoopt door George Q. Cannon in 1860.

Anne Wiegers van der Woude was de eerste Nederlandse bekeerling van de Kerk, hoewel hij ten tijde van zijn toetreding in 1852 niet in Nederland woonde.

Hij was toen werkzaam als scheepsbouwer in Cardiff, Wales.

Vergezeld van zijn vrouw en drie kinderen vertrok hij in januari 1853 per schip van Liverpool naar de Nieuwe Wereld.

De eerste zendingspogingen

Na een week in Rotterdam doorgebracht te hebben, scheidden de wegen van elder Schettler en elder van der Woude. Van der Woude ging naar Amsterdam en Schettler naar Zeist, in de buurt van Utrecht om daar familie te bezoeken. Door de oppositie van de pers had elder Schettler geen succes bij zijn pogingen om zijn familie te bekeren:

"Een paar dagen nadat ik hen iets van onze leerstellingen had gepredikt, merkten zij dat ik een Mormoon was geworden hoewel ik dat woord nooit had gebruikt. Daarna was het erg moeilijk voor mij om hen over te halen te luisteren en redelijk te zijn. Zij waren tegen ons bevooroordeeld door het lezen van de meest gemene en lasterlijke verhalen in Nederlandse en Duitse kranten."

Hij sprak met zijn bloedverwanten, predikanten en andere geleerden, die hij persoonlijk kende. Deze waren allen overtuigd van de zuiverheid van zijn bedoelingen, maar zij geloofden dat hij een misleide fanaticus was. Omdat hij geen lectuur over de Kerk had, schreef elder Schettler naar Basel in Zwitserland, om enige boeken en tractaten in het Duits. Nadat hij deze had ontvangen, verliet hij Zeist en ging naar Amsterdam om met Van der Woude samen te werken.

In Amsterdam ontmoetten Schettler en Van der Woude een zekere Mr. Meyerse, die hen introduceerde bij twee privé clubs van bijbellezers. Nadat elder Schettler met hen gesproken had, gaf hij hen een pamflet, getiteld "Echtheid van het Boek van Mormon", dat hij in het Nederlands had vertaald. Over dit pamflet is verder niets bekend.

Tijdens deze bekeringspogingen in Amsterdam kwamen predikanten in oppositie. Zij waarschuwden het volk om niet met die "verschrikkelijke mormonen" te praten; die waren bezig het volk te verleiden.

De eerste dopelingen

Op 21 augustus verliet elder Van der Woude Amsterdam om de boodschap van de Herstelling aan zijn bloedverwanten in Workum, Friesland, te gaan brengen. Zijn prediking daar veroorzaakte veel opwinding onder het volk en de geestelijke autoriteiten.

Spoedig daarna ging hij naar Leeuwarden, maar daar bleef hij niet langt omdat hij door de predikanten werd tegengewerkt op grond van polygamie. Daarna ging hij naar Dokkum om opnieuw contact met zijn bloedverwanten op te nemen.

Terwijl hij in Dokkum was, predikte hij in een boerenschuur, die vol met mensen was. Tussen hen bevonden zich de eerste bekeerlingen van de Kerk in Nederland.

"De mensen waren erg blij naar mij te kunnen luisteren en vroegen mij de volgende zondag weer te komen prediken, nu in een andere schuur in de buurt van Broek bij Akkerwoude, waar ook een grote menigte was verzameld. Dit opende voor mij de weg en ik doopte een man en twee vrouwen."

De kerkledenlijsten wijzen uit dat de eerste bekeerlingen afkomstig waren uit Broek bij Akkerwoude, een dorp dat behoort tot Dantumadeel, Friesland.

Op 1 oktober 1861 doopte Van der Woude Garrit W.v.d.Woude, Bandina v.d.Woude-Potgieter en Elisabeth Wolters. Dit waren de eerste bekeerlingen van de kerk in Nederland.

Elder Schettler ging in Amsterdam door met zendingswerk en op 23 december 1861 doopte hij drie bekeerlingen. Eén van hen was Hendrik Van Steeten, die spoedig werd geordend tot priester en een plaatselijke zending vervulde alvorens hij naar Utah emigreerde. Het eerste jaar eindigde met zes leden en twee zendelingen.

Organisatie van de eerste gemeente en laatste pogingen van de zendelingen

Op 10 mei 1862 waren in Amsterdam veertien bekeerlingen gedoopt; hierdoor kon de eerste gemeente van de Kerk in Nederland worden georganiseerd.

Hoewel de elders allerlei soorten tegenwerking ontmoetten bij hun werk om de beginselen van het evangelie te verkondigen, bloeide het bekeringswerk in de gemeente Amsterdam voorspoedig.

In september 1862 werd Paul Schettler overgeplaatst naar Basel in Zwitserland als assistent van de Europese zendingspresident. Anne van der Woude bleef in Nederland en zette zijn zendingspogingen voort tot 1 juni 1863. Toen keerde hij, tezamen met twee emigranten, naar Amerika terug.

Paul Schettler keerde naar Nederland terug en zette het zendingswerk voort tot november van dat jaar. Hij werd bij zijn pogingen bijgestaan door de Europese zendingspresident en plaatselijke zendelingen. Zij breidden hun pogingen uit van Amsterdam naar Gorinchem, Leeuwarden, Rotterdam, Werkendam en Heukelom en slaagden erin twaalf bekeerlingen te dopen. In november verlieten deze zendelingen Nederland en keerden naar Zwitserland terug.

De plaatselijke zendelingen emigreerden naar Amerika; Paul Schettler keerde vanuit Zwitserland terug naar Amerika.

Eind 1863 telde de Kerk in Nederland drieëndertig leden.

Nadat de zendelingen Nederland hadden verlaten was er niemand om hun plaats in te nemen. Pas een jaar later werden zij vervangen.

Ontvankelijkheid van het volk

Hoewel slechts langzaam, ging het zendingswerk in Nederland toch vooruit door de pogingen van de eerste zendelingen. De Nederlanders leken echter afwerend tegenover de boodschap te staan. Elder van der Woude schreef deze afwijzing toe aan valse geruchten.

"Er zijn vele trouwhartige mensen in dit land, die naar de waarheid zoeken, maar door vooroordeel en valse verklaringen met betrekking tot het mormonisme en de mormonen is het moeilijk om vooruitgang te maken."

Elder Schettler concludeerde dat de weerzin van het volk tegen hun boodschap was te wijten aan traditie:

"Het nationale karakter van de Nederlanders is om, meer dan enig ander volk, de traditie van hun vaders te volgen, en deze geest openbaart zich in al hun gewoonten."

De eerste zendelingen in Nederland concentreerden hun activiteiten in vier van de elf provincies. Waarschijnlijk deden zij dit om in contact te komen met verwanten en om in dichtbevolkte streken te verblijven. Hun grootste succes hadden zij in Amsterdam. Kennis van het Herstelde Evangelie bespoedigde de komst van deze zendelingen naar Nederland.

Zes jaar vóór het georganiseerde zendingswerk in Nederland aanving, werd er een Nederlands boek: "Geschiedenis van het begin en de avonturen van de mormonen" gepubliceerd. Het was een anti-mormoons boek. Of het veel gelezen werd is niet bekend, maar het vertegenwoordigde het gebruikelijke vooroordeel en de onwilligheid van het volk om naar de boodschap van het Herstelde Evangelie te luisteren toen de eerste zendelingen aankwamen.

In het voorwoord schreef de auteur:

"Alles wat vreemd en ongewoon is in Amerikaanse secten, is samengebracht in het mormonisme. Gebaseerd op aanwijsbaar bedrog, heeft deze religieuze secte, welke slechte vijftwintig jaar geleden bestond uit maar zes leden, zich ontwikkeld tot een goed georganiseerd lichaam dat nu zijn vertakkingen heeft over de gehele wereld. Zij telt thans 300.000 leden."

Klaarblijkelijk was het mormonisme voor de Nederlanders gelijk aan een hoop leugens en misleiding. Misschien was dit vooroordeel één van de belangrijkste redenen waarom het zendingswerk in Nederland gedurende de eerste twintig jaar zo weinig vooruitgang maakte.

De eerste emigranten

Na het vertrek van Paul Schettler in november 1863 werkte er gedurende een jaar geen enkele zendeling van Zion meer in Nederland.

In deze tijd slaagden lokale zendelingen er echter in om een kleine religieuze secte, genaamd "Nieuwlichters" of "Zwijndrechtse Broederschap" in de boodschap van het Herstelde Evangelie te interesseren. Ongeveer vijftig van hen traden tot de Kerk toe. Een niet-mormoons geleerde merkte op:

"Nederlandse interesse in de mormonen begon het eerst bij een religieuze groep, genaamd "De Zwijndrechtse Broederschap" (zo genoemd naar Zwijndrecht, in de buurt van Rotterdam). Zij waren turfschippers, dagloners en luciferverkopers. Zij hadden weinig opvoeding en hadden een afschuw van hard werken. De leden van de broederschap bestudeerden het communisme, gedeeltelijk gebaseerd op Handelingen 2 : 44. Deze mensen kregen uitleg van bijbelse profetische passages, sociologische gelijkberechtiging en andere vage fantastische ideeën, en zij stonden sceptisch tegenover theologisch onderwijs."

Kort na hun bekering tot de Kerk emigreerden de "Nieuwlichters" naar Utah. Zij vertrokken als groep op 1 juni 1864. Zij stichtten de eerste compagnie van Nederlandse bekeerlingen om naar Amerika te emigreren.

Organisatie van de zending

In november 1864 arriveerde Joseph Weiler vanuit Amerika in Rotterdam. Het presidentschap van de Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen zond hem naar Nederland om over de zending te presideren. Bij zijn aankomst vond hij vijftientwintig leden, waaronder drie lokale ouderlingen en een leraar. Met de aankomst van Weiler in Nederland werd Nederland een aparte zending. Van 1861 tot 1864 was het een deel van de Zwitserse, Italiaanse en Duitse zending geweest. Op 1 november 1864 werden de gemeenten van de Kerk in Nederland georganiseerd tot "De Nederlandse zending".

Nog een verandering deed zich voor op 31 januari 1891.

België, dat voorheen een deel van de Zwitsers-Duitse zending was geweest, werd ingelijfd bij de Nederlandse zending. Duitssprekende ouderlingen hadden vijftientwintig jaar in België gewerkt. Het werken in de Duitse taal was echter moeilijk, omdat de meeste Belgen slechts Frans of Vlaams spraken. Om die reden werd België dan ook een deel van de Nederlandse Zending.

Vierendertig leden, vormende de Belgische tak, werden geënt in de Nederlandse zending. Dienovereenkomstig werd de zending "De Nederlands-Belgische Zending" genoemd.

Zendingspogingen in België

In 1888, introduceerde Misch Markow, een Serf, de boodschap van de Herstelde Kerk in België. Markow was een bekeerling. Hij kwam uit Constantinopel, Turkije. Hij kwam in september in Antwerpen aan en raakte bekend met een familie **Essels** die later tot de Kerk toetrad. Door deze familie werden tal van anderen bekeerd. Alvorens naar zijn geboorteland terug te keren, rapporteerde Markow het **presidentschap** van de Zwitsers-Duitse Zending over zijn werk.

Hij deed ook een voorstel om zendelingen naar België te sturen.

Na het vertrek van Markow kwamen drie zendelingen in Antwerpen aan; in twee maanden doopten zij tachtig bekeerlingen. Deze zendelingen stichtten gemeenten van de Kerk in Luik, Brussel en Antwerpen.

Tot 24 februari 1924 bleef België een deel van de Nederlandse Zending.

Toen de Franse zending in oktober 1912 werd georganiseerd, werden de gemeenten in Luik, Seraing, Verviers en Brussel met een totaal ledental van 179 overgeheveld om deel uit te maken van deze nieuwe zending.

Toen de eerste wereldoorlog uitbrak, sloot de Kerk de Franse zending en op 15 mei 1914 werd het vlaamssprekende gedeelte van de Belgische zending geannexeerd door het district Rotterdam. Met toestemming van het eerste presidium werd de "Nederlands-Belgische Zending" gewijzigd in "De Nederlandse zending". Na de oorlog, op 20 augustus 1923, bij een vergadering van zendings- en districtspresidenten, werd besloten de Franse zending te reorganiseren. Het Zwitserse, Franse en Luikdistrict werden verenigd en geplaatst onder één president. Het doel van deze verandering was om de groep van de Kerk in Zwitserland, Frankrijk en België te vergemakkelijken. De officiële organisatie vond plaats tijdens een conferentie in Luik op 24 februari 1924. De Franssprekende Belgische gemeenten gingen terug naar de Franse zending en er werd stilzwijgend aangenomen, dat het Vlaams sprekende gedeelte van België nog deel van de Nederlandse zending uitmaakte. De belangrijkste invloed van België op de Nederlandse zending was de noodzaak om de zendingen zowel Vlaams en Frans te leren als aanvulling op hun Nederlands.

"De grootste moeilijkheden die de broeders die in België werken, ondervinden, is dat zij niet in staat zijn de talen te spreken die daar worden gesproken: Frans, Waals en Vlaams. Het Vlaams is echter ook een soort Nederlands."

De eerste conferenties in Nederland

Toen Joseph Weiler in 1864 in Nederland aankwam, was hij door ziekte gedurende enige maanden niet in staat om zendingswerk te doen. Na zijn herstel zocht hij contact met de leden en zocht hij naar nieuwe onderzoekers. Hij ontving instructies van de Europese zendingspresident om "capabele mensen" te zoeken en hen te ordenen als lokale zendingen om te prediken "tot een volk, dat..... ligt in duisternis en in de schaduw van de dood." Gehoorzaam aan deze instructies verzocht Weiler aan Peter Lammers uit Amsterdam om "in de bediening te komen en met hem te reizen om het Evangelie te prediken." Joseph Weiler ordende Lammers tot ouderling op de eerste conferentie van de Kerk in Nederland. Deze werd op 22 oktober 1865 in een schoolgebouw te Gorinchem gehouden. Er waren op dat tijdstip drie georganiseerde gemeenten te Amsterdam, Rotterdam en Gorinchem. Aan het einde van de conferentie werden vier personen gedoopt. Weiler predikte gedurende drie jaren in Nederland (1864 - 1867), in welke tijd hij 26 bekeerlingen doopte. Gedurende zijn presidium werd Nederland een officiële zending van de Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste dagen.

Moeilijkheden en tegenstanden, ondervonden door de Nederlandse zending

In de eerste vijf jaar van het zendingswerk hielden verschillende factoren de groei van de Kerk tegen. Moeilijkheden, in de eerste plaats veroorzaakt door de wet, moeilijkheden met het leren van de taal, aanpassing aan de Nederlandse gewoonten en het gebrek aan kerkliteratuur.

Wettelijke problemen

In 1866 rapporteerde Joseph Weiler, dat de wet van het land een bijna onoverkomelijk probleem was voor de groei van de zending.

"We vinden het erg moeilijk om een plaats te krijgen waar wij onze vergaderingen kunnen houden, zelfs al willen wij er voor betalen. Wij zouden de pleinen en straten willen gebruiken om het levende woord te laten horen, maar de wetten in dit "zogenaamde" christelijke land zijn zo streng, dat alle religieuze erediensten binnen de muren van huizen moeten worden gehouden en wanneer wij de ordeningen van het Evangelie willen bedienen, door mannen en vrouwen na hun bekering te dopen, moeten wij hiervoor de schaduw van de nacht zoeken. Als wij het zouden wagen om onze God in de open lucht te eren, zouden wij ons binnen de kortste keren binnen de muren van een gevangenis bevinden."

Taal en gewoonten

Andere factoren die er de oorzaak van waren dat het zendingswerk niet vorderde, waren de taalmoeilijkheden en de aanpassingsmoeilijkheden in verband met vreemde gewoonten. Een zendeling klaagde:

"De pioniers van het Evangelie in dit land hebben veel dingen waar zij mee worstelen. Ten eerste een vreemde taal, bijna zonder literatuur. Verder hebben de Nederlanders geen enkele interesse voor toekomstige zegeningen die zij kunnen krijgen. Over dingen die buiten Nederland gebeuren, wordt hier nauwelijks gesproken. Ten tweede houden zij zich streng aan gewoonten en staan zij niet open voor dingen, waardoor zij deze gewoonten moeten verzaken. Zij eten b.v. zuurkool met aardappelen, fijngemaakt tarwebrood, karnemelk, poffers enz. Het is waar dat deze zaken niet van groot belang zijn, maar toch vormen zij tezamen een grote beproeving."

Gebrek aan literatuur

Een andere zendeling schreef de langzame groei van de zending toe aan vooroordelen, ontstaan door valse publiciteit.

"Het is waar, dat onze vooruitzichten in de wereld niet erg vleidend zijn tengevolge van vele obstakels die wij in een nieuw land ontmoeten, doordat wij geen boeken hebben in de taal van het land en het gebrek aan middelen om onze leer behoorlijk ter kennis van het volk te brengen. Er zijn vele boeken tegen ons gepubliceerd en de kranten schrijven vele leugens over ons, waardoor vooroordelen in de hoofden van de mensen ontstaan omtrent de waarheid en evenals over de Galileërs vroeger, wordt er thans over ons kwaad gesproken."

Vooroordelen tegen de Kerk waren er de oorzaak van, dat als het woord Mormoon maar werd genoemd, de mensen weigerden om verder te luisteren. Sommige priesters waren het in ieder opzicht met ons eens, totdat de vraag zich voordeed: Wie en wat bent u eigenlijk?" Het antwoord: "Mormonen" was voldoende om de conversatie te beëindigen en soms werden wij zelfs weggestuurd. De zendingen dachten wel dat velen de geloofwaardigheid van hun boodschap erkenden, maar de mensen waren onwillig om het "te omarmen". Zij hadden weinig zin om de oude begane paden en fouten van hun vaders te verlaten, in het bijzonder wanneer zij bekend raakten met onze naam "Mormonen".

De eerste Nederlandse tractaatjes

De obstakels die de mormoonse zendingen ontmoetten waren zodanig, dat na vijf jaar prediking slechts 88 personen waren gedoopt. In een poging de vooroordelen te overwinnen, publiceerden de zendingen in juni 1866 de eerste Nederlandse tractaatjes. Eén daarvan was getiteld: "Verstaat u wat u leest?" Hiervan werden 2000 exemplaren gedrukt. Het andere, genaamd "Raad voor allen die geluk en eeuwig leven verlangen", werd verspreid in een oplage van 1000 stuks. Deze tractaten bevatten de leerstellingen van de Kerk en veroorzaakten enorme opwinding. Met deze tractaatjes hoopten de zendingen de muur van traditie te doorbreken.

"Wij hebben zo juist 1000 exemplaren van de "Waarschuwende stem" laten drukken, wanneer het volk ze wil kopen en lezen, hopen wij dat zij ons willen helpen de dikke muur van traditie te doorbreken, die bijna ondoordringbaar in de hersens van de inwoners van dit land is vastgeroest."

Nadien werden nog andere pamfletten en tractaatjes gepubliceerd. Toen de zendingen eenmaal de beschikking hadden over literatuur in de Nederlandse taal, begonnen zij de leerstellingen van de Kerk met meer zelfvertrouwen te onderwijzen.

"De broeders hebben grote teleurstellingen tijdens het werk ondervonden, doordat zij geen werken in de taal van het land hadden, zodat de mensen deze zouden kunnen lezen. Nu hebben zij echter "De waarschuwend stem" en "Het Geloof van de Heiligen der Laatste dagen" door de profeet Joseph Smith en twee of drie andere pamfletten. De broeders vertrouwen dat dit een verbetering zal veroorzaken."

Later zijn er vele tractaten en pamfletten verschenen, alsmede boeken in de Nederlandse taal. Hierover zal later nog worden gesproken.

Tegenstand, ondervonden door de zendelingen

Ondanks de pogingen van de zendelingen om vooroordelen te overwinnen, bleef verder succes beperkt. Gedurende de eerste veertig jaar van mormoonse prediking in Nederland kwam de tegenstand hoofdzakelijk uit drie bronnen:

1. woedend gespuis
2. de geestelijke overheid
3. de pers.

Het voornaamste effect van de tegenstand ten opzichte van de zending werd veroorzaakt door publicaties.

Oppositie van het gespuis

Inwoners van een dorp, Ommen genaamd, stenigden in 1867 Pieter J.Lammers. Gelukkig stierf hij niet. Het is niet bekend wie de inwoners van de stad er toe aanzette zulke drastische maatregelen tegen ons te nemen. De zendelingen verlieten Ommen en keerden daar de eerste zeventien jaar niet meer terug. In 1884 keerde een jonge bekeerling, A.J.Smeding, terug naar Ommen om bekeringswerk te doen. Hij werd met hooivorken Ommen uitgejaagd.

"De plaatselijke ouderling, broeder Smeding heeft mij geschreven, dat hij zich nooit had kunnen voorstellen dat er zoveel vreugde was in het prediken van het Evangelie. En toch was hij met hooivorken verdreven uit een kleine plaats, Ommen genaamd, dezelfde plaats waar ik zeventien jaar geleden werd gestenigd. In een andere plaats veroorzaakten vijf studenten en een dominee zoveel moeilijkheden, dat de mensen hun deuren voor hem sloten en zijn leven in gevaar was."

In 1878, in een gehuurde zaal in Amsterdam, trad een menigte met lichamelijk geweld tegen de prediking van het Herstelde Evangelie op. Zij beledigden en

- 8 -

sloegen Heiligen, zowel mannen als vrouwen, zij braken de ramen van de zaal en ook de banken. Buiten voor de deur was een grote woeste menigte en de broeders moesten, teneinde hun woningen veilig te kunnen bereiken, via de achterzijde het gebouw verlaten. De volgende zondag werd de vergadering in het huis van één van de broeders gehouden, waar de geschiedenis zich herhaalde en de menigte dreigde elder Schettler te stenigen als hij naar buiten durfde te komen. Een man, wiens vrouw lid van de Kerk was geworden, moedigde de menigte aan hun dreigementen ten uitvoer te brengen.

Omdat de politie, waarbij hulp werd gevraagd, de zendelingen niet wilden bijstaan, weigerde de zaaleigenaar de zaal nog langer voor de vergaderingen beschikbaar te stellen.

"Het was erg duidelijk, dat de politiefunctionarissen, hoewel zij het deden voorkomen of zij ons alle nodige hulp wilden verlenen, het in werkelijkheid meer met het volk eens waren."

Naderhand werd de tegenstand in geheel Nederland zo erg, dat het onmogelijk was zalen te huren voor de vergaderingen. Bernhard Schettler, de zendingspresident, schreef deze oppositie toe aan "angstwekkende onwetendheid, gecombineerd met oneerlijkheid en onwilligheid om anders te schijnen in hun eerbied tegenover anderen".

Er was ook grote onrust onder het volk tengevolge van een wijdverspreide werkloosheid. Deze toestand had kennelijk effect op de geestelijke gesteldheid van het volk, want de kerken waren bijna leeg.

In 1880, achttien jaar na de aanvang van het zendingswerk door de Heiligen der Laatste Dagen, hadden de Nederlanders nog steeds gemengde gevoelens ten opzicht van het Mormonisme.

"Als ik door de straten wandel teneinde in alle rust tractaten te verspreiden, roepen de mensen mij na; zij noemen mij een valse profeet. In de kranten staat een kolom die gewijd is aan zaken die tegen ons getuigen en die de mensen in dit land waarschuwt zich van ons te verwijderen en niet naar ons te luisteren. Als wij maar de gelegenheid kregen om in de open lucht te prediken, want vergaderplaatsen zijn voor ons gesloten en zalen kunnen wij niet huren."

In 1898 hadden twee zendelingen in Hoogkerk een ijzingwekkende ervaring. Te dien tijde waren er geen leden van de Kerk in Hoogkerk of omgeving. Na verscheidene bekeringspogingen slaagden de ouderlingen Klaas Jongsma en Hyrum Hand er echter in enkele families in Hoogkerk en Vierverlaten, plaatsen in de omgeving van de stad Groningen, in het mormonisme te interesseren. Terwijl de zendelingen bij de mensen op bezoek waren, verzamelden zich in de nabijheid van dat huis arbeiders van een naburige fabriek en uitten dreigementen tegen de zendelingen. Toen de zendelingen het huis verlieten, werden zij door de arbeiders geslagen. Elder Hand werd bij een brug tegen de grond gegooid. Hij werd ongenadig geslagen, waarbij de nationale klompen "goede diensten" bewezen. Ogenschijnlijk dood werd hij in een sloot gegooid, maar hij slaagde erin om naar de overkant te zwemmen en door een aardappelveld te ontsnappen. Ook elder Jongsma kreeg een flink pak slaag voor hij kon ontsnappen. De fabrieksarbeiders verspreidden zich, nadat hun werkgever enkele revolvergeschoten had gelost. Hierdoor kwamen zij weer tot zichzelf.

Het jaar daarop, in 1899, keerden inwoners van Apeldoorn zich tegen het zendingswerk in hun omgeving, omdat een lid van de Kerk kort na zijn doop overleed.

Vijanden van de Kerk weten zijn dood aan deze ceremonie. Veel van de bekendste dagbladen in Nederland verspreidden deze mening. Bij de begrafenis van dit lid verzamelde zich een menigte, die de zendelingen stenigden. Gelukkig werden zij niet gedood.

Tegenstand in België

In 1896 dreigde een woedende menigte van 400 à 500 mensen in Luik, België, elder John B. Ripplinger te doden. Ripplinger had vergaderingen gehouden ten huize van een notabele uit die stad, die door hem was gedoopt. Antimormoonse krantenartikelen veroorzaakten haat tegen Ripplinger onder de burgers. In de kolommen van de pers werd spijt geuit omdat zo'n respectabele familie het mormonisme had aanvaard.

Een menigte verzamelde zich buiten het huis en eiste dat Ripplinger naar buiten zou komen. Nadat er enige schade aan het huis werd aangebracht, arriveerde de politie, die de menigte uiteenjoeg. Naderhand kon Ripplinger zonder verdere molestatie ontsnappen.

Na deze stoornis ontving elder Ripplinger een uitnodiging om de Minister van Openbare Werken en Godsdienst te ontmoeten. Opgewonden geestelijken van Luik verhaastten de uitnodiging door een geheel verkeerde voorstelling van zaken omtrent de leerstellingen, volk en ouderlingen van de Kerk te geven. Na een langdurige bespreking over mormoonse leer en meervoudig huwelijk, verzekerde de minister elder Ripplinger, dat er vrijheid van godsdienst in België heerste. Verdere moeilijkheden door gevaarlijke benden werden tijdens het zendingswerk in België niet meer ondervonden. Ondanks dit ontbreken van tegenstand werden slechts enkele bekeringen tot de Kerk genoteerd. Het enige werkelijke succes had John Ripplinger, die tussen 1894 en 1897 100 bekeerlingen doopte. Het zendingswerk in België groeide slechts langzaam, omdat het volk onontwikkeld was. Een andere oorzaak was het feit, dat België hoofdzakelijk Rooms-Katholiek was. Als de zendelingen contact zochten met de mensen, werd er gezegd: "Mijn ouders waren katholiek, ik ben nu katholiek en ik zal dat blijven en ook mijn kinderen zal ik katholiek opvoeden." De mensen hadden weinig ambitie en zij voelden er weinig voor om daar verandering in te brengen.

Oppositie van de pers

Naast de tegenstand, ondervonden door het gepeupel, ontmoette men ook tegenstand via kranten- en tijdschriftartikelen, pamfletten en boeken.

De pers bleek zowel aanklager als verdediger te zijn in hun publicaties over het mormonisme. Acht jaar vóór de organisatie van de Nederlandse zending was er een boek verschenen, getiteld: "Geschiedenis van de oorsprong en de avonturen van de Mormonen".

Dit was een anti-mormoons boek. De schrijver beweerde, dat "alles wat vreemd en ongewoon in de Amerikaanse secten was, in het mormonisme werd samengebracht." Sinds deze eerste anti-mormoonse publicatie in Nederland zijn nog vele ongunstige boeken en krantenartikelen verschenen.

In 1866 rapporteerde de Nederlandse Zendingsgeschiedenis:

"Er zijn vele boeken tegen ons verschenen en vele kranten ageren met alle soorten leugens, om de mensen te bevooroordelen tegenover de waarheid. Dit werkte echter averechts, want de mensen werden nieuwsgierig. Dit resulteerde vaak in een persoonlijke ontmoeting met de zendelingen en leidde zo tot een eerlijk onderzoek van het mormonisme. De kranten hier schrijven veel over ons en vertellen een massa dingen die niet waar zijn en ik denk altijd maar "Hoe meer hoe beter, want het zal de mensen er toe brengen om te onderzoeken wat voor soort mensen wij zijn."

Vroegere zendelingen hadden advertenties geplaatst in de kranten om hun bijeenkomsten aan te kondigen. Nu de kranten allerlei leugenachtige artikelen schreven, wekten deze artikelen de nieuwsgierigheid van het volk voldoende op en was het niet nodig om nog langer te adverteren. De gehuurde zalen waren veelvuldig gevuld met niet-mormonen, die benieuwd waren om een doop te zien, omdat de kranten hadden vermeld dat dit werd gedaan in een teil met modder.

Een keerpunt

Door de publiciteit, aan de kerk besteed, trad er in 1902 een keerpunt op. Van 1861 tot 1902 waren de meeste perspublicaties antimormoons geweest.

In 1902 echter plaatste "De Prins", een geïllustreerd weekblad, een pro-mormoons artikel. De Mormoonse zendingspresident meldde:

"De Prins", één van de voornaamste geïllustreerde weekbladen van Amsterdam, wijdde in zijn laatste nummer twee drie koloms bladzijden aan een artikel, geïllustreerd met vier prenten van de president Joseph F. Smith en de tempel en tabernakel. Dit blad ligt nu in verscheidene etalages in de stad en trekt niet weinig de belangstelling van degenen die langs komen."

De schrijver introduceerde zijn artikel als volgt:

"Onze lezers hebben ongetwijfeld vaak gehoord van de mormonen, maar echte foto's van hun heiligdommen zijn nooit eerder in Nederland verschenen.

Nu wij in staat zijn geweest deze voor "De Prins" te veroveren, geven wij met genoeg ruimte aan een van de aanhangers van dit geloof, die ons van tekst en foto's heeft voorzien, om zijn standpunt te verkondigen."

Andere kranten volgden "De Prins" en publiceerden nu pro-mormoonse artikelen. Dientengevolge verschenen nu zowel pro- als contra-artikelen in de kranten. Het werkelijke keerpunt was niet dat één enkel positief artikel was gepubliceerd, maar dat de pers nu meer objectief werd. De pers stond nu toe dat beide gezichtspunten, zowel vóór als tegen, in de kranten verschenen. Zij bepaalde nu een gedragslijn alvorens te veroordelen. Nu de kranten eerlijker begonnen te oordelen, stond de pers ook toe, dat corrigerende artikelen verschenen, wanneer er valse berichten in de kranten stonden.

In 1904 echter deden vele kranten weer een gezamenlijke poging om haat tegen de Mormoonse kerk te zaaien. Sommige kranten stelden aanzienlijke ruimte in hun kranten beschikbaar voor anti-mormoonse artikelen. Deze artikelen schenen uit één bron te komen, maar waren zo goed verspreid, dat de elders rapporteerden dat zij ze in alle delen van het land hoorden.

De bron van deze artikelen was een brief van een predikant in Salt Lake City. De beschikbare informatie bevatte de naam Zimmer. Sommige kranten bestreden de anti-mormoonse campagne en drukten pro-mormoonse artikelen. Verscheidene prominente Nederlanders bestreden de Kerk gedurende de anti-mormoonse campagne. De Nederlandse gedelegeerde naar het internationale vredescongres in Boston schreef een gunstig artikel voor het Algemeen Handelsblad:

"Gedurende vele jaren heeft de pers in Europa niets anders over dit bijzondere volk geschreven dan overdreven en valse voorstellingen over het huwelijksleven van de mormonen. Het is werkelijk een genoegen te zien hoe ijver en energie, maar boven alles onvermoeibare volharding, een wildernis in vruchtbare velden veranderden. Armoede is onbekend in Utah."

Het uiteindelijke resultaat van deze antimormoonse campagne bleek eerder heilzaam dan vernietigend te zijn. De zendingspresident, Willard Cannon rapporteerde:

"Aanzienlijke informatie kon worden verstrekt en het resultaat zal eerder nuttig dan ongunstig zijn"

De strijdvraag polygamie

1909 bleek ook weer een jaar van anti-mormoonse publiciteit te zijn. Thans was het meervoudige huwelijk de oorzaak. In september van dat jaar drukte de Staatscourant, een officieel regeringsblad, een artikel, dat onopzettelijk de mormoonse polygamie met blanke slavinnenhandel vergeleek. Praktisch iedere krant in het land nam dit artikel over. Later plaatste de directeur van het regeringsbureau ter bestrijding van de handel in blanke slavinnen een verklaring teneinde de valse indruk, die door het artikel was ontstaan, te corrigeren. Toch sprak deze directeur nog kritisch over de polygamische praktijken in Utah:

"Wat het meervoudige huwelijk betreft heeft de Kerk besloten dat zij de wetten van de Verenigde Staten zal gehoorzamen, maar desalniettemin zijn er talrijke families in Utah, welke nog steeds ongestoord in polygamie leven, hetgeen een groot gevaar inhoudt voor Nederlandse mensen die in aanraking met deze gezinnen komen."

Het regeringsbureau ter bestrijding van de handel in blanke slavinnen adviseerde iedere vrouw, die van plan was naar de Verenigde Staten te emigreren of tot de Kerk toe te treden, om eerst contact op te nemen met het politiehooftkwartier te Amsterdam. Regeringsleiders legden een verklaring af in de Haagsche Courant dat zij een onderzoek hadden ingesteld en dat zij het raadzaam achtten dat zij, die zich tot het mormonisme voelde aangetrokken als gevolg van hun propaganda, zowel pro- als anti-informatie moesten ontvangen. Het polygamie-debat in de kranten duurde jaren. Twee publicaties, "De Eenheid" en "De Tempel" werden gedurende deze controversie bondgenoten voor de mormoonse zaak. In 1925 publiceerde De Eenheid een pro-mormoons artikel van Theodore Roosevelt, getiteld: Theodore Roosevelt weerlegt anti-mormoonse leugens:

"Toen ik president was, werd bij een bepaalde gelegenheid een aantal aanvallen op de regering gedaan omtrent deze meervoudige huwelijken in Idaho en Wyoming, alsmede in Utah, waarin werd beweerd dat een aantal van onze federale leiders een meervoudig huwelijk hadden gesloten. Een bijzonder zorgvuldig en grondig onderzoek werd door de beste regeringsmensen ingesteld en het bleek dat er niet de geringste grond van waarheid in deze aanvallen was. Iedere mormoon waarmee ik sprak, verzekerde mij, dat sinds polygamie wettelijk verboden was, zij zich aan deze wet hielden. De mormonen hebben hetzelfde recht hun godsdienst te beleven op hun manier, evenals de Joden en de Christenen dit recht hebben. Zij zullen alleen niet handelen tegen de wetten van het land. Ik heb monogame mormonen gekend. Hun levensstandaard met betrekking tot huiselijk leven, moraal en houding ten opzichte van mannen en vrouwen waren zo hoog als die van de beste mensen in iedere andere bevolkingsgroep. Werkelijk, tussen deze mormonen is de standaard van seksuele moraliteit bijzonder hoog. Hun kinderen zijn talrijk, gezond en goed opgevoed. Hun jonge mannen waren minder dan hun buuren geneigd om toe te geven aan een verdorven seksuele losbandigheid die zo vernederend is voor hun sekse en zo wreed en vernederend voor de vrouwen die er het slachtoffer van zijn. Zij leden niet aan deze ondeugd, die vernietigender voor de beschaving is dan welke andere ondeugd ook maar kan zijn: de

kunstmatige beperkingen van gezinnen en het steriele huwelijk leiden uiteindelijk tot vernietiging van de natie."

Na de verschijning van dit artikel verschenen er weer vele andere gunstige artikelen over de mormoonse zaak. Polygamie bleef vele jaren een strijdvraag, maar er werden ook betrouwbare artikelen gepubliceerd.

In 1929 werd het bekeringswerk geconfronteerd met een andere hardnekkige antimormoonse campagne. In Rotterdam gingen op marktdagen "handelaren" van deur tot deur, om "Openbaringen" te verkopen. Deze handelaren verkochten pamfletten [met anti-mormoonse inhoud]. In werkelijkheid was deze campagne een handelszaakje.

De controverse betreffende de doop

Het dopen werd eveneens een strijdvraag in vele krantenartikelen. Een artikel in de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 1 februari 1922 beschreef een doop door onderdompeling en concludeerde, dat deze manier van dopen ongetwijfeld een kracht had die ontbrak bij de gemakkelijke manier van dopen door het laten vallen van een druppel water op het voorhoofd van de kandidaat.

In 1931 publiceerde De Heraut, een Nederlands Hervormd weekblad, een artikel, waarin de vraag aan de orde werd gesteld of de mormoonse manier van dopen door de kerk als christelijk moest worden beschouwd of niet.

De schrijver van het artikel kwam tot een negatieve uitspraak. Later verscheen er een artikel in het Hervormd weekblad der Calvinistische Kerk, dat overwoog of een Mormoon door de Nederlands Hervormde Kerk kon worden geaccepteerd zonder herdoop.

Het artikel concludeerde dat, als de mormoonse kerk als christelijk werd beschouwd, en als de doop was verricht in de naam van de Heilige Drieëenheid, de doop geldig was. De schrijver zei, dat de mormoonse doop christelijk scheen te zijn maar hij "durfde niet te zeggen dat het een christelijke kerk was, hoewel er wel enige elementen van ware christelijkheid in zaten".

Na 1935 verschenen er in de kranten en diverse weekbladen gunstige artikelen betreffende doop voor de doden, het welzijnsplan, het zendingswerk, genealogie en het mormoonse kerkbouwprogramma.

Tegenstand van de geestelijkheid

De geestelijkheid bestreed de groei van het mormonisme met diverse methoden. In Delft stelden geestelijken een "genezer" aan in navolging van de zendingen, zij beledigden de zendingen in het openbaar en waarschuwden de mensen tegen hen.

Andere geestelijken verspreidden anti-mormoonse lectuur. Soms werkte dit juist averechts, omdat hierdoor eerder de nieuwsgierigheid dan oppositie werd opgewekt.

"Velen hoorden voor het eerst in hun leven de zendingen hun getuigenis van het Evangelie van Jezus Christus geven. Het is er een goed voorbeeld van hoe de oppositie in ons voordeel kan werken. In plaats van toorn van vele inwoners tegen ons op te wekken en vijanden van ons te maken, bezorgde deze goede predikant (en anderen) ons vele vrienden.

Bij tijd en wijle publiceerde predikanten artikelen in de kranten of schreven pamfletten en boeken tegen de mormoonse kerk. Een groep Nederlands Hervormde predikanten in Apeldoorn publiceerde een grof en gemeen anti-mormoons pamflet in een poging de groei van het mormonisme onder hun leden in te dammen.

Het pamflet, getiteld "Waak en Bid" bevatte een waarschuwing tegen "misleidende methoden van de mormoonse zendingen, die probeerden de gelovigen, in hun strikken te vangen".

Geschriften van Van der Valk

Sinds 1921 vormde een serie geschriften van M.H.A. van der Valk de voornaamste bron van de aanvallen van de geestelijkheid op het mormonisme. Van der Valk was een Nederlands Hervormd predikant geweest maar was uit zijn functie gezet. In 1921 publiceerde Van der Valk een brochure, getiteld "De profeet van de mormonen Joseph Smith Jr.". Vele kranten en tijdschriften herzagen de brochure en juichten haar toe als het beste werk omtrent mormonisme in de Nederlandse taal. Deze brochure werd gedurende vele jaren een bron voor antimormoonse artikelen in de kranten, voor preken tegen mormonisme in kerken en voor gemene pamfletten.

Later gaf Van der Valk een andere brochure uit, getiteld: "De Mormonen, hun Profeet, Leer en Leven". In 1926 gaf hij een brochure uit getiteld "De Mormoonse Leer". Toen deze laatste brochure in druk verscheen, verklaarde de Nieuwe Haagsche Courant dat deze brochure "verschrikkelijke, maar gezaghebbende en aanvaardbare lectuur" was, "die gebruikt moest worden tegen de onverzettelijke mormoonse propaganda in Nederland". [...] Dominee Van der Valk beweerde dat hij voor het eerst in 1889 in Salt Lake City was, negen jaar voor dit laatste bezoek. Hierdoor werd de eerlijkheid van de predikant in twijfel getrokken. Zelfs in 1926 bleek dat hij niet wist dat het Endowment House niet langer bestond.

Na de publicatie van Mormon Doctrine begonnen handelaren het [anti-mormoonse] pamflet [van Van der Valk] op de markten in Rotterdam en omliggende steden te verkopen ter bestrijding van de mormoonse propaganda. Van der Valks publicaties bleven gedurende vele jaren een bron van antimormoonse literatuur. In 1953 schreef Van der Valk een brief aan de zendingspresident, Donovan van Dam, waarin hij naar de positie van de mormoonse kerk in Amerika informeerde. President Van Dam geloofde dat Van der Valk uiteindelijk de waarheid omtrent de Kerk begon te leren in plaats van de valse informatie die hij gedurende de afgelopen jaren had gekoesterd. President Van Dam voelde dat Ds. Van der Valks gemoed was verzacht ten tijde van zijn dood in 1954 en dat hij begon te denken dat de Profeet Joseph Smith misschien niet zo slecht was geweest als hij hem had geschilderd.

De resultaten van de oppositie

Gedurende de geschiedenis van de Nederlandse Zending veroorzaakten de pers en de tegenstand van de geestelijkheid voor de kerk gunstige publiciteit. De tegenstand hielp bij het openen van de weg voor een meer uitgebreide verspreiding van het Evangelie. Zendingen berichtten, dat de oppositie de mensen er toe bracht om uit te vinden welk soort mensen zij waren. Soms werden bioscopen gebruikt als middel om de propaganda van het mormonisme te bestrijden, maar dit hielp alleen maar bij bekeringspogingen.

"Nu en dan vertonen sommige minder goede bioscopen film zoals "Een slachtoffer van de mormonen". "De Parel van Utah" of "De Bloem van de Mormonen".

Deze dragen er alleen maar toe bij om de nieuwsgierigheid van de mensen op te wekken en hen er toe te brengen het evangelie te onderzoeken. In plaats van het werk te verhinderen, bevorderen zij het."

Gedurende de geschiedenis van de kerk in Nederland was er juist genoeg tegenstand en vervolging om onderzoekers tot de Kerk te brengen.

Zendingswerk in Nederland vóór de tweede wereldoorlog

Zendingswerk vordert langzaam

De eerste twee mormoonse zendingen (1861 - 1863) predikten in vier van de elf Nederlandse provincies en doopten drieëndertig leden. Later breidde zendingspresident Joseph Weiler het zendingswerk over tien provincies uit. Hij had plaatselijke zendingen om hem te helpen bij het distribueren van pamfletten in de provincies Noord- en Zuid-Holland, Noord-Brabant, Zeeland, Utrecht, Gelderland, Overijssel, Friesland, Groningen en Drente. In 1867, toen Weiler naar de Verenigde Staten terugkeerde, hadden zendingen uit Amerika negenenvijftig bekeerlingen gedoopt. Na de ondervonden moeilijkheden bij het bekeren van de Nederlanders tot het mormonisme, verklaarden de zendingen dat het volk verstokt was.

"Hun oren zijn gesloten voor de waarheid en hun harten zijn gehard tegen het werk van God, hetgeen blijkt uit het feit, dat zij geen verlangen hebben om onze leringen te onderzoeken. Enkelen van hen, die wèl de waarheid aanvaard hebben, hebben niet de echte waarde en zielskracht van de ware Christen, die nodig is om overeind te blijven om die waarheid te verdedigen."

Gedurende de volgende tien jaar (1867 - 1877) na Weilers vertrek werden achtenzeventig bekeerlingen gedoopt. In 1877 waren er honderdenveertien leden van de Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen in Nederland. In diezelfde periode emigreerden honderdzevenenvijftig bekeerlingen naar Amerika. Met honderdenveertien leden in Nederland waren de mogelijkheden tot zendingswerk echter aanzienlijk toegenomen. De zendingspresident, Peter J.Lammers, rapporteerde:

"De zendelingen kunnen hier nu beter leven en werken dan een jaar geleden, want er zijn nu heiligen, en dientengevolge meer huizen waar de zendelingen mogen wonen, dan toen zij hier kwamen. Toen was er slechts één dorp en één stad, waar de heiligen woonden, maar nu kunnen wij per trein reizen van Dedemsvaart naar Zwolle, Olst, Deventer, Zutphen, Doesburg, Borculo en dan via de zee naar Amsterdam en Weesp, en in elke plaats vinden wij huizen van heiligen, waar wij kunnen verblijven en prediken."

Hoewel de condities dus waren verbeterd, was het volk in de greep van corrupte praktijken en daarom tegen het evangelie. Sybren van Dijk, zendingspresident van 1871 - 1874, beschreef het volk als:

"traag en talmend, werelds en geestelijk karakterloos, uitstellende tot morgen wat zij gemakkelijk vandaag zouden kunnen doen. Velen willen wel kennis van de waarheid hebben, maar iedere arbeid, die nodig is om deze te verkrijgen, stellen zij uit,"

In de jaren 1877 en 1878 doopten de zendelingen slechts één enkele bekeerling. De zendingspresident, Bernhard H.Schettler, voelde dat:

"de angstaanjagende onwetendheid, tezamen met oneerlijkheid en onwilligheid om anders dan anderen te lijken, de mensen ertoe bracht zich afzijdig te houden."

Gedurende deze tijd werden de mormoonse vergaderingen verstoord door priesters, regeringsambtenaren, politie en bepaalde groeperingen uit het volk.

Een ommekeer wordt bereikt

In 1880 begon het zendingswerk echter wat meer vaart te krijgen. De oppositie van de geestelijke overheid was afgenomen en de Kerk had doelmatige publicaties doen verschijnen, die de mensen ertoe brachten naar de zendelingen te luisteren.

"Er is een toenemende belangstelling in Nederland en ouderling Van Dijk ziet verlangend uit naar meer hulp om hem bij te staan in zijn werk onder het volk. Onze rechten, voor zover deze het prediken en de verspreiding van het werk betreft, worden nu beschermd. Dit moge blijken uit een gebeurtenis bij onze zondagse bijeenkomst, toen iemand onrust trachtte te veroorzaken. Hij werd prompt door een politieagent, die bij de hand was, gearresteerd."

Eén van de redenen van de vooruitgang in Nederland in de volgende tien jaren (1880 - 1890) was, dat de zendingspresidenten veel van hun tijd besteedden aan het vertalen en publiceren van kerkliteratuur in de Nederlandse taal. Een zending constateerde dat het zendingswerk zeer was vertraagd, doordat er geen boeken in de Nederlandse taal waren.

"Vele boeken zouden kunnen worden verkocht als wij ze hadden en dat zou ons werk bijzonder vergemakkelijken."

In 1881 versterkte Van Dijk de Kerk door al zijn tijd te besteden aan het schrijven en publiceren in de Nederlandse taal. In een poging de kerkelijke activiteiten te coördineren en het ledental te versterken, stuurde president Van Dijk een periodieke rondzendbrief naar de gemeenten van de Kerk in Zwolle, Deventer, Zutphen, Almelo, Utrecht, Heukelum, Amsterdam en Dedemsvaart.

"Mijn tijd is verdeeld tussen schrijven, het distribueren van pamfletten en tractaten en het houden van bijeenkomsten in de huizen van de leden.

Ik schrijf iedere week een octaaf vel papier vol met uittreksels uit de werken van de Kerk, of met mijn eigen geschriften, als dit nodig mocht blijken. Dit papier reist van gemeente naar gemeente en wordt overal met blijdschap ontvangen. Ik heb "Het enige ware evangelie" vertaald en tweeduizend exemplaren hiervan zullen binnen enkele dagen gedrukt zijn."

Gedurende de drie jaren dat Van Dijk president van de zending was (1880 tot 1882), doopte hij vijftig bekeerlingen. Dit was het grootste aantal door één persoon gedurende de eenentwintigjarige geschiedenis van de zending in Nederland.

Gedurende zijn bestuur werd op 22 augustus 1880 de tweede conferentie van de Kerk in Zwolle gehouden. Zij werd gehouden in een hotel. Er waren ongeveer honderdentwintig aanwezigen. Het doel van de conferenties was om niet-mormonen aan te moedigen het mormonisme te onderzoeken. Er waren ongeveer veertig onderzoekers aanwezig.

Na het vertrek van Van Dijk bleef de zending zeventien maanden zonder een ouderling uit Utah. Toen de nieuwe zendingspresident arriveerde, vond hij slechts achtenzeventig leden, verspreid over geheel Nederland. Dit aantal werd gevormd door zestien gezinnen. Zes van hen waren schippers. Omdat hij hun waarde als zendelingen aanvoelde, zond Peter J. Lammers hen uit om te bekeren:

"Ik heb zes schippersgezinnen. Zij hebben kleine schepen en gaan van plaats tot plaats, tezelfder tijd het evangelie met zich dragende. Zij zijn als schapen temidden van de wolven."

Door onophoudelijke prediking tot bekering en publiciteit was de Kerk bekend in heel Nederland:

"Van de Mormonen heeft nu iedereen in het hele land kunnen horen. Ik kan niet naar een dorp of stad gaan of er is wel een of andere krant die mijn komst aankondigt."

Gedurende het presidentschap van Peter J. Lammers (1882 - 1884) werden zevenenvijftig bekeerlingen gedoopt. Negenendertig werden door hemzelf gedoopt. Evenals zijn voorganger besteedde hij veel tijd aan vertaalwerk. Gedurende zijn presidentschap werden vijf van Orson Pratt's tractaatjes, tot een aantal van zesduizend exemplaren gepubliceerd.

Na de terugkeer van president Lammers naar Amerika in 1884 werd Nederland wederom zonder zendeling uit Amerika achtergelaten. Na tien maanden arriveerde John W.F. Volker. Hij vond het land en de kerken in deplorabele toestand. De politieke situatie in Nederland was verschrikkelijk.

"Armoede heerst alom. Alleen in Amsterdam al zijn er vele duizenden mensen zonder werk en zij houden elke week optochten en demonstraties. Soms ontstaan er conflicten met de politie en dan is het vechten geblazen. Zij hebben er geen behoefte aan om naar het Koninkrijk Gods te zoeken. De kerken hier verkeren in slechte staat. Iedere secte heeft twee soorten predikanten, liberaal en orthodox. De kerken hier onderwijzen verdeeldheid en vertellen verder alles wat de mensen maar graag willen horen. De mensen schijnen werkelijk geestelijk dood te zijn."

Ook president Volker gebruikte zijn tijd voor het vertalen van pamfletten en tractaatjes in de Nederlandse taal:

"Ik begon mijn werk in Amsterdam en vertaalde het Evangelie van Christus in het Nederlands. Ik liet er 10.000 exemplaren van drukken. Ik vertaalde andere tractaatjes en preken, welke ik in manuscriptvorm aan de verschillende gemeenten zond, zodat zij deze in hun vergaderingen konden voorlezen teneinde de leden tot getrouwheid aan te sporen. Ik vertaalde de Morgan tractaten 1 en 2, waarvan ongeveer zeventienduizend exemplaren elk werden gedrukt, welke bijna allemaal zijn verspreid."

John W.F. Volker presideerde de Nederlandse zending van 1885 tot 1889. Tijdens zijn presidentschap werden driehonderdvijfentwintig bekeerlingen gedoopt.

Verder organiseerde hij twee hulporganisaties van de Kerk in de zending. In 1886 organiseerde president Volker de eerste zondagschool met zeven kinderen in de Amsterdamse gemeente. Ultimo 1888 organiseerde hij tevens de eerste zustershulpvereniging in Amsterdam met Zuster C.Crezee als presidente.

Vertaling van het Boek van Mormon

De meest belangrijke bijdrage van J.W.F.Volker aan de Nederlandse zending was zijn vertaling van het Boek van Mormon. Elder Volker begon met het vertalen op 30 juni 1886 en was er op 4 juni 1887 mee klaar. Deze prestatie was opmerkelijk, omdat president Volker slechts vier jaar ervaring in de Engelse taal had. Later vertelde hij aan zijn zoon J.Henry Volker, die later zelf zendingspresident van Nederland zou worden, dat hij zich gesteund wist door God, zonder Wiens hulp hij dit werk niet had kunnen volbrengen. Alvorens met zijn vertaalwerk te beginnen, ontving Volker toestemming het Boek van Mormon uit te geven:

"Elder F.A.Brown kwam hier op de 1e maart 1890 aan met instructies om het Boek van Mormon te laten drukken. Ik begon met de correctie van de vertaling en nu is het gereed om te worden gedrukt. Hiermee zal in juli worden begonnen."

Brown contracteerde een zekere Mr. J.Bremer, die tweeduizend exemplaren van het Boek van Mormon uitgaf. Exemplaren van deze eerste editie waren geplaatst in winkels over het gehele land. Brown stuurde een prachtig verguld exemplaar aan de Koning en verzocht hem het aan Koningin Emma te geven. Het Nederlandse Boek van Mormon was de tiende vertaling in een vreemde taal. Het werk van J.W,F.Volker was niet de eerste poging om het Boek van Mormon in het Nederlands te vertalen. In 1862 rapporteerde Paul A.Schettler, eerste zending in Nederland, dat hij het Boek van Mormon had vertaald.

De heiligen kregen toen instructies delen van het manuscript in hun vergaderingen voor te lezen. Toen elder Schettler zijn vertaling gereed had, bleef het echter ongedrukt. De eerste Nederlandse editie van het boek verscheen in 1890, achtentwintig jaar later en dit was niet de vertaling van Schettler, maar van John W.F. Volker. De vertaling van elder Schettler is waarschijnlijk verloren gegaan of was misschien niet goed genoeg om gepubliceerd te worden. Elder Schettler was namelijk geen Nederlander van geboorte en het is twijfelachtig of een vreemdeling, na een verblijf van één jaar in Nederland een behoorlijke vertaling in het Nederlands zou hebben kunnen schrijven. Na de publicatie van het Boek van Mormon bleek dit van onschatbare waarde te zijn als hulp voor de zendingen, omdat de onderzoekers nu een officiële uitgave van de Mormoonse Kerk te lezen hadden. Gebrek aan deze belangrijke zendingenhulp was vóór 1890 de voornaamste oorzaak van de trage groei in de zending. Na publicatie van het Boek van Mormon nam het aantal dopelingen toe. De volgende twintig jaar bleken een produktieve tijd voor het bekeringswerk te zijn. Toen de eerste editie was uitverkocht, werd Volkers' vertaling door de zendingspresident Sylvester Q.Cannon, geholpen door William De Bry, herzien. Deze tweede editie bestond uit 9000 exemplaren en kwam uit in 1909. In de loop der jaren werden periodiek andere edities van het Boek van Mormon uitgegeven. Op 27 maart 1952 kwam er een comité bij elkaar om te spreken over de vertaling en publicatie van het Boek van Mormon. Alle vorige edities bevatten vele fouten, voornamelijk veroorzaakt tijdens de correcties. Men was het er over eens dat één van deze boeken zou worden gecorrigeerd, daarna zou een exemplaar naar het Eerste Presidium worden gezonden ter goedkeuring voor het drukken. Alle betrokkenen waren het er over eens, dat dit exemplaar van het Boek van Mormon de uiteindelijke copij zou vormen en dat correctors daarna niet de vrijheid zouden hebben om veranderingen in deze copij aan te brengen.

Publicatie van andere kerkliteratuur

Leer en verbonden

15 juni 1908 werd de eerste editie van de Leer en Verbonden uitgegeven.

De Nederlandse editie bevatte alles van de Amerikaanse editie met toevoeging van een complete index. Hendrik De Bry vertaalde -in samenwerking met de zendingspresident Sylvester Q.Cannon- de Leer en Verbonden uit het Engels. De Nederlandse editie van de Leer en Verbonden was de zesde versie in een vreemde taal.

De tweede editie van de Leer en Verbonden werd vertaald in Salt Lake City door het vertalingscomité van de Kerk. Deze editie was gereed in 1953.

De Parel van Grote Waarde

In 1911 werd de Parel van Grote Waarde voor het eerst gepubliceerd. De vertaling was van William J.de Bry. De Nederlandse vertaling was de vierde versie in een vreemde taal. In 1954 werd het gedrukt in twee kolommen in de nieuwe Nederlandse spelling. De vertaling van deze versie geschiedde ook door het vertaalcomité van de Kerk in Salt Lake City. Deze uitgave bevatte 2000 exemplaren.

Zendingsperiodiek De Ster

De Ster, publicatie van de Nederlandse Zending, verscheen voor het eerst op 1 juni 1896. Zij werd gepubliceerd onder auspiciën van de zendingspresident George S.Spencer. De eerste zeven maanden werd het uitgegeven als maandblad, daarna veranderde dit in een semi-maandblad. In 1932 werd de naam: "De Ster van Nederland." De Ster werd grotendeels in het belang van de hulporganisaties van de zending gebruikt.

Bulletin

Een zendelingenbulletin werd gepubliceerd onder verschillende namen, zoals "Op klompen", "Netherlands Centennial", "De Uitdaging", en "De Nieuwe Horizon".

Zangboeken

In 1884 verscheen het eerste Nederlandse zangboek, bevattende vijftig gezangen. Het was zonder muziek. Tweehonderd exemplaren werden in Amsterdam gedrukt. Luizine Hoving hielp de zendingspresident, Peter J.Lammers, met de tekst van de liederen.

De tweede editie bevatte achtenvijftig gezangen en werd in 1892 uitgegeven, eveneens zonder muziek.

In 1893 rapporteerde de President van de Europese zending, dat hij tijdens een bezoek aan Nederland had geconstateerd, dat het nodig was de zangboeken te verbeteren.

"De heiligen in deze zending hebben slechts een kleine collectie van onze gezangen in het Nederlands gedrukt, niet genoeg om hen de keuze te bieden die zij nodig hebben. Daarom gebruiken zij ook zangboeken die niet door ons zijn uitgegeven. De keuze uit dit boek, gebruikt tijdens de vergadering die wij bezochten, waren hoofdzakelijk de psalmen van David. Het is aanbevelenswaardig dat enkele van onze poëtische heiligen, die Nederlands verstaan, onze liederen in die taal vertalen, zodat de hoeveelheid liederen kan worden uitgebreid."

Het derde zangboek, uitgegeven in 1895, bevatte 137 liederen op 200 pagina's. William J.de Bry schreef de woorden bij een aantal van de liederen. Deze editie bevatte muziek voor één stem. De vierde editie, de eerste uitgave met muziek voor vier stemmen, verscheen in 1899. Het bevatte 175 liederen.

Volgende uitgaven vergrootten het aantal en de variatie in liederen.

Status van de Nederlandse Zending tijdens de eeuwwisseling

Tengevolge van de toeneming van het aantal publicaties van de kerkliteratuur in de jaren 1880 - 1890, konden de zendelingen effectiever werken. Van 1890 tot het einde van de eeuw doopten zij 1326 bekeerlingen. Dit was het dubbele van het aantal dopelingen van de voorgaande negenentwintig jaren. Tot 1890 waren er namelijk slechts zeshonderd en vierentwintig mensen gedoopt.

In 1897 ging Nederland in Europa voorop wat het gemiddelde aantal dopen per zendeling per jaar betrof. De Europese zendelingen doopten er gemiddeld 1½ elk

gedurende dit jaar, terwijl de Nederlandse zendelingen er gemiddeld vier doopten. Ook in 1903 had de Nederlandse zending het hoogste aantal dopen per zending van geheel Europa. Tezelfdertijd waren de kosten van de zendelingen het laagst. Dit was een gevolg van het feit, dat zij bij de leden konden wonen. Vroeg in 1903 bezocht Francis R. Lyman, een apostel, Nederland en adviseerde de zendelingen te proberen de beschikking te krijgen over Districtsvergaderingruimte, en zich meer onder het volk te begeven. Als gevolg hiervan bereikten de zendelingen dat jaar een gemiddelde van acht dopen per zending. De zendingspresident, Sylvester Q. Cannon, zei, dat het succes van de zendelingen een gevolg was van het feit, dat zij in de huizen van het volk leefden.

"Er zijn verscheidene omstandigheden in Nederland, die gunstig zijn voor de verspreiding van het evangelie. Het is redelijk te veronderstellen, dat dit in sommige gevallen te danken is aan het feit, dat de elders leven, zoals zij leven."

Tijdens de eeuwwisseling bestond de Nederlandse Zending uit twee landen, namelijk Nederland en België. Toentertijd was de zending verdeeld in zes districten, waarvan vier in Nederland en twee in België.

Districtshoofdkwartieren bevonden zich in Rotterdam, Amsterdam, Groningen, Arnhem, Luik en Brussel. In deze zes districten waren tien gemeenten. Zeven daarvan in Nederland en drie in België. De gemeenten Rotterdam en Amsterdam bestonden uit meer dan vierhonderd leden elk, terwijl het ledental van Groningen, Arnhem en Dordrecht bestond uit 100 personen elk.

In 1900 bestond de Nederlandse zending negenendertig jaar. In deze periode hadden honderdzevenenzeventig zendelingen uit Amerika bekeringswerk in Nederland gedaan. Zij waren er in geslaagd 1950 mensen in de Kerk te dopen. Hiervan bleven er 1664 in Nederland. Zeshonderd tweeënvijftig waren er naar Amerika geëmigreerd. Klaarblijkelijk werden de boeken van voor 1900 niet accuraat bijgewerkt, in het bijzonder niet tussen 1868 en 1879, want dit geeft een verschil te zien van driehonderdenvierenzestig.

Bij het begin van de twintigste eeuw verklaarde de zendingspresident, Sylvester Q. Cannon, dat er nog slechts twee of drie steden van aanzienlijke omvang in Nederland waren, waar het Evangelie nog niet was gepredikt. Negentiende-eeuwse zendelingen hadden voornamelijk in grote steden gewerkt. De voornaamste steden van zendingsactiviteiten waren Zwolle, Dedemsvaart, Amsterdam, Deventer, Almelo, Zutphen en Leeuwarden.

Ongeveer 25% van de steden die openstonden voor het zendingswerk waren kleine provinciestedjes. De zendelingen concentreerden hun pogingen in de provincies Noord- en Zuid-Holland, Utrecht, Friesland, Groningen en Gelderland. In Zeeland werd niet eens geprobeerd om zendingswerk te doen, omdat men daar overwegend Katholiek was.

In die tijd werden de Nederlanders als "zeer godsdienstig" beschreven.

"Wat betreft het religieuze karakter van het volk is het niet moeilijk om toegang tot hen te krijgen. Het evangelie wordt voornamelijk aan de hand van de Bijbel gepredikt, in welk boek het volk verwonderlijk goed thuis is. Werkelijk, in dit opzicht vindt dit volk zijns gelijke niet. De elders moeten dientengevolge terdege omtrent de Bijbel zijn geïnformeerd."

Belangrijke organisatorische ontwikkelingen

Ontstaan van conferenties

In 1893 bezocht de president van de Europese zending Nederland. Hij liet instructies achter dat in de gehele zending regelmatig kwartaalconferenties voor de zendelingen moesten worden gehouden. Twee hiervan waren algemene conferenties voor alle leden van de Kerk teneinde de leden in de diverse gemeenten van de zending de gelegenheid te geven om beter te worden geïnformeerd. In die tijd waren er tien gemeenten in de zending. In overeenstemming met deze instructies werden de eerste zondag van maart, juni, september en december vastgesteld als data voor de kwartaalconferenties.

Het ontstaan van districten

Een andere organisatorische ontwikkeling ontstond op 1 november 1897. De zending was verdeeld in zes districten, namelijk Rotterdam, Amsterdam, Groningen, Arnhem, Luik en Brussel. De twee laatste districten lagen in België.

Om verwarring te voorkomen realiseerde het Eerste Presidium van de Kerk in Amerika een verandering in de zending. Het woord "district" kwam in de plaats voor "conference" als het betrekking had op een territoriaal gedeelte van de zending.

Een nieuwe emigratiepolitiek

In de negenendertig jaar van het bestaan van de zending emigreerden ongeveer zeshonderd tweeëndertig bekeerlingen naar Amerika. Ten tijde van de eeuwwisseling was de emigratie nog toegenomen. In het begin van de twintigste eeuw adviseerde de zendingspresident, Willard R. Cannon, de kerkleden echter om in Nederland te blijven, aangezien er geen méér doelmatige weg was om het evangelie te verkondigen dan door grote, actieve wijken.

In 1903 adviseerde de Europese zendingspresident de leden eveneens, om in Nederland te blijven. In een boodschap gedurende een conferentie in Nederland zei hij:

"Wij wensen dat u hier blijft. Wij willen dat het priesterschap hier blijft. Wij willen dat de zusters in Nederland blijven. Dit alles om het geloof hier te helpen versterken."

Het succes van de zendelingen gedurende de eerste wereldoorlog

Na de eeuwwisseling constateerde de zendingspresident een meer positieve belangstelling in religie onder het Nederlandse volk. Later merkte een andere zendingspresident op, dat het Nederlandse volk een eerlijke en open houding tegenover de Kerk toonde. Dit, tezamen met een grote toename van zendelingen, was er oorzaak van dat gedurende de volgende dertien jaar een snelle groei van de zending plaatsvond. Van 1901 tot het begin van de eerste wereldoorlog in 1914 doopten de zendelingen 2829 bekeerlingen. Dit was een gemiddelde van tweehonderdenzeventien dopen per jaar.

Hoewel Nederland niet betrokken was bij de eerste wereldoorlog, werd wel de economie hierdoor beïnvloed. In de oorlogsjaren was er slechts een gemiddeld aantal van twaalf zendelingen uit Amerika voor het zendingswerk in Nederland. Door dit verlaagde aantal nam het aantal dopen eveneens af. Na beëindiging van de eerste wereldoorlog was er een golf van dopen. In 1920 waren er vierenvijftig dopelingen, maar in 1921 waren dit er tweehonderdeenendertig. De volgende acht jaren slaagden de zendelingen er in om vele bekeerlingen tot de Kerk te brengen. Daarna bereikte de Kerk tussen 1930 en 1945 een dieptepunt. Dit werd door de depressie en de tweede wereldoorlog veroorzaakt.

De vijfenzeventigste verjaardag van de zending

De Nederlandse zending vierde in 1936 haar vijfenzeventigjarig bestaan. Op 12 november werd in Broek in Friesland een monument onthuld ter herinnering aan de eerste dopen in de zending. Veel gunstig krantencommentaar en publiciteit versterkten het doel van het monument: het publiek bekend te maken met de Mormonen.

In deze driekwart eeuw van zendingswerk in Nederland hadden 800 zendelingen in Nederland bekeringswerk gedaan. Dit resulteerde in het dopen van meer dan 7650 bekeerlingen. Voor de twintigste eeuw waren dat er 1950, van 1900 tot 1936 echter meer dan 5700. In 75 jaar waren er dus ongeveer 8000 bekeerlingen gedoopt.

Van deze 8000 bekeerlingen emigreerden er 3400 naar de Verenigde Staten. Voor 1900 verlieten meer dan 700 van hen Nederland en na 1900 ongeveer 2700.

De meesten van hen vestigden zich in Utah.

Slechts drie jaar na de viering van het vijfenzeventigjarig bestaan leed de Nederlandse zending een groot verlies. In 1939 werden namelijk alle Amerikaanse zendelingen teruggeroepen naar de Verenigde Staten. De zending zou de eerste zeven jaar zonder zendelingen uit Zion blijven. De terugtrekking van zendelingen werd veroorzaakt door de tweede wereldoorlog.

Dit was echter niet de eerste keer dat de zendelingen uit Nederland werden teruggeroepen. In de eerste wereldoorlog moest ook het grootste deel van de

zendingen naar Amerika terugkeren. Gedurende deze twee wereldoorlogen werd de zending onder toezicht van de plaatselijke leden achtergelaten.

De beide wereldoorlogen

De invloed van de beide wereldoorlogen op de Mormoonse kerk tonen aan dat politieke, sociale en economische crises van betekenis voor de ontwikkeling van de activiteiten van de Nederlandse zending waren.

De eerste wereldoorlogen

Op 29 juli 1913 verklaarde Oostenrijk Servië de oorlog. Dit zette geheel Europa in beweging, omdat iedereen een algemene oorlog verwachtte. Daarom begonnen alle belangrijke landen in Europa hun militaire machten te mobiliseren. Nederland had 200.000 soldaten, die gedurende de volgende vier jaren onder dienst bleven.

Gedurende de oorlog bekleedde Nederland een neutraliteitspositie. De ministers van buitenlandse zaken, justitie, marine, oorlog en de koloniën drongen er bij de Koningin op aan bekend te maken aan iedereen die er belang bij had, dat de Nederlandse regering in de oorlog, die tussen Engeland en Duitsland was uitgebroken, een stricte neutraliteit zou bewaren. Het volk stemde met deze neutraliteitsverklaring in, want het garandeerde hen privileges boven andere landen.

De invloed van de oorlog op Nederland

Niettegenstaande Nederlands neutraliteit, beïnvloedde de oorlog wel degelijk haar economie:

"Bij de duizenden Nederlanders die tengevolge van de oorlogsomstandigheden zonder werk zijn en die door speciale comité's worden geholpen, voegen zich nu ook nog de vluchtelingen uit België en speciaal uit Antwerpen, die het land overspoelen."

De stroom van vluchtelingen veroorzaakte in Nederland problemen met betrekking tot voeding en behuizing, die hier even acuut waren als die in de landen die bij de oorlog waren betrokken. De prijzen van voedsel verdubbelden. Dit werd grotendeels veroorzaakt door de weigering van de Westindische kolonies om voedsel naar Nederland te verschepen, omdat het gevaarlijk was de zeeën te bevaren. Een tekort aan meel veroorzaakte een daling in de Nederlandse broodvoorziening; dit resulteerde in het stelen van brood en het breken van winkelruiten tijdens de relletjes, die vooral in Rotterdam en andere grote steden van Nederland regelmatig voorkwamen. Een vaak voorkomende verschrikking was tijdens de oorlog de "plotselinge dood", te wijten aan uitputting of onvoldoende voedsel. Toen de Verenigde Staten aan de oorlog gingen deelnemen, werd de verhouding tussen Amerika en Nederland gespannen. De Verenigde Staten legden een embargo op Nederlandse schepen:

"De verhouding tussen de Verenigde Staten en Nederland wordt hoe langer hoe meer gespannen. De laatste tijd probeert Amerika ons niet meer met argumenten of overreding te overtuigen, maar door ons onze bevoorrading te onthouden. Zij stelt onze schepen onder arrest door het weigeren van brandstof."

Het vasthouden van Nederlandse schepen deed de toch al bestaande voedseltekorten in Nederland nog toenemen. Toen de oorlogvoerende landen de wapenstilstand tekenden en de gevechten werden beëindigd, was Nederland getroffen door hoge prijzen, gereduceerde lonen, voedseltekorten, grote werkloosheid en lege kerken. Voedseldistributie en een gebrek aan voldoende voedingsmiddelen en de pogingen die werden gedaan om dit tekort aan te vullen, vergden zoveel van de tijd van de gezinnen, dat zij geen tijd overhadden, noch in de stemming waren om over godsdienst te praten. Angst voor de toekomst veroorzaakte een depressief, ontevreden en antireligieus gevoel. Alle kerken leden onder de invloed hiervan.

Het effect van de oorlog op de zending

De eerste wereldoorlog had een ongunstige invloed op de vorderingen van de Nederlandse zending. Kort voor het uitbreken van de oorlog ontvingen lokale leden aanwijzingen hoe zij over gemeenten en districten moesten presideren. Dit was een voorzorgsmaatregel voor het geval dat de Mormoonse zendelingen naar Amerika zouden moeten terugkeren.

In 1914 vertrokken tengevolge van de mobilisatie van de Nederlandse en Europese strijdkrachten de meeste zendelingen uit Nederland. Vierenvijftig van de drieënzestig zendelingen werden weggestuurd en naar Engeland gezonden. Later werden deze zendelingen naar de zendingen in Oostelijke en Noordelijke staten gestuurd. Negen elders bleven in Nederland om de zendingspresident, Le Grand Richards, te helpen bij het presideren over de zending. Na het vertrek van de zendelingen kregen lokale leiders de volledige jurisdictie over wijken en districten:

"Lokale broeders zijn geroepen om over de meeste wijken te presideren en zij tonen zich daarin zeer energiek, niettegenstaande de ontmoedigende omstandigheden hier, die veroorzaakt zijn door de afwezigheid van de zendelingen, hetgeen een grote teruggang in het werk veroorzaakt."

Tengevolge van het tekort aan zendelingen werd niet alleen het werk onder de vreemdelingen minder, maar ook het aantal dopen. Deze namen af van honderdtweëntwintig in 1913 tot vijftachtig in 1914. De vrouwelijke leden versterkten de uitgedunde zendelingengelederen door het distribueren van tractaatjes en pamfletten onder niet-leden voor hun rekening te nemen. De daling van het aantal bekeerlingen werd ook veroorzaakt door de onverschilligheid tegenover religie onder het volk:

"In plaats dat het gevaar, dat voor hen ligt, het volk tot bezinning brengt, schijnen de tegenwoordige omstandigheden hen min of meer onverschillig tegenover godsdienst te maken en het is niet ongewoon om de mensen te horen rebelleren tegen hun Schepper en zelfs zijn bestaan volledig te horen ontkennen."

Gedurende de oorlog vaardigde de Nederlandse regering restricties uit met betrekking tot het aantal zendelingen dat het land binnen mocht komen. Het voedseltekort in dit land was hier mede een van de oorzaken van. Ondanks de achteruitgang in de groei van de zending bleek de Nederlandse neutraliteit gunstig voor de Kerk:

"Door de oorlog was het zendingsbureau in Rotterdam een centrale plaats voor de elders in Duitsland. De zendelingen die Duitsland verlieten, werden hier geholpen en de communicatie met het hoofdkwartier van hun zending bleef bestaan. Er werd hun geld gezonden en ook ontvingen zij telegrafisch informatie. Dit was allemaal mogelijk door de neutraliteitspositie van Nederland in dit grote conflict."

Toen het voedseltekort een probleem onder de Heiligen in Nederland werd, verlichtte de Kerk het lijden door het houden van collectes in de grote wijken teneinde te kunnen voorzien in de noden van de armen en werklozen. Gedurende deze oorlogsjaren vol beproevingen emigreerden 393 leden van de Mormoonse kerk naar Amerika. Velen van deze emigranten waren lokale leiders.

Succes van de zendelingen gedurende en na de eerste wereldoorlog

De ondervonden moeilijkheden gedurende de oorlog ten spijt, schreed de vooruitgang van de zending langzaam voort. Een gemiddeld aantal van elf zendelingen werkte ieder jaar van 1914-1919 in Nederland. In deze vijf jaar doopten de zendelingen 579 bekeerlingen of wel 10.8 per zending per jaar. Na de wapenstilstand trok de Nederlandse Regering haar restrictie met betrekking tot het aantal zendelingen in. In 1920 nam hun aantal toe tot twintig.

De negen jaren, die op de oorlog volgden bleken succesvolle jaren voor het bekeringswerk. Van 1921 tot 1929 doopten de zendelingen 1.712 nieuwe leden. Van 1930 tot 1945 ging de zending echter langzaam vooruit. Dit werd voornamelijk veroorzaakt door de depressie en de tweede wereldoorlog.

De tweede wereldoorlog

De eerste wereldoorlog had ons een les geleerd die de zendingspolitiek beïnvloedde. Er was behoefte aan opleiding voor lokaal leiderschap. In 1937 werden pogingen in het werk gesteld om lokale leden op te leiden voor wijk- en districtsaangelegenheden. In die tijd waren vier van de vijftien wijken onder lokale jurisdictie geplaatst:

"Wij streven er naar lokale leden op te leiden om het leiderschap op zich te nemen en alle verantwoordelijkheid voor het leiden van de zaken in de wijken en districten te kunnen dragen.

Ik ben volledig vóór deze politiek, die door President Widtsoe, toen hij president van de Europazending was, is gevolgd."

Hoewel er moeilijkheden waren met betrekking tot de overgang van het leiderschap van zendelingen naar lokaal leiderschap, vertoonden kerken en wijken in het zendingsveld een zekere stabiliteit, welke zij nimmer te voren hadden gehad en er was een gevoel van saamhorigheid in de organisatie. Dit was nooit het geval met de voortdurende wisseling van het leiderschap van de zendelingen.

In 1938 bedreigde oorlog wederom de naties van Europa. In september begonnen Nederland en andere Europese naties hun verdediging te mobiliseren tengevolge van spanningen tussen Duitsland en Tsjecho-Slowakije.

Het Amerikaanse consulaat vroeg toestemming aan de zendingspresident, Franklin Murdock, om de Mormoonse zendelingen te mogen gebruiken voor het transport van Amerikaanse ingezetenen naar de havens om gereed te zijn voor evacuatie.

Alle zendelingen kregen het advies om in hun respectieve wijken te blijven totdat de spanningen waren opgeheven. Tijdens de conferentie in München werden de moeilijkheden tussen Duitsland en Tsjecho-Slowakije echter opgelost.

Kort daarna bezocht Joseph Fielding Smith de Europese zending. Terwijl hij in Europa was, verordonneerde het Eerste Presidium in Salt Lake City op 24 augustus 1939 de evacuatie van alle zendelingen uit Duitsland. De zendelingen in de Westduitse zending kregen instructies om naar Nederland te gaan.

Nadat Frankrijk en Engeland Duitsland de oorlog verklaarden, instrueerde de Nederlandse zendingspresident de zendelingen om aanstalten te maken Nederland te verlaten. Zij werden in twee groepen verdeeld. De eerste, die uit vierendertig zendelingen bestond, vertrok onmiddellijk naar Amerika. De tweede groep, dertig zendelingen, bleef en ging door met het zendingswerk, zolang de toestand dat veroorloofde.

Op 15 september 1939 zond het Eerste Presidium in Amerika instructies naar alle zendelingen in Europa om terug te keren naar de Verenigde Staten.

Verder moesten allen, behalve drie zendingspresidenten, Europa verlaten.

Deze instructies waren in overeenstemming met de aanbevelingen van de Verenigde Staten en Europese regeringen.

Toen deze instructies Nederland bereikten, vertrok de tweede groep zendelingen ook naar Amerika. Dit plaatste de totale leiding van de zending in plaatselijke handen.

Na het vertrek van de zendingspresident werden alle districtsconferenties afgelast en twee wijken werden opgeheven. Jacob Schipaanboord, Senior van de gemeente Leiden, werd aangewezen als zendingspresident. Hij koos Arie D. Jongkees en Pieter Vlam als zijn raadgevers. Zij werden belast met de supervisie over alle zendingsaangelegenheden en moesten alle zestien gemeenten van de zending bezoeken. Gedurende de oorlog werkte dit zendingspresidentschap onder leiding van Franklin Murdock in Amerika.

Gevolgen van de Duitse bezetting met betrekking tot de zending in Nederland

Op 10 mei 1940 viel het Duitse leger Nederland binnen. De 14e mei werd Rotterdam door de Duitse luchtmacht gebombardeerd. Dit resulteerde in de dood van 30.000 inwoners. Dertigduizend onschuldige slachtoffers, waaronder nauwelijks militairen kwamen om in het halve uur dat de aanval duurde.

De Duitsers beweerden dat slechts 300 personen waren omgekomen gedurende deze aanval. Een Rotterdams Geestelijke merkte echter tijdens een herdenkingsdienst ironisch op: "Ik breng de driehonderd doden in onze stad in herinnering, van wie 900 alleen al uit mijn parochie."

Tijdens de aanval werd de kapel van de Heiligen der Laatste Dagen in Rotterdam totaal vernield. Verder vernietigde het bombardement vele huizen en eigendommen

van kerkleden. Teneinde het lijden te verlichten hield het leidende presidentschap een collecte, die \$ 3.962 opbracht. Dit bedrag werd overgedragen aan de Z.H.V. in Rotterdam om onder de leden te worden verdeeld.

Kort na de Duitse bezetting werden niet alleen de algemene zendingsconferentie's, maar ook de regelmatige plaatselijke kerkdiensten opgeheven. Naderhand werden de gewone kerkvergaderingen echter hervat. Tijdens de bezetting werd speciale aandacht aan de jeugd besteed.

Gedurende deze tijd werd er speciaal opgelet dat de jeugd actief bleef. De jeugdafdelingen en de zondagschoolorganisaties deden bijzonder veel moeite om de zaken draaiende te houden. Toch verminderden de activiteiten gedurende het seizoen 1942-1943 met 75%.

In 1941 werden in verschillende plaatsen van de zending speciale vergaderingen gehouden. De tijden verschilden ten gevolge van de verduistering, maar alle diensten werden gehouden. Aan priesterschapvergaderingen werd bijzondere aandacht besteed en huisonderwijs (de mormoonse wijze om ieder gezin van de gemeenten iedere maand te bezoeken) vond regelmatig plaats.

De zendingspresident moest voor Duitse kopstukken verschijnen om de Mormoonse kerkaangelegenheden uit te leggen. De Duitsers dachten dat deze kerk in Nederland een strict Amerikaanse organisatie was. Dientengevolge besloten zij de kerkeigendommen te confisceren als oorlogsbuit.

Spoedig na de nazibezetting dreigden zij de eigendommen van de Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der laatste dagen in beslag te nemen. Zij beweerden het Amerikaanse eigendommen waren en dat zij daartoe dus gerechtigd waren. Dit was geen ijdel dreigement, want de eigendommen van de Christian Science beweging waren reeds op deze gronden in beslag genomen. Door de pogingen van president Schipaanboord kon de confiscatie van de kerkeigendommen echter worden voorkomen. Hij overtuigde de Duitse autoriteiten ervan, dat de Nederlandse zending van Nederlandse oorsprong was, door Nederlanders werd onderhouden en dat zij opereerde op democratische basis, waardoor alle nationaliteiten welkom waren.

De terugtrekking van de Amerikaanse zendelingen en de Duitse bezetting ten spijt, groeide de Kerk steeds. In juli 1941 benoemde het zendingspresidentschap 102 plaatselijke of huiszendelingen in Groningen, Amsterdam, Dordrecht, Den Haag, Schiedam, Delft en Utrecht. Zij bezochten onderzoekers en distribueerden tractaatjes. Door hun inspanningen werden tussen 1940 en 1945 tweehonderd en vijfenzeventig bekeerlingen gedoopt. Verder werden driehonderd en negen mannen in het priesterschap aangesteld. Gedurende de Duitse bezetting emigreerden er geen leden van de Kerk naar Amerika.

Het presidentschap stelde ook pogingen in het werk om in contact te blijven met alle takken van de kerk. Gedurende de bezetting was De Ster de enige publicatie die uit mocht komen. Tengevolge van papiertekort kon de uitgave hiervan in 1941 echter niet meer worden voortgezet. In de plaats daarvan werd een klein blaadje uitgegeven. Het voortschrijdende tekort aan papier maakte het echter onmogelijk hiermee door te gaan. Daarom werd er een gestencild rondschriften aan alle plaatselijke presidentschappen gestuurd.

Oorlogsgevangene

In 1942 werd Pieter Vlam, tweede raadgever van het zittinghebbende zendingspresidentschap, door de Duitsers als oorlogsmisdadiger gearresteerd en naar Polen gestuurd. Tijdens zijn verblijf in verschillende Duitse concentratiekampen kreeg hij toestemming om M.I.A.-vergaderingen te houden en een koor op te richten. Dit gaf hem de gelegenheid het mormonisme te prediken aan ieder die er in geïnteresseerd was. Dit leidde tot de bekering van J.Paul Jongkees, die later de eerste president van de Hollandse ring, een belangrijke mormoonse regionale kerkelijke eenheid, werd.

J.Paul Jongkees herinnerde er later aan dat hij tijdens de invasie van de Duitse troepen in Nederland werd gearresteerd als voormalig officier van het Nederlandse leger. Later was hij gevangene in oorlogskampen in Neurenberg, Stanislau, Polen en Nieuwbrandenburg.

Daar ontmoette hij Elder Vlam, het enige lid van de Kerk in deze verschillende kampen. De vergaderingen die Vlam mocht houden, werden door Jongkees en twaalf andere mannen bijgewoond. Zes van hen werden gedoopt toen dat mogelijk was.

In 1945 werden Vlam en Jongkees door de Russen bevrijd.

Voedseltekorten en verliezen tengevolge van de oorlog

Op 17 september 1944 begon de bevrijding van Nederland. In april 1945 zetten de Duitsers, in een laatste wanhopige poging om de geallieerde invasie in Nederland stop te zetten, zeventienhonderd vierkante mijl bouwland onder water. Deze poging om de invasie een halt toe te roepen, mislukte. Daarom moest het Duitse leger op 5 mei 1945 capituleren. Later werd de Nederlandse regering weer officieel in Nederland gevestigd.

Na de Duitse overgave leed Nederland aan ernstige voedseltekorten. Dit had drie oorzaken:

1. De Duitse bezettingstroepen hadden alle Nederlandse voedselreserves in beslag genomen.
2. De Duitsers hadden een vierde deel van het Nederlandse bouwland onder water gezet. Dit verhinderde elke mogelijkheid om nieuwe gewassen te telen in voldoende hoeveelheden om aan de vraag tegemoet te komen.
3. De Britse aanval op Arnhem in september 1944. De Nederlanders steunden deze aanval door een complete transportstaking. Als tegenmaatregel besloten de Duitsers de Nederlanders te onderwerpen door hen uit te hongeren.

De dichtbevolkte streken langs de Noordzee waren volkomen geïsoleerd van de landbouwgebieden, die hen van voedsel moesten voorzien. Geen enkele verplaatsing naar dit gebied was toegestaan. De voedselrantsoenen werden verlaagd tot twee sneetjes brood en twee aardappelen per persoon per dag. Brandstofvoorziening was in het geheel niet mogelijk en de bevolking verbrandde bomen, afval en hun eigen meubilair in een wanhopige poging om zich warm te houden. In de eerste twaalf weken van 1945 stierven er meer dan tweehonderd mensen als gevolg van de koude en de honger. Het was niet ongebruikelijk de mensen in de straten ten gevolge van volkomen uitputting dood te zien neervallen.

Ook de kerkleden leden in deze tijd aan voedseltekort. Van de verschillende wijken vertrokken vele leden naar plaatsen waar meer en betere voedingsmiddelen voorradig waren. De Kerk stelde pogingen in het werk om de verhogering van de leden te voorkomen door het distribueren van voedsel. Leden van het priesterschap en de zustershulpvereniging werkten hiervoor. Het zendingshoofdkwartier was juist in deze periode naar Utrecht verhuisd omdat de kuststrook van Den Haag was geëvacueerd.

In de vijf jaar van Nazibezetting leed Nederland een verlies, half zo groot als de vooroorlogse nationale inkomsten van eenentwintig biljoen dollar. In deze periode werden ongeveer vierhonderdduizend huizen vernietigd of zwaar beschadigd, tweehonderdduizend huizen geplunderd, zesduizend boerderijen vernield en zeventienhonderd vierkante mijl land onder water gezet. De helft van de bossen werd vernietigd en de levensmiddelenvoorraad met veertien procent verminderd. Het treinmaterieel, alsmede de helft van de fietsen en bijna alle motorvoertuigen werden in beslag genomen. Dekens, kleding, huishoudelijke artikelen etc. werden zoveel mogelijk weggevoerd. Alle Nederlandse oorlogsvoorraden aan voedsel en materieel werden gebruikt voor de Duitse oorlogsmachine. In vele gevallen werden hele fabrieken ontmanteld en naar Duitsland verscheept.

De regering berekende dat alleen de herbouw van Rotterdam al 240 miljoen dollar zou kosten. Tijdens de wederopbouwperiode diende een Nederlandse delegatie bij het geallieerde Herstellings Comité in Parijs een rekening in van \$ 14.148.000.000.

Analyse van het effect van de twee wereldoorlogen op de zending

De twee wereldoorlogen illustreren, dat politieke sociale en economische krachten de groei en ontwikkeling van de Kerk beïnvloedden. Tijdens beide oorlogen werden kerkeigenschappen vernield. Beide oorlogen maakten het noodzakelijk dat de mormoonse zendingen werden teruggetrokken. Gedurende de eerste wereldoorlog bleven er enkelen en anderen kwamen de plaats innemen van hen die waren ontslagen.

De twee oorlogen hadden zowel een positief als een negatief effect op de zending. Het positieve was, dat er omstandigheden werden geschapen, waarin het lokale leiderschap zich kon ontwikkelen. Dit zou de zending hebben kunnen versterken, als de oorlogsomstandigheden niet tot emigratie hadden geleid. De toenemende emigratie was misschien wel de grootste negatieve invloed. In de eerste vier jaren, volgende zowel op de eerste als op de tweede wereldoorlog, was er een totaal aantal dopen van 1607. Tezelfdertijd emigreerden 1583 leden. Dit betekent een netto groei van slechts vierentwintig leden.

Toen de Nederlandse zending eenmaal heropend was, gebeurden er vier belangrijke dingen die hielpen om de image van de Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste dagen in het naoorlogse tijdvak te vormen.

Deze gebeurtenissen waren de introductie van het Kerkwielvaartsplan, het bezoek van president David O. McKay, de officiële erkenning van de Kerk door de Nederlandse regering en het bezoek van het Mormon Tabernacle Choir.

Deze gebeurtenissen culmineerden in de organisatie van de Hollandse Ring, een regionale administratieve eenheid. De Hollandse Ring was de eerste Ring in de kerk, die een vreemde taal sprak en de eerste op het Europese vasteland.

Heropening van de zending

Op 28 februari 1946 kwam Cornelius Zappey in Rotterdam aan. Hij was de nieuw benoemde Nederlandse zendingspresident. Op de Amsterdamse districtskonferentie werden president Jacob Schipaanboord Sr., Arie Jongkees en Pieter Vlam eervol ontslagen als waarnemend presidentschap van de Nederlandse zending.

Toestand van de Kerk

President Zappey vond de Kerk in een deplorabele toestand ten gevolge van oorlog en bezetting. Hij ondervond, dat ongunstige praktijken de kerk waren binnengeslopen. In sommige wijken werden kaarsen aangestoken en op de avondmaalstafel gezet. Dit was een toevoegsel aan het sacrament van het avondmaal. In een andere wijk had de presiderende ouderling de gewoonte aangenomen om een zwart gewaad als symbool van zijn priesterschap om te slaan, als hij de vergadering voorbereidde. In weer een andere wijk had de plaatselijke leider een nieuwe manier van zingen geïntroduceerd, die hij uit een andere kerk, waartoe hij had behoord, had meegebracht. Hij zong een solopartij en de vergadering moest deze daarna herhalen. De Rotterdamse wijk had een soort militair bewind ingesteld. Leiders van de wijk trachtten te voorkomen dat de zendingspresident met de leden sprak en hen de hand schudde. Gedurende een vergadering merkte hij dat de leden op een militaire manier opstonden totdat hij de hal had bereikt.

Deze praktijken waren vanaf 1942 zo langzamerhand de Kerk binnengeslopen. Gedurende de eerste drie jaren na de terugtrekking van de zendelingen bleef de Kerk in Nederland nog per post in contact met de Kerk in Salt Lake City. Nadat de Verenigde Staten Duitsland echter de oorlog hadden verklaard, waren alle contacten met de autoriteiten in Amerika verbroken. Deze afwijkingen, die de kerk waren binnengeslopen werden door drie dingen veroorzaakt:

1. tengevolge van het lidmaatschap van de leden van andere kerken, voordat zij tot de mormoonse kerk toetraden,
2. omdat alle religieuze groepen zich in één grote broederschap hadden verenigd om de Duitsers te bestrijden. Hierdoor ontstond een grote tolerantie tussen katholieken protestanten en mormonen, hetgeen aanleiding was tot het aannemen van afwijkende gewoonten en
3. doordat er geen contact met de autoriteiten in Salt Lake City of het waarnemende presidium in Nederland mogelijk was.

Getrouwe Heiligen zagen dit verschijnsel als een voorbeeld van wat er kan gebeuren als zij worden afgesneden van de heilige leiding in hun Kerk, de profeet.

Zappey ontdekte ook dat er een scheuring in de Mormoonse kerk in Nederland was opgetreden. Een Nederlandse Heilige was na een verblijf van meerdere jaren in Amerika naar Nederland teruggekeerd. Toen hij in de Verenigde Staten was werd hij geordend tot hogepriester, een ambt in het priesterschap.

Toen hij ontdekte, dat de waarnemende zendingspresident "slechts" een ouderling was, een lager ambt in het priesterschap, kende hij zichzelf het recht toe de Kerk in Nederland te leiden. Hij slaagde er in het vertrouwen van 30% van de leden in Utrecht voor zich te winnen. Hij werd daarvoor door de Kerk geexcommuniceerd. Na het vertrek van president Zappey werd hij in zijn lidmaatschap hersteld.

Ook merkte de zendingsresident op, dat haat en wantrouwen de atmosfeer in alle wijken bedierf. Deze spanningen werden veroorzaakt door de tegenwoordigheid van

twee politieke stromingen in de Kerk. De ene groep bestond uit leden die met de Duitse zaak sympatiseerden. De andere groep rebelleerde tegen het Duitse regime. Hoewel allen leden van de Mormoonse Kerk waren, weigerde elke groep om met een lid van de andere groep te spreken. Gedurende de vergaderingen zaten zij ieder aan een andere kant van de kapel. Als het sacrament eerst aan de sympatisanten werd aangeboden, weigerden hun tegenstanders (Nederlanders) dit, omdat zij geloofden dat het verkeerd zou zijn van het avondmaal te nemen met haat in hun harten.

Vele leden van de Mormoonse Kerk zochten naar mogelijkheden om een privé gesprek met de zendingspresident te hebben om hun overtredingen op te biechten. Tengevolge van trouweloosheid hadden gedurende de oorlog enkele excommunicaties plaatsgevonden-

Toen Zappey zijn rondreis door de zending beëindigde, ontdekte hij dat het zendingshuis in Den Haag grotendeels was vernietigd en dringend gerepareerd moest worden. Kerkliteratuur ontbrak in de gehele zending, de leden waren over een groot gebied verspreid. In verband met de voedselschaarste wilde de regering niet toestaan dat er zendelingen uit Amerika het land binnenkwamen. Omdat reizen onmogelijk was, bezochten vele leden vergaderingen van andere kerken in hun omgeving. Duitse soldaten hadden de Nederlanders alles wat zij bezaten, afhandig gemaakt. Aan het eind van de bezetting werd gerapporteerd dat de meeste leden niet naar de Kerk konden komen omdat zij totaal geen kleding meer bezaten.

In mei en juni 1946 bezocht een mormoons militair de Amsterdamse en Rotterdamse wijken. Hij beschreef het lijden als volgt:

"Deze twee wijken lijden acuut honger en alle gemeenschappelijke pogingen en opofferingen ten spijt, stierven vijf of zes van de wijkleden van de honger. Het scheen ongelooflijk, totdat ik hoorde van die laatste verschrikkelijke hongervinter. Tarwe werd verkocht voor \$ 1500 per schepel. Een van de leden liep met enkele van zijn kinderen van Rotterdam naar Groningen, ongeveer 150 mijl, in het koudste weer, om aan de hongerdood te ontkomen. In Amsterdam was het dagelijkse rantsoen verlaagd tot een tiende van de normale behoefte."

Hulp van de Kerk voor Nederland

De eerste problemen, waarmee President Zappey zich na de reorganisatie van de zending geconfronteerd zag, was de verhongering en de haat en het wantrouwen tussen de leden. Hij voerde een thema in "Hebt uw naaste lief", dat in de gehele zending werd gepredikt. Zappey haalde ook de Nederlandse regering over om zendelingen het land in te laten. In mei 1946 kwamen er elf elders uit Amerika aan. Dit waren de eerste mormoonse zendelingen sinds 1939, die hier bekeringswerk kwamen doen.

Ook begon, onder supervisie van Zappey, de Kerk onmiddellijk te werken om het lijden van de leden te verzachten. De zendingspresident vroeg overal om opslagruimte voor hulpgoederen uit Amerika. Op wonderbaarlijke wijze ontmoette Zappey op een straathoek een heer, die net een grote opslagplaats in Rotterdam had laten bouwen. Hij bood deze ruimte aan de Kerk aan zonder enige huur.

Spoedig arriveerde uit Amerika 11.134 dozen, bevattende 640.767 pond voedsel, fruit en kleren. Eens per week verdeelden zendelingen vanuit deze opslagplaats voedsel en kleren onder de leden.

Toen de welzijnsgoederen waren aangekomen en werden gedistribueerd, was het alsof er een wonder in de Kerk gebeurde. Een week voordat de goederen aankwamen, zagen de leden er uit als bedelaars. De week daarop, na de distributie, leken zij miljonairs. Leden van de Nederlandse regering kwamen naar Zappey en zeiden: "Luister, jullie volk is gekleed als miljonairs, maar wat gebeurt er met het onze?" Daarom stuurde de Kerk in Salt Lake City een scheepslading welzijnsgoederen naar het Rode Kruis in Nederland.

De zendingspresident meldde, dat de informatie over de pogingen van de Kerk om de honger te verlichten, de Nederlandse houding tegenover het mormonisme veranderde.

"Sinds mijn laatste zending 22 jaar geleden is de houding van het volk tegenover onze Kerk zeer veranderd. Het is veel gemakkelijker om het evangelie uit te leggen. Mannen en vrouwen van alle leeftijden en standen zijn gewillig om de tijd te nemen en te luisteren. Zij vonden het

allemaal wonderbaarlijk om van Gods plan, om te zorgen voor allen die in nood verkeerden, te horen."

Van de welzijnszorg in Salt Lake City en andere opslagplaatsen, werd voedsel en kleren, door de Nederlandse regering geschat op een totaal van meer dan \$ 1.000.000, naar het Nederlandse volk gestuurd. In het begin geschiedde dat per pakketpost. Daarna bij karladingen vol.

Nadien werd door de Nederlandse Heiligen een bronzen plaquette naar het eerste presidentschap gestuurd als dank voor hun hulp. Ook de Minister van Buitenlandse Zaken van Nederland decoreerde president Zappey met de medaille van dankbaarheid voor het vele welzijnswerk dat de Kerk onder de Nederlanders had gedaan.

Nederlandse welzijnszorg voor Duitsland

In een poging om de haat tussen de Heiligen compleet uit te roeien, begon de zendingspresident welzijnsboerderijen van de Kerk onder de Nederlanders te stichten. Door dit te doen hoopte Zappey de twee politieke groeperingen in de Kerk tot verzoening te brengen. Leden pootten aardappelen langs de spoorrails, in kleine achttertuintjes en in gehuurde velden, welke gewoonlijk werden gebruikt voor het telen van tulpebollen.

De priesterschap ging aan het werk en binnen korte tijd had elk quorum een behoorlijk stuk land voor dit project gevonden. Er werd aanbevolen om aardappelen en groene groenten, bonen, wortelen en kolen te planten.

Aardappelen zijn het basisvoedsel in Nederland en brengen gewoonlijk een rijke oogst op. In vele wijken werd van het poten van aardappelen een speciale gebeurtenis gemaakt en de wijkleden kwamen in groten getale op. Er werd gezongen, gesproken en gebeden en tot besluit werden de aardappelen aan de grond toevertrouwd.

Toen de leden de aardappeloogst rooiden, waren er vele tonnen meer dan zij nodig hadden. Toevalligerwijs bezocht de Duitse zendingspresident Nederland en vertelde van de honger in Duitsland. Als gevolg daarvan besloten de Nederlandse heiligen wat van hun aardappelen naar hun "broeders" in Duitsland te sturen. Gedurende de eerste week van november verlieten tien grote trucks Nederland met bestemming Duitsland. Zij bevatten zeventig ton aardappelen van de Nederlandse kerkleden voor de heiligen in Duitsland.

President David O. McKay, president van de Kerk, zei van deze geste:

"Dit is één van de grootste bewijzen van ware naastenliefde, ooit onder mijn aandacht gebracht. Wij kunnen de Nederlandse heiligen feliciteren dat zij het kunnen opbrengen om deze welzijnszorg te verlenen aan de leden van de Kerk in een land, dat hun zoveel lijden en narigheid heeft bezorgd in de afgelopen jaren."

Later werden door de Nederlandse Heiligen nog eens negentig ton aardappelen en zestig ton haring naar Duitsland gezonden. Ook deze aardappelen kwamen van de plaatselijke welzijnsboerderijen. De haring was gekocht met ontvangen donaties.

Welzijnszorg voor het overstroomde Nederland

In 1953 werd Nederland door een overstroming getroffen, die een groot deel van de provincies Zeeland en Zuid-Holland onder water zette. De overstroming dwong 300.000 mensen te evacueren en kostte 2000 mensen het leven. Hierbij werden geen eigendommen van de Mormoonse Kerk beschadigd. Toch verzamelden vierentwintig wijken van de Nederlandse zending kleren en geld, welke werden afgedragen aan hulporganisaties. De heiligen boden het Rode Kruis alle kerkgebouwen in de door de overstroming getroffen gebieden aan. De Nederlandse zending gaf het Rode Kruis ook meer dan 4000 pond sterling. In Utah vormden voormalige Nederlanders en zendelingen een overstromings-hulpcomité en stuurden aan Koningin Juliana een chèque van \$ 17.830,92 om de ergste nood te lenigen. Verder werden honderden quilt dekens naar Nederland gezonden door het Welzijnscomité in Salt Lake City.

De uitwerking van de welzijnszorg op Nederland

Het welzijnsprogramma in Nederland verbeterde het aanzien van het mormonisme in Nederland. Propaganda tegen de Kerk verminderde en vele deuren gingen open voor de boodschap van de Herstelde Kerk. De president van de Europese Zending, Ezra T. Benson, verklaarde:

"Er was grote vreugde toen de welzijnsvoorraden hier aankwamen. Het was ook voor de militaire autoriteiten en anderen een grote verrassing toen de voorraden uit Zion hier aankwamen, nadat overeenkomsten waren gesloten en een telegram naar Zion was gestuurd, om met de verschepingen een aanvang te maken. Zij konden nauwelijks geloven dat er een kerk bestond, die zulke enorme voorraden goederen bezat, gereed voor verzending naar de lijdende bevolking van Europa. Ongeveer vijftig wagonladingen, dat betekent meer dan 200 Europese wagonladingen, of wel tweeduizend ton en ik ben er zeker van dat wanneer de kosten van transport ook mee werden geteld, het geheel meer dan driekwart miljoen dollar zou hebben gekost. Het grootste deel hiervan ging natuurlijk naar die landen, die er het meest behoefte aan hadden, zoals Duitsland, Oostenrijk, Nederland, Noorwegen en België. De rest ging naar de overige landen, wanneer daaraan behoefte bestond. De leiders van de mormoonse kerk ontvingen brieven met dankbetuigingen van Nederlandse leden uit geheel Nederland. Uittreksels van de volgende twee brieven typeren hun gevoelens: "Met deze brief willen wij u hartelijk danken voor de doos met mooie quiltdekens die u ons gestuurd heeft. Zij kwamen precies op tijd, want het is nu vreselijk koud in Nederland. Het vriest, het sneeuwt, we zijn nu in hartje winter. Wij hebben niet genoeg om de kachel te stoken en daarom gaan we vroeg naar bed." "Het pakket dat u ons stuurde ontvingen wij in grote dank. Ik kon niet eerder dan 10 juni 1945 naar Nederland terugkeren, na drie jaar gedwongen arbeid in Duitsland. Toen ik thuis kwam, was mijn vader reeds van honger gestorven net als vele anderen van mijn volk. De Duitsers hadden alles weggevoerd, voedsel, kleding, klokken, fietsen, radio's enz. Nog eens mijn hartelijke dank en moge God u zegenen."

Het zendingswerk sedert de tweede wereldoorlog

Vóór het uitbreken van de tweede wereldoorlog keerden alle zendelingen terug naar de Verenigde Staten. Toch doopten honderd en twee lokale zendelingen gedurende de oorlog (1940 - 1945) 135 bekeerlingen in de Kerk.

Gedurende de eerste jaren na de bevrijding van Nederland kwamen zesenvijftig elders uit Utah aan. Toch was hun eerste taak niet het bekeringswerk, maar de distributie van kerkbenodigdheden en het aanvaarden van wijkplichten. Vele problemen waren er gedurende de oorlog ontstaan en hieraan moesten vele uren worden besteed teneinde ze op te lossen.

De zendingspresident ontsloeg alle plaatselijke presidia en ouderlingen uit Amerika verkregen de jurisdictie in alle wijken. Dit was nodig ten gevolge van lokale jaloezie en vreemde gewoonten die de kerk gedurende de oorlog waren binnengeslopen. Nederland was het enige zendingsgebied in de Kerk dat in de eerste vijf jaar na de oorlog geen lokale leiders had, belast met wijkzaken. Dit is waarschijnlijk veroorzaakt doordat zoveel lokale leiders naar Amerika emigreerden.

Ondanks deze tijdrovende wijkplichten, doopten de zendelingen niettemin 1028 bekeerlingen in de jaren 1946 - 1950. Dit was een gemiddelde van 2,03 per zendeling. Het was op één na de hoogste score van bekeringen per zendeling in Europa en de vijfde in alle zendingsgebieden van de Kerk.

Van 1951 tot 1965 doopten de zendelingen 4697 bekeerlingen. Dit was een gemiddelde van 2,59 per zendeling. In Rotterdam werd op 23 maart 1952 de grootste doopdienst in de geschiedenis van de Kerk gehouden. Hierbij omhelsden zesenvertig bekeerlingen het mormoonse geloof.

In de honderdenvijf jaar van Mormoonse zendingsactiviteiten in Nederland (1861 - 1966), doopten 4665 zendelingen uit Amerika 14.307 bekeerlingen. Dit is een gemiddelde van 3.1 dopen per zendeling per jaar ofwel 136 dopen per jaar.

In de twintigste eeuw werd het zendingswerk van de Kerk voornamelijk in de grote steden gedaan. Ook werd er enig bekeringswerk in kleine plattelandsteden gedaan. Gedurende de crisis van 1922 tot 1935 werd wel aandacht besteed aan de kleine steden maar dit resulteerde slechts in enkele bekeerlingen en de zendingspresident verplaatste de zendelingen naar de grote steden. Twintigste eeuwse zendingswerk verschilde in drie opzichten van dat in de negentiende eeuw:

1. de provincie Zeeland werd twee maal voor zendingswerk geopend;
2. het vlaams sprekende gedeelte van België werd een deel van de Nederlandse zending;
3. Er werd meer werk in Noord Brabant gedaan.

Sinds 1900 werd er meer gewerkt in het zuidelijk deel van Nederland, een deel dat overwegend katholiek is.

De voornaamste steden voor zendingswerk waren Amsterdam, Den Haag en Rotterdam. Ongeveer 50% van de steden waar het zendingswerk zich op concentreerde, was het zelfde, waar de negentiende eeuwse zendelingen hun bekeringswerk deden.

Definitieve vestiging van plaatselijk leiderschap

In 1952 meldde Don van Dam, zendingspresident, dat vele wijken weer onder lokaal leiderschap waren geplaatst. In die tijd waren er veertig zendelingen in Nederland. De helft van hen waren getrouwde paren of vrouwelijke zendelingen. De meesten van hen waren administratief werkzaam vóóordat deze wisseling plaatsvond. Hierna konden zij zich weer meer op het zendingswerk concentreren. Later werden vele van deze plaatselijke leiders ontslagen of zij emigreerden. In 1955 presideerden nog slechts zes geboren Nederlanders over de zevenentwintig wijken. Weer leidden de zendelingen de zang in de vergaderingen, speelden orgel, onderwezen klassen en traden op als uitvoerende leiders. Toen Spencer W. Kimball, een van de twaalf apostelen, in 1955 in Nederland was, raadde hij de zendingspresident aan de zendelingen van hun wijkplichten te ontslaan en wel om de volgende twee redenen:

- 1e. omdat de lokale mensen niet die opleiding kregen die zij zouden moeten hebben
- 2e. omdat de zendelingen zichzelf verontschuldigen dat zij geen bekeringswerk konden doen, omdat zij belast waren met het lokale leiderschap.

In die tijd hadden zendelingen in Nederland het laagste aantal bekeringsuren per zending in Europa. Elder Kimball legde uit:

"Ik ben er zeker van dat zowel de zendelingen als de leiding van de zending tot veel meer in staat zijn. Sedert 1907 zijn er slechts 12 van deze jaren geweest waarin het bekeringsaantal per zending lager lag dan in 1954. Zij zijn afgenomen van 16 tot 0.75 per zending in 1934 en 1.96 in 1954."

Van 1956 - 1960 was Nederland op één na de hoogste in uren aan bekeringswerk per zending en de hoogste in het totaal aantal in Europa gewerkte uren. Verder was de Nederlandse zending de eerste in Europa in het totale aantal uren en bekeringsuren per zending.

Gedurende deze vijf jaren had Nederland het grootste aantal werkuren van alle zendingsareas. Gedurende deze tien jaren deden de Nederlandse zendelingen ongeveer tweehonderdenveertig uur per maand aan bekeringswerk. Zij doopten 3.611 bekeerlingen. Hierdoor verhoogden zij het aantal dopen per zending van 1.96 in 1954 tot 2.60.

In 1960 zond President David O. McKay de zendingspresident J. Henry Volker naar Nederland met bijzondere instructies om zendelingen van wijkplichten te ontheffen. Op dat tijdstip waren er vierendertig wijken in de zending. Volker plaatste met succes dertig wijken onder plaatselijke jurisdictie. Deze wisseling in het leiderschap bereidde Nederland voor op de vestiging van een ring.

Het bezoek van president David O. McKay aan Nederland

In mei 1952 bezocht president David O. McKay, leider van de Mormoonse Kerk over de gehele wereld, Nederland. De voornaamste reden van zijn bezoek aan Europa was de toewijding van de Zwitserse Tempel. Het doel van de komst van President McKay naar Nederland was een bezoek aan de Koningin. Voor zijn vertrek naar Europa vroeg hij reeds audiëntie bij Koningin Juliana. President McKay verbleef in het Palace Hotel te Scheveningen en vertrok daar vandaan naar Soestdijk, de residentie van de Koningin. Hij kreeg een grootse ontvangst. President McKay en Emma, zijn vrouw, legden de geïnteresseerde luisteraars enkele principes van de Kerk uit, het zendingssysteem, het over de hele wereld verspreide orgelprogramma en het werk onder het Nederlandse volk.

Tot besluit van deze audiëntie van een half uur beloofde president McKay Koningin Juliana een in leder gebonden boek van Mormon. Na zijn terugkomst in Salt Lake City stuurde hij het Haar.

Na ontvangst van het boek liet Koningin Juliana haar secretaresse een dank betuiging sturen om haar waardering aan McKay uit te drukken.

"Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden heeft mij opgedragen haar grote dank over te brengen voor het prachtig gebonden exemplaar van het Boek van Mormon.... Het is haar verlangen nogmaals te laten weten hoezeer de discussie gedurende uw bezoek haar heeft geïnteresseerd."

De invloed van het bezoek van President McKay aan Nederland is niet precies te meten. Het was echter voor de Nederlandse Heiligen iets geweldigs om voor het eerst in hun leven de president van hun Kerk, die zij beschouwden als een profeet van de Heer, de hand te kunnen schudden. Mogelijk heeft dit bezoek er indirect toe geleid, dat de regering drie jaar later de Mormoons kerk een legale status verschaftte. De zendingspresident rapporteerde dat het bezoek van president McKay een grote zegen voor de gehele zending was. In dit verband was de publiciteit in de kranten, hoewel kort, van groot belang.

Officiële erkenning van de Kerk

Gedurende de twintigste eeuw was de officiële erkenning van de Kerk door de Nederlandse regering misschien wel de meest belangrijke stap tot een positieve benadering van het mormonisme in dit land.

De eerste werkelijke poging om officiële erkenning te krijgen vond plaats in 1936. T. Edgar Lyon, de zendingspresident, wendde zich tot het Ministerie van Justitie in verband met de herdenking van het vijfenzeventigjarig bestaan van de Nederlandse zending. Hierop volgde een gunstige reactie.

"Officiële papieren werden naar het Ministerie van Justitie gezonden om erkenning voor de Kerk te krijgen. Wij kregen diverse malen bezoek van ministeriële vertegenwoordigers en hun houding leek vriendelijk en eerlijk te zijn. De Kroon leidt op het ogenblik een grondig onderzoek naar de leerstellingen van de kerk. Wij verwachten binnenkort een definitieve beslissing."

De Kerk moest echter nog negentien jaar op de officiële erkenning van de Nederlandse regering wachten. Deze erkenning hield in dat de Mormoonse Kerk als een legaal persoon zou worden gezien met alle rechten van het individu, namelijk het recht om te vervolgen en te laten vervolgen, om legaten te ontvangen en bezittingen te hebben.

Wettig bestaan garandeerde eveneens vrijstelling van belasting op gebouwen en bezittingen. Bovendien verhoogde deze erkenning de status van de Kerk boven die van een onerkende kerk. Erkenning verzekerde ook de zendelingen van een wettelijke behandeling gedurende hun aanwezigheid in Nederland. Het betekende tevens dat er minder conflicten met de politie ontstonden wanneer de zendelingen hun bekeringswerk deden.

In augustus 1953 ontmoetten twee meisjeszendelingen een jonge advocaat, Mr. Johannes Patty, die een grondig onderzoek naar de Mormoonse Kerk instelde. Hoewel hij toentertijd niet tot de Kerk toetrad, bood hij zijn diensten aan de zending aan. Op zijn advies richtte de zendingspresident, Donovan van Dam, in 1953 een petitie om wettelijke erkenning tot de Nederlandse regering. Mr. Patty hielp om deze petitie via de juiste kanalen te leiden teneinde de ontvangst te bestemden plaatse te garanderen. Hij maakte ook het ontwerp voor de officiële brieven. Bij Koninklijk besluit van Hare Majesteit, Koningin der Nederlanden, bekrachtigd door het Ministerie van Justitie, werd de Kerk voor het eerst in de geschiedenis van de zending op 22 augustus 1955 officieel als een kerk in Nederland erkend. Vóór deze erkenning werd het mormonisme als een secte beschouwd, nu werd het als Kerk erkend.

Dit gaf de Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen dezelfde rechten en privileges als andere erkende kerken in Nederland. Dit betekende dat de Kerk officiële bevoegdheid bezat. De Minister van Justitie vatte de definitie van deze officiële status als volgt samen: Het zou de Kerk meer aanzien geven, verlichting inzake vermogensbelasting, zendelingen met een Nederlands paspoort zouden vrijstelling van dienstplicht krijgen, het gaf de

mogelijkheid tot het stichten van een Kerkschool indien dit nodig was en het zou de zendelingen meerdere voordelen bieden. Van Dam verklaarde dat deze erkenning de weg voor de vorming van een ring in Nederland vrijmaakte.

Het Tabernakelkoor bezoekt Nederland

In dezelfde maand dat de regering de Kerk officieel erkende, ontving het mormonisme grote publiciteit van de massamedia. Zij kondigden aan dat het Mormoonse Tabernakelkoor van plan was Nederland te bezoeken. Het beroemde koor was erg bekend in Nederland. In 1951 wijdde de omroepvereniging A.V.R.O. een "speciaal klankbeeld van de dag" aan muziek door het Tabernakelkoor, becommentarieerd door de locovoorzitter. De A.V.R.O. herhaalde dit programma, omdat het over het gehele land gunstig werd ontvangen. De kranten kondigden de komst van het koor aan als het "700 Mormon Choir". Er zouden twee concerten worden gegeven, één in het Amsterdamse Concertgebouw en één in het Kurhaus in Scheveningen.

Het koor kwam op 30 augustus 1955 in Amsterdam aan. Toen het Nederlandse volk zich realiseerde, dat vele koorleden van Europese afkomst waren, legden zij "de rode loper" uit. Het internationale karakter van het koor bleek één van de voornaamste voordelen op dit tournee te zijn.

Vele leden van Nederlandse afkomst vonden hun familie terug, zoals de Van Tussenbroeks, de Van Ossen, de Van Ottens, de Wiegelzusters, de De Haans, Kerns, Bergouts, Rosendahls en Bergs.

In Amsterdam werd het koor officieel door de Burgemeester welkom geheten. Hij vermeldde hoe goed het koor door de Britse pers was ontvangen. Hij sprak er zijn vertrouwen over uit, dat dit ongetwijfeld ook in Nederland het geval zou zijn. Letterlijk zei hij: "Ik verwelkom u als Heiligen der Laatste Dagen. Wij hebben hier vele godsdienstige stromingen, maar wij hebben ook plaats voor u. Wij bezitten in Nederland een grote religieuze tolerantie." Hierna draaide hij de kanaallichten aan, zodat het koor kon genieten van een feestelijk verlichte boottocht door de Amsterdamse grachten.

Tijdens de voorbereidingen voor het concert werd van alle kanten kritiek uitgeoefend en men veronderstelde dat het koor weinig publiek zou trekken. Men hoorde kreten als: "Koren zijn niet erg populair in Nederland en we zullen weinig publiek trekken", "Het Concertgebouw is nog nooit uitverkocht geweest voor een koor", "Koren zijn geen kassavullers in Europa."

"Toch wisten wij dat het Tabernakelkoor geen moeite zou hebben met het vullen van concertzalen. Nadat de kassa in Amsterdam was geopend, waren alle toegangsbiljetten in minder dan twee uur verkocht, terwijl honderden moesten worden teleurgesteld. Het concertgebouw had een capaciteit van 2600 plaatsen, terwijl er 3000 plaatskaarten verkocht waren."

Omdat de verkoop veel beter liep dan was aangenomen, werd van verschillende kanten verzocht om meerdere concerten in Nederland te organiseren.

Bij beide concerten kreeg het koor een staande ovatie toen het Nederlandse volkslied door hen in het Nederlands werd gezongen.

Reacties van de Pers

Onmiddellijk na het concert publiceerden honderden kranten artikelen over het optreden.

De muziekrecensent van de onafhankelijke Telegraaf, H.J.M.Mueller, wijdde een halve kolom aan het concert. "Het koor is werkelijk uitstekend", zei hij "Het is duidelijk, dat de zangers serieus en accuraat studeren. Zij bezit een ontwapenende naïviteit en een hartelijke expressie. Zij hebben zelf groot plezier in hun optreden en tonen een ware liefde voor muziek." De katholieke Volkskrant zei, dat het optreden van het koor alle verwachtingen overtrof. Het koor zong met grote discipline, de klank was uitgebalanceerd en het koor behield zijn grote homogeniteit gedurende de gehele avond, maar over het algeheel bracht het geen begeestering.

De Amsterdamse krant "Het Parool" becommentarieerde het als een bijzonder koor, dat door het grote aantal stemmen een grote sonoriteit bezat in ieder volume, zonder geforceerd aan te doen.

Natuurlijk verscheen er ook slechte kritiek in verschillende kranten. Een verslaggever meldde: "Aan dit gedisciplineerde materiaal zou meer expressie

moeten worden toegevoegd en meer artistieke." Een andere schrijver meldde: "Ondanks alles bleef het koor eentonig." De Nederlandse zendingspresident, Donovan Van Dam, verklaarde dat het optreden van het koor van verreikende invloed op het zendingswerk was. "wij hoorden hoe mensen over het concert spraken. Zij zeiden, dat het een zeer speciale belevenis was geweest. In twee bijzondere gevallen volgde bekering tot de Kerk na het koorbezoek. Ja, de leden van het koor hebben tijdens hun bezoek aan Europa in 1955 machtig zendingswerk gedaan."

Later meldde hij:

"Er waren enkele directe en opmerkelijke resultaten als gevolg van het bezoek van het koor. Niet alleen in de gevoelens en geestkracht in de zending en in de gunstige recensies en publiciteit, maar ook door bekeerlingen tot de kerk."

Een voorbeeld van een onmiddellijke bekering tot de Kerk tengevolge van het bezoek van het koor aan Nederland betrof een zekere heer Bartelles.

"Bartelles in Den Helder was één van onze onderzoekers, die er plezier in had om met ons te bekvechten en de waarheid van het evangelie te bestrijden. Hij was een intelligent man. Hij had behoord tot het Leger des Heils en had voor deze instelling twee zendingen vervuld, één in Indonesië en één in Denemarken. Wij zendelingen voelden dat hij niet de ware onderzoekersgeest bezat, zodat wij op het punt stonden om hem te laten vallen. In feite inspireerde hij ons zo weinig, dat wij niet eens de moeite namen om hem van het naderende bezoek van het koor te vertellen; wij wendden ons tot diè mensen, die voor ons veelbelovender in hun houding waren. Op een dag was de heer Bartelles op zijn werk. Het was lunchpauze en een jonge bediende pakte zijn lunch, die in krantenpapier gewikkeld was, uit. Toen hij de krant op de tafel uitspreidde, zag Bartelles een advertentie voor het concert van het Tabernakelkoor op 31 augustus in Amsterdam, een stad die enkele uren treinreizen van Den Helder verwijderd was. Bartelles kwam direct naar ons toe om kaartjes te vragen. Dit verbaasde ons erg. Hij bezocht het Amsterdamse concert en nam de volgende dag contact met ons op; er had een complete verandering in hem plaatsgevonden. In een gesprek met ons zei hij: "Ik voelde dat de koorleden niet voor het publiek zongen. Zij zongen voor God." Hij vertelde hoe de muziek hem tot in het diepst van zijn hart had getroffen en hem een getuigenis had gegeven van de waarheid van het herstellende evangelie. De tranen stroomden hem over de wangen toen hij vroeg om gedoopt te mogen worden. Wij zullen nooit de nederigheid, die hij die dag toonde, noch de kracht van zijn vurig getuigenis, vergeten.

Er waren twee zendelingen, 400 zangers en Gods geest nodig om Bartelles uit Den Helder te bekeren, maar hij is bekeerd en is een trouw lid van die goede kleine gemeente in het noordelijke topje van Nederland."

De Avro zond het Amsterdamse concert uit. Klaarblijkelijk werd de leiding geïmponeerd door de reacties van het publiek, want zij bleef aandacht aan de Kerk besteden. In 1956 gaf zij een 25 minuten durend programma over de Kerk. Het bestond uit een rondetafeldiscussie, geleid door een professor van de Leidse universiteit. De gemeentepresident van Den Haag vertegenwoordigde de Kerk. Hij gaf een introductie van vier minuten, waarna hij vragen beantwoordde, die gesteld werden door een panel van predikanten van verschillende stromingen in Nederland. De welwillende houding van de Avro tegenover de Kerk bleek ook uit televisiefaciliteiten. In 1963 zond de Avrotelevisie een programma van twintig minuten uit, getiteld "Meer dan muziek". Een kwartet van Mormoonse zendelingen zong een medley van Nederlandse kinderliedjes, bekend bij iedereen in Nederland. Later was er een vraaggesprek tussen de locovoorzitter en de Nederlandse Zendingspresident, Don Van Slooten. Zij discussieerden over de basisprincipes van de Kerk. Het programma eindigde met het getuigenis van de leden van het kwartet.

Organisatie van de eerste ring in Europa

Zes jaar na het bezoek van het Tabernakelkoor werd de Hollandse ring in Nederland georganiseerd. Een ring is een regionale afdeling in de organisatie

van de Mormoonse Kerk. Deze gebeurtenis betekende twee primeurs in de geschiedenis van de Kerk:

1. De Hollandse ring was de eerste ring in een land waar een andere taal dan de Engelse werd gesproken;
2. Het was de eerste ring, gevestigd op het Europese vasteland.

Deze gebeurtenis vond plaats 100 jaar na aankomst van de eerste Mormoonse zendelingen in Nederland.

De eerste openbare suggestie omtrent een mogelijke ring in Nederland vond plaats op 1 mei 1960. Toen zei Alvin R.Dyer, assistent van de Raad van Twaalven, tijdens een toespraak tot de plaatselijke leiders van de hulporganisaties in de Nederlandse zending: "De Heere heeft gezegd dat er drie ringen van Zion in Europa zullen zijn en u hoeft niet verbaasd te zijn als u één van die drie bent."

Twee maanden later, op 25 juli, merkte president Dyer op, dat er plannen waren om de "Amsterdamse ring" te vestigen. Het was de bedoeling van de leiders in Salt Lake City, dat deze ring de Amsterdamse, Haagse en Rotterdamse districten zou omvatten. Hij instrueerde J.Henry Volker, de zendingspresident, hem de namen van leden te doen toekomen, die leiders konden worden van een groter Amsterdams district, dat geschikt moest worden gemaakt voor een ringorganisatie. Het doel van dit vergrote district was het trainen van de leiders voor de geplande ring.

In december 1960 opperde President Henry D.Moyle, lid van het eerste presidentschap van de Mormoonse Kerk, de mogelijkheid van een ring in Nederland tegenover de Nederlandse zendelingen:

"Alvorens de meesten van jullie je zending beëindigd zullen hebben, zullen er meer ringen in Europa zijn dan jullie voor mogelijk houden. Ik ben er zeker van dat in dit gebouw (de Haagse kapel) binnen niet al te lange tijd een ring gevestigd zal zijn."

Deze voorspelling werd op 12 maart 1962 vervuld met de organisatie van de Hollandse Ring. In het begin werd deze nieuwe Hollandse ring de "Amsterdamse Ring" genoemd. De leiders in Salt Lake City veranderden de naam echter in "Hollandse Ring" omdat zij twee provincies omvatte, namelijk Noord- en Zuid-Holland en niet alleen het Amsterdamse district. Bovendien was er in Amsterdam in die tijd geen gebouw, dat als ringgebouw zou kunnen functioneren.

De vorming van de eerste niet-engels sprekende ring van de Heiligen der Laatste Dagen werd geëffectueerd onder leiding van Hugh B.Brown van de Raad der Twaalven. Hij werd bijgestaan door Alvin R.Dyer en Nathan E.Tanner, assistenten van het Quorum der twaalf apostelen. De Hollandse ring was de driehonderdzesentwintigste van de Mormoonse Kerk. De nieuwe ring omvatte vijf wijken: Amsterdam-Oost, Amsterdam-West, Den Haag, Rotterdam-Zuid en Rotterdam-Noord. Zij omvatte ook de zelfstandige gemeente te Delft en de afhankelijke gemeenten te Leiden, Schiedam en Vlaardingen. J.Paul Jongkees, eerste raadgever in het zendingspresidentschap, werd geroepen als ringpresident. Bernard W.Lefrandt en Gerard Stooze stonden hem als raadgevers in het presidentschap terzijde.

Gevolgen van de ringorganisatie op de zending

Toen de ring werd georganiseerd kwamen er diverse veranderingen in de Nederlandse zending. Van de vierendertig gemeenten in de zending kwamen er negen onder de jurisdictie van de ring. De overige vijftientig bleven in de zending. Op het moment van de vestiging van de ring waren er in totaal 4581 leden in de zending. 2500 van deze leden ofwel meer dan 50% van het totale ledental maakte deel uit van de nieuwe ring. Het belangrijkste effect hiervan op de zending was de uitdunning van het leiderschap. In feite ging 90% van de plaatselijke leiders over naar de ring en er bleef slechts 10% van de leiders over om over iets minder dan 50% van het totale ledental in Nederland te presideren.

Vóór de organisatie van de ring waren 30 van de 34 gemeenten geplaatst onder jurisdictie van plaatselijke leiders. Erna moesten vele gemeenteliders worden ontslagen om vacatures in het zendingspresidentschap te vervullen.

J.Henry Volker vatte het gevolg van de organisatie van de ring op de Mormoonse kerk in Nederland als volgt samen:

"Het brengt de werkelijke gang van zaken in de Kerk tot het Nederlandse volk. Tot de organisatie van de ring hadden de zendelingen overal voor gezorgd. Het belangrijkste van de organisatie van de ring is dat de leden nu op eigen beren moeten staan. Binnen eigen grenzen draagt de Kerk in Nederland nu haar eigen verantwoordelijkheid voor de gang van zaken."

Zij werd niet langer financieel volkomen geleid door de Kerk in Amerika. Dit betekende dat zijzelf voor een financiële basis moest gaan zorgen. De leden moesten zich gaan realiseren dat het hun eigen kerk was en niet een kerk van Amerika.

"Het is een kerk in Nederland. Het is een universele kerk, geen Amerikaanse kerk. Het is een wereldkerk. De leiders, die zijn aangewezen, dragen nu zelf de verantwoordelijkheid voor de organisatie, evenals de leden, die de plicht hebben deze leiders te ondersteunen."

Het leerde deze mensen wat het priesterschap werkelijk betekende. Dat het priesterschap de overheersende kracht is, die de Kerk leidt.

"Het is gebleken, dat er zich geboren leiders onder de Nederlandse Mormonen bevinden. Dit leiderschap kan worden ontwikkeld. Er is veel jaloezie weggenomen, die voordien bestond. De mensen realiseren zich nu dat de leiders direct zijn aangewezen en geroepen door de president en de algemene autoriteiten van de kerk en niet door de zedingspresident. Zij voelen dat het nu hun kerk is en dat zij iets hebben, dat zij zelf moeten opbouwen."

President Van Slooten, zedingspresident van 1962 -1965, vatte het effect van de ring op de Mormoonse kerk in Nederland als volgt samen:

1. de ontwikkeling van meer ringleiders moet ter hand worden genomen.
2. de financiële behoeften van de Nederlandse Mormoonse Kerk nemen toe.
3. er bestaat behoefte aan grotere geestkracht.
4. de leden moeten in staat worden gesteld hun patriarchale zegen te ontvangen
5. Er moeten voorzieningen worden getroffen voor een regelmatig en direct
- 37 -
contact met algemene autoriteiten op maandelijkse basis.
6. het introduceren van vele kerkprogramma's, zoals huisonderwijs en programma's voor gezinsavonden moet snel plaatsvinden.

Al deze voorzieningen, de kerkleden in Nederland aangeboden, rechtvaardigen de verklaring van Henry D.Moyle, lid van het eerste presidentschap:

"De Heere wenst dat het Nederlandse volk zich kan verheugen in de volle zegen van het evangelie en dat kan alleen maar als er hier een ring van Zion is gevestigd."

Kerkeigendommen in Nederland

Aankoop van bezittingen

Eén van de voornaamste redenen, waardoor een ring in Nederland kon worden georganiseerd was dat de Mormoonse kerk de noodzakelijke gebouwen bezat om zo'n organisatie te huisvesten. De door de kerk in Den Haag gebouwde kapel werd ringgebouw, omdat het de noodzakelijke kantooruimte voor de presiderende functionarissen bevatte.

Vóór de twintigste eeuw werden de vergaderingen in gehuurde zalen gehouden. Kort na de eeuwwisseling (in 1908) kocht de Nederlandse Zending echter haar eerste gebouw. Dit was de Excelsior Hal in Rotterdam. Dit gebouw werd uitsluitend als kapel voor vergaderingen gebruikt. Voor de gemeentevergaderingen ging men door met het pachten of huren tot 1920. Omdat er een tekort aan te huren gebouwen was in die tijd, werd het noodzakelijk dat de zending haar eigen vergaderruimten kocht. Het was bijna onmogelijk om behoorlijke ruimten te huren, die aan de behoeften van de gemeenten tegemoetkwamen. Dientengevolge begon de zending huizen aan te kopen. Deze werden gerenoveerd en geschikt gemaakt om een kapel en klasruimten te bevatten.

Alle eigendommen werden door de zending gekocht onder de naam "Corporatie van de presiderende bisschop van de Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen".

Op enkele uitzonderingen na werd deze politiek om gebouwen te kopen en geschikt te maken voor de kerkprogramma's tot 1960 voortgezet.

De eerste door de Kerk gebouwde kapel in Nederland

In 1937 werd in Rotterdam grond geschikt gemaakt voor de bouw van de eerste kapel in Nederland. De eerste steen werd gelegd door Joyce Murdock, het zes jaar oude dochtertje van de zendingspresident Franklin J. Murdock. Het was een Nederlandse gewoonte een klein kind te laten deelnemen aan de ceremonie van de eerste steenlegging van nieuwe gebouwen.

De kapel werd de vergaderplaats voor conferenties. Een lid van de Raad van Twaalven wijdde de nieuwe kapel op 3 april 1938 in. Het gebouw kostte 17.000 dollar.

Helaas werd het gebouw slechts anderhalf jaar gebruikt. Begin mei 1940 bombardeerden de Duitsers Rotterdam, waardoor ongeveer een vierkante mijl van het hart van Rotterdam in de as werd gelegd. De kapel werd tijdens deze aanval volledig vernietigd. [*]

Gedurende de oorlog waren er speciale vergunningen van het gouvernement nodig om kapels te bouwen.

In 1953 kreeg de zending toestemming de Overmaas kapel te herbouwen.

Op ongeveer een kwart mijl afstand van het vorige gebouw werd door de regering een ander en groter stuk grond voor de nieuwe kapel toegewezen. De nieuwe kapel werd op 24 juli 1955 door een lid van het Quorum der twaalf apostelen ingewijd. Het gebouw kostte f. 120.000,-. Zij bevatte een kapel met tweehonderdvijftig zitplaatsen met een opening naar de recreatiezaal, waar gedurende de conferenties nog eens 250 mensen konden zitten.

[* Naar verluidt zou dit niet kloppen en zou het gebouw van 1937 in Rotterdam-Zuid zijn neergezet. In 1940 zou het gehuurde gebouw "Excelsior" aan de St. Janstraat gebombardeerd zijn.]

Aankoop van zendingsgebouwen

Het eerste zendingshuis werd gehuurd in Rotterdam. Dit huis, en later nog een ander huis in dezelfde straat, diende als zendingshoofdkwartier tot 1937. Toen werd er een nieuw gebouw in Den Haag gekocht. De Excelsiorhal werd verkocht. De zendingspresident meldde:

"Wij zijn er in geslaagd ons zendingshuis in Rotterdam voor 14.000 gulden te verkopen. In Den Haag hebben wij nu voor 12.000 gulden een nieuw gebouw gekocht. Ons nieuwe hoofdkwartier ligt aan een bijzonder goede straat in de residentie. Het gebouw verkeert in zeer goede staat. Het werd gebouwd door de Kerk van de Zevendedags Adventisten en het is een uitstekende plaats voor ons zendingshoofdkwartier in Nederland."

Tijdens de tweede wereldoorlog werd dit zendingshuis ontruimd en later tengevolge van de Duitse bezetting beschadigd. Na de oorlog werd het hersteld en als kantoorruimte gebruikt. Tot 1961 bleef Den Haag het hoofdkwartier van de zending.

Na de organisatie van de Nederlandse ring onttrok de zendingspresident, Henry J. Volker, het zendingskantoor aan dit gebied. Hij besloot hiertoe door gebrek aan ruimte op het hoofdkwartier, de toename van het aantal zendelingen en omdat de leden van de ring doorgingen op de zendingspresident in hun problemen te betrekken. Een andere reden om het te verplaatsen, was om dichterbij de luchthaven te zijn.

Op 15 mei 1961 werd een nieuw zendingshuis te Huizen gekocht. [...] Het Haagse gebouw werd een Genealogisch Microfilm Laboratorium. Het nieuwe zendingshuis bestond uit een groot herenhuis met een behoorlijk stuk grond. Het [werd gerenoveerd]. [De renovatie was] op 15 januari 1962 gereed.

Kerkbouwprogramma in Nederland

De verbouwing van het nieuwe zendingshuis in Huizen maakte deel uit van het Mormoons-Europese bouwprogramma in Nederland. Hiertoe was besloten op een

vergadering van alle Europese zendingspresidenten, die op 9 juni 1960 in Frankfurt, Duitsland, werd gehouden.

Het was de bedoeling om in vier of vijf jaar \$ 50.000.000 te besteden aan de bouw van kerken over geheel Europa. Van dit bedrag was \$ 5.000.000 bestemd voor de bouw in Nederland. Er werden plaatselijke bouwzendingen geroepen om met dit bouwprogramma te helpen.

Het hoofdkwartier voor Scandinavië, België en Nederland werd in Nederland gevestigd, waar een kantoorgebouw werd gekocht. In Nederland werden zes plaatsen uitgezocht, waar de nieuwe gebouwen met voorrang zouden worden gebouwd. De bouwpolitiek van de Mormoonse Kerk was er op gericht om alleen kerken in nieuwe snelgroeïende steden te plaatsen.

In Nederland was er geen privé-eigendom te koop. Alle eigendommen moesten van de stedelijke overheid worden gekocht. Helaas werd in 1961 in Nederland een wet aangenomen, dat er geen kerkgebouwen meer mochten worden gebouwd omdat er gebrek aan materiaal en arbeidskrachten was. Dit hield in dat alle bouwplannen voor Nederland gedurende meer dan een jaar moesten worden opgeschort.

Later kregen de kerken van de regering toestemming tot de bouw van kerken. Van het totale aantal vergunningen was echter 50% bestemd voor katholieke kerken, 40% voor protestante en 10% voor alle andere gezindten.

De Mormoonse Kerk had meer kerkgebouwen gepland dan het totaal aantal vergunningen dat werd afgegeven. Toch werd, onder strenge supervisie van de regering, een kerkgebouw in het oostelijk deel van Amsterdam gebouwd. Het was moeilijk om hiervoor toestemming te krijgen, omdat het anders zou worden dan de normale kerkgebouwen. Nooit eerder in de geschiedenis had een kerk een gebouw met een kapel, klassen en recreatieruimte onder één dak gebouwd.

Nadat een maquette van het gebouw aan het Nederlandse Bouw- en Woningtoezicht was getoond werd echter toestemming verkregen.

Officieel werd op 16 maart 1963 de eerste steenleggingsceremonie gehouden. In 1966 waren de achtendertig door de kerk in gebruik zijnde ruimten in de Nederlandse zending en ring als volgt verdeeld:

1. zes door de Kerk gebouwde kerkgebouwen
2. zestien gerenoveerde eigendommen
3. zestien gehuurde vergaderruimten.

Bekeringsmethoden in Nederland

De vroegste bekeringsmethoden

Vóór 1900 bekeerden de zendingen hoofdzakelijk door het verspreiden van boeken en tractaten en door het houden van vergaderingen in de huizen. Na 1900 werden verscheidene nieuwe methoden geïntroduceerd.

De methode van het verspreiden van tractaten

Het verspreiden van tractaten bleek de meest succesvolle manier te zijn in de negentiende eeuw. J.W.F. Volker, zendingspresident van 1885 - 1889, beschreef hoe dat werd gedaan:

"Ik begon mijn arbeid te Amsterdam en vertaalde het "Evangelie van Christus" in het Nederlands. Hiervan liet ik 10.000 exemplaren drukken. Deze verspreidde ik langs de huizen met de mededeling dat ik over drie dagen terug zou komen. Dit plan gaf mij een goede gelegenheid om met de mensen thuis te spreken."

De directe resultaten van dit huis-aan-huis verspreiden van tractaten was niet altijd bemoedigend, maar aan het uiteindelijke resultaat viel niet te twifelen. De zendingspresident meldde:

"Groot is het aantal gevallen, waarin slechts één persoon werd gevonden door zo'n tractaat, maar deze bracht dan naderhand de ene familie na de andere in de Kerk."

Zendingen beweerden dat het in hoofdzaak de "armen" waren, die door de distributie van tractaten tot de Kerk werden bekeerd.

"Wij hebben duizenden tractaten onder rijke en arme mensen verspreid. De rijken namen zelden de moeite ze te lezen en joegen ons van de deur. De armen daarentegen accepteerden onze tractaten gretig en gaven ons dikwijls de gelegenheid om hen de principes van het eeuwige leven uit te leggen. Het is tot deze armen dat wij het evangelie kunnen brengen. Het zijn de allerarmsten die de offers van leven en zaligmaking willen accepteren. Velen zijn overtuigd van deze waarheid en zij zouden het evangelie graag aannemen als zij de moed konden opbrengen om te breken met de verkeerde tradities van hun voorvaderen of met de kerken, waaraan zij reeds verbonden zijn."

De methode van huisvergaderingen

Een zendeling meldde in 1896 dat huisvergaderingen werden gehouden als middel om het Mormonisme in te voeren:

"Omdat het tegen de wet van dit land is om straatpreken te houden, hebben wij overal, waar wij de beschikking over huizen konden krijgen, huisvergaderingen gehouden. Deze huisvergaderingen blijken vaak de beste manier te zijn om hier het evangelie te verspreiden, want zij hebben ons vele onderzoekers gebracht en zelfs enkele gevallen van personen die vroegen om te mogen worden gedoopt."

In ieder huis, waarvoor zij toestemming kregen, werd door de zendelingen vergaderd. Na het ontvangen van de toestemming gingen de zendelingen het blok rond waar het huis stond en nodigden alle burens uit tot het bijwonen van de vergadering. Meestal werd de vergadering ook aangekondigd in het nieuwsblad.

Discussies

Publieke discussies waren ook dikwijls een heel goede methode om het Mormonisme te propageren. In Nederland was het rond 1900 de gewoonte om tegengestelde meningen door discussies nader tot elkaar te brengen. Op 12 juli 1896 debatteerde een mormoonse ouderling met een baptistendominee uit Ougree, België. Er waren vele baptisten in het gehoor en zij kwamen onder de indruk van de bewijzen, die de principes van de Heiligen der Laatste Dagen ondersteunden. Na het debat verlieten velen de baptistenkerk en werden in de ware kerk gedoopt.

Moeilijke jaren (1922-1935)

In de negentiende eeuw gebruikten de zendelingen geen bepaald systeem bij het onderwijzen van het Mormonisme. Mormoonse ouderlingen lazen de principes van Kerk voor en daar werd dan over gediscussieerd.

Van 1900 tot 1926 bleef het houden van publieke debatten en het distribueren van tractaten de belangrijkste methode om het Mormonisme te verspreiden. De jaren 1922 tot 1935 bleken echter erg moeilijke jaren voor het zendingswerk te zijn. Dit werd gedeeltelijk veroorzaakt door een economische depressie:

"Duizenden lopen langs de straten zonder werk en verschillende Heiligen zijn onder deze onfortuinlijke mensen. De arbeidsvoorwaarden in Nederland zijn erg slecht en de prijzen voor voedsel en kleding erg hoog en buiten het bereik van deze arme mensen."

Dit was er de oorzaak van dat "de mensen de Kerk verlieten om tijdelijke verlossing te vinden in een van de vele politieke organisaties."

In deze moeilijke jaren vonden de zendelingen alleen onderzoekers en bekeerlingen onder de werklozen en steuntrekkenden.

Nieuwe zendingsmethoden

Ondanks de depressie bleken de jaren 1925 - 1935 een nieuw tijdvak van weer andere bekeringsmethoden in de Nederlandse zending te zijn. Door de zendingspresident werden de volgende nieuwe methoden van zendingswerk in de Nederlands zending ingevoerd:

Bekeren zonder beurs of male;
Openluchtbijeenkomsten;

Bekeringswerk per boot.

Ook werd er een trainingsschool voor zendingen geopend en de zending ontving geïllustreerde lectuur vanuit het kerkhoofdkwartier in Salt Lake City.

De methode van openluchtbijeenkomsten

Vóór 1927 was het houden van straatbijeenkomsten, in het bijzonder die van religieuze aard, door de Nederlandse regering verboden. In 1927 werden zij echter voor het eerst toegestaan.

"Van de officiële autoriteiten in de grote steden is nu toestemming ontvangen om openluchtvergaderingen te houden. Dit voorrecht werd ons vroeger onthouden. Wij denken dat dit het begin van een tijdvak van meer religieuze tolerantie is en van minder tegenstand tegen het "Mormonisme", "

John P. Lillywhite, zendingspresident van 1926 - 1929, rapporteerde:

"Al deze vergaderingen werden onder politiebescherming gehouden en ons werd door deze mensen alle mogelijke medewerking gegeven die wij maar konden verlangen."

Deze openluchtvergaderingen resulteerden in een toename in het verspreiden van tractaten, bekeringswerk tot het evangelie en bezoek aan onderzoekers. In deze tijd meldde de zendingspresident dat zelfs Rotterdam de zendingen dit voorrecht toestond:

"In de laatste week van het jaar kregen wij van de stad Rotterdam toestemming om regelmatig straatvergaderingen te houden. Dit was voor het eerst in de geschiedenis van de zending dat zo'n vergunning werd gekregen en het schijnt dat er een nieuw tijdvak in de zending is aangebroken."

In de eerste jaren werden deze straat- en parkvergaderingen regelmatig in de meeste gemeenten gehouden. In deze periode werden er twee nieuwe districten voor het zendingswerk geopend. Eén was het Overijsselse district en de ander het Zeeland district.

Bekeringswerk zonder beurs of male

In 1926 besloot president Lillywhite de zendingen in plaats van naar de grote steden, waar zij tot dusver hadden gewerkt, naar het platteland van Nederland te sturen:

"Ik overweeg juist nu een andere methode van zendingswerk, waarbij ik hoop in staat te zijn de zendingen enige werkelijke zendingservaringen te geven en hen in staat te stellen een bepaalde groep mensen te bereiken, die tot dusver niet de kans gehad hebben om van het evangelie te horen. Ik ben van plan de zendingen twee aan twee naar de verschillende plattelandsdistricten te sturen, waar zij zoveel mogelijk zonder geld moeten reizen en daarbij de mensen beproeven. Dit is werkelijk de enige succesvolle methode om zendingswerk te doen, maar het is nieuw in de zending. Ik heb 6 goede mannen uitgezocht die de Nederlandse taal spreken, die zeer serieus in hun werk zijn en die bereid zijn om deze nieuwe methode om het evangelie te prediken, in hun land uit te proberen. Ik verwacht van tijd tot tijd bij hen te zijn om deze methode te controleren. Als zij deze methode met succes kunnen toepassen, opent dit een fantastische reeks van nieuwe mogelijkheden voor onze zendingen, welke hen in staat zal stellen beter met God en Zijn Werk bekend te worden, waardoor zij nog betere resultaten zullen kunnen bereiken.

Het zendingswerk heeft zich in de historie van deze zending bijna steeds beperkt tot de grote steden. Ik geloof dat wij een heel andere geest in de zending zullen kunnen krijgen als wij dit systeem van routine kunnen doorbreken en in een nieuwe staat van zendingenleven kunnen ingaan."

Zendingsschool

In deze periode van activering van de zendelingen, stichtte president Lillywhite een school of trainingsklas. Na hun aankomst in Nederland werden de zendelingen een maand in deze school geplaatst om te worden geïnstrueerd omtrent de mogelijkheden van het land, het volk, de taal en de boodschap van het Mormonisme.

Bekeringswerk per boot

Omdat er in Nederland vele kanalen, stromen en meren zijn, werd er besloten dat de meest economische manier, om mensen in afgelegen dorpen te bereiken, het water was. Daarom werd er een kleine motorboot gekocht die accommodatie bood aan vier zendelingen:

"Het werk van deze bootzendelingen houdt in het verspreiden van tractaten en het uitlenen van kleine boekjes aan de mensen en hen in de gelegenheid te stellen de zendelingen uit te nodigen om het doel van hun zending en hun kostbare boodschap bij hen achter te laten. Deze zendelingen hebben veel succes in het vinden van zoekenden naar de waarheid. In een maand tijds werden er negenenzestig vrienden gevonden, die later ernstige onderzoekers werden."

In deze periode van economische depressie werden de Nederlanders beschreven als "lezers van de bijbel" en "religieus van nature". In deze tijd werd de bijbel in vele scholen onderwezen.

Geïllustreerde lectuur als middel tot bekering

Vanuit de Kerk in Salt Lake City werd filmmateriaal ontvangen. Dit materiaal stelde de zendelingen in staat meer contacten te leggen in vergaderzalen en dorpsvergaderingen.

Bekeringswerk door sport

In de jaren 1925 - 1938 werden door de zendelingen basketball en baseball team gevormd. De zendingpresident bevorderde sportdeelname om het doel te bereiken jonge mensen in het programma van de Mormoonse Kerk te interesseren. In 1938 werd het zendelingen baseball team erkend. Na het beëindigen van de competitie, bood de Nederlandse Club in Amsterdam het team een medaille aan met de volgende inscriptie: "Aan de Mormoonse zendelingen ter herinnering aan de fijne baseball spelen die wij hebben gespeeld".

Het resultaat van de nieuwe bekeringsmethoden

Hoewel 1925 - 1935 een tijdperk was van nieuwe bekeringsmethoden, nam het aantal dopen af. Dit werd gedeeltelijk veroorzaakt door de economische depressie, het niet geïnteresseerd zijn in religie, en een vermindering van het aantal zendelingen. In deze tijd nam het aantal dopen af met 83% en het aantal zendeling met 55%.

Bekeringsmethoden na de tweede wereldoorlog

Het Anderson plan

Na de tweede wereldoorlog verbeterden vier achtereenvolgende plannen de doelmatigheid van het zendingswerk. Het eerste plan, aangenomen door de Nederland zending in 1951, was genoemd "Een plan voor effectief zendingswerk" of "Het Anderson Plan". Dit plan behelsde een verhandeling over het Boek van Mormon. Het bevatte in totaal achtentwintig mogelijke gespreksonderwerpen voor huisvergaderingen.

Om dit plan te doen slagen was de geest van God en een grondige kennis van de Schriften nodig. In tegenstelling met de traditionele maar minder effectieve vroegere methoden was het de bedoeling dat de zendelingen nu van deur tot deur gingen en moesten trachten in de huizen te komen om daar hun boodschap achter te laten. Zij moesten het stellen van vragen stimuleren om de onderzoekers in de discussies te betrekken. De nadruk werd gelegd op het lezen van het Boek van Mormon als sleutel tot bekering:

"God. openbaarde het Boek van Mormon om de eerlijken te overtuigen. Hij verlangt van ons dat wij het gebruiken."

Voordat het Anderson Plan werd aangenomen, werd er een zendingstrainingsschool in Den Haag geopend voor alle nieuwe zendelingen. De school werd "Van negen tot vijf" genoemd, de uren die door ieder op die school werden doorgebracht. Het programma bevatte een tweeweekse trainingscursus voor het lesplan en het onderwijs in de Nederlandse taal. Om het Andersonplan te begeleiden werden er in 1951 speciale onderzoekersvergaderingen belegd. Wanneer de zendelingen zo'n onderzoekersvergadering hadden vastgesteld, concentreerden alle zendelingen in het district zich op het in contact komen met gezinnen, die zij dan uitnodigden om die vergadering te bezoeken. De zendingspresident, John P.Lillywhite, rapporteerde:

"Het werk in Nederland neemt nog steeds toe. De zendingsactiviteiten zijn toegenomen en geïntensiveerd. Er worden speciale vergaderingen voor onderzoekers gehouden over het gehele land en in verschillende wijken."

In deze periode stond een zendelingen basketball team de zending terzijde in haar bekeringspogingen. Tijdens een basketball tournee gedurende een sportweek in Nederland won het zendelingenteam het kampioenschap. Films van de wedstrijden werden in theaters over het gehele land getoond. Dit veroorzaakte hoogst welkome publiciteit voor de Kerk.

Een plan met systeem

In 1952 publiceerden kerkautoriteiten in Salt Lake City een nieuw lesplan, getiteld "Systematisch programma voor het onderwijzen van het evangelie". De Nederlandse zending nam dit plan in 1953 aan. Huis-aan-huis bezoek bleef het belangrijkste middel om onderzoekers te vinden. Dit plan bevatte zeven discussies tijdens het bezoek. De wijken werden aangemoedigd om het onderwijzen van nieuwe bekeerlingen na hun doop ter hand te nemen. Het kerkelijk vertaalinstituut in Salt Lake City vertaalde het plan in het Nederlands en zond het naar Nederland.

Het Dyerplan

Aan het "plan met systeem" werd in 1960 een supplement toegevoegd. In maart van dat jaar kwam Alvin R.Dyer, assistent van de Raad van Twaalven, in Nederland aan. President David O McKay stuurde hem als Europees zendingspresident. Hij introduceerde een nieuw lesplan: "De Boodschap van de herstelling" genoemd. De "Boodschap van herstelling" bevatte de wijze van benadering, de manier van het houden van bekeringsdiscussies, het geven van inlichtingen en een uitdaging. De zendelingen herinnerden zich een introductie, die door hen was gebruikt bij huis-aan-huis werk. Nadat zij toegang in een huis hadden gekregen begonnen zij niet meteen met de doctrines van de kerk, maar boden een korte boodschap aan, welke handelde over de noodzakelijkheid om de waarheid te leren kennen door de Geest van God. Daarna volgden zes lessen, die gelijk waren aan die van het systematische plan. Hierna werd de boodschap van de herstelling gebracht:

"Een positief "eerste contact" of wijze van benadering is om de boodschap te brengen door de kracht van getuigenis, dit zal een kans op een onmiddellijke goede ontvangst door de mensen bevorderen. Dit zal hen leiden naar een onderzoek van de waarheid van het evangelie. De wijze van bekering, onze "eerste afspraak" legt er de nadruk op, dat door ons getuigenis en de kracht van de Heilige Geest, de onderzoeker de waarheid te weten kan komen en hoe de waarheid over de dingen van God kan worden begrepen door de invloed van de Geest. De lessen over inlichtingen en uitdaging voor de doop, zijn bedoeld om de interesse van de onderzoeker op te wekken en hun bereidheid om aan de invitatie om zich op de doop voor te bereiden, gehoor te geven, zeker te stellen."

Toen Dyer zijn nieuwe bekeringsplan introduceerde, gaf hij de Nederlandse zending de uitdaging om vijf bekeerlingen per zending te dopen. Dit betekende een totaal aantal dopen van vijfhonderdachtig aan het eind van

dat jaar. De zendingspresident was van mening, dat het hem "in zijn bol was geslagen".

Nooit in de geschiedenis van de zending waren er in één jaar zoveel dopelingen geweest. Het hoogste aantal, ooit in één jaar bereikt, was driehonderdzesennegentig in 1950. De uitdaging werd echter aangenomen. In de maanden september tot en met november bereikten de zendelingen éénhonderd en twaalf dopen. Dit was het hoogste aantal dopen in maanden in de geschiedenis van de zending. Het jaar eindigde met zevenhonderdenegen dopen. Het jaar daarop (1961) doopten de zendelingen negenhonderdentweeëntwintig bekeerlingen. Dit succes was gedeeltelijk een gevolg van de technieken, die in het Dyerplan ontplooid waren. Gedurende het gebruik van het Dyerplan werden er in totaal 1600 dopen verricht. [...]

Reorganisatie van de zending

In 1938 was de Nederlandse zending in vijf districten verdeeld met acht zendelingen en vier afdelingen in ieder district. Dit werd gedaan om een betere supervisie te verzekeren. Met de introductie van het Dyer plan werd door de zendingspresident de administratieve organisatie van de zendelingen veranderd. J. Henry Volker, zendingspresident van 1960 - 1962, deelde de zending in twee secties, bestaande uit ieder vijf districten. De zendelingen, die deze districten presideerden, werden "toezichthoudende ouderlingen" genoemd. Later werd deze naam veranderd in "districtsleiders". De twee secties stonden onder toezicht van ouderlingen, die "reizende ouderlingen" werden genoemd. Naderhand werd de zending nogmaals gereorganiseerd. Ditmaal werden de districten gehergroepeerd in vijf zones. Het doel van deze reorganisatie was het bereiken van een efficiëntere werkmethode, het krijgen van betere rapporten en de afname van het aantal districten, geplaatst onder één zonesupervisor.

Bekeringswerk onder de jeugd

In 1962 moedigde Volker de zendelingen aan om tezamen met het Dyerplan softball teams onder de Nederlandse jongens te organiseren. Hieraan gevolggevend, vormden de zendelingen uit meer dan zevenhonderd jongens in de leeftijd van twaalf tot vijftien jaar meer dan zeventig softball teams. Iedere zending in het Nederlandse zendingsveld probeerde een softball team te organiseren. Er werden wedstrijden gespeeld en hieruit werden districtsploegen als winnaar aangewezen. Deze districtwinnaars speelden tegen elkaar en hieruit kwamen de zonekampioenen, te voorschijn. Het winnende team ontving een softball. Hierop stond de handtekening van Prins Bernard, de man van Koningin Juliana. Het doel van deze methode was om toegang tot de woningen van de softball spelende jongens te krijgen. Er werden een aantal van deze jongens met hun ouders door de Mormoonse Kerk gedoopt. Dit programma werd ondersteund door het Atletiekcomité van Nederland. Hieruit kwam een grote publiciteit voort. Zendelingen werden uitgenodigd om op de televisie te verschijnen om dit programma aan te kondigen. Ook via de radio werd er meerdere malen over gesproken. Het belangrijkste resultaat van dit programma was echter de grote publiciteit over het gehele land.

Zendingsplan voor de gehele wereld

Zendelingen gebruikten de "Boodschap van het Herstellingsplan" van maart 1960 tot oktober 1961. In juni 1961 werd echter in Salt Lake City de eerste vergadering gehouden voor zendingspresidenten van de gehele wereld. Het doel van deze vergadering was het coördineren van alle zendingsactiviteiten van de Kerk en het bereiken van een uniforme methode van onderwijzen van de principes van het Mormonisme over de gehele wereld. De Nederlandse zendingspresident, J. Henry Volker, woonde de vergadering bij. Aan het einde van de vergadering werd een nieuw bekeringsplan "Een uniform systeem voor het onderwijzen van onderzoekers" uitgedeeld om in de zendingsgebieden van de Kerk te worden gebruikt.

"Dit plan, bestaande uit zes huisdiscussies, vertoonde een verfijning

van de principes en technieken, die in vroegere werkmethoden, zoals o.a. het Anderson Plan en het systematische plan, waren ontwikkeld. Het is gebaseerd op de ervaringen en suggesties van verscheidene zendingspresidenten en kerkleiders en werd over de gehele wereld gebruikt."

Na het aannemen van dit wereldwijde zendingsplan, daagde President David O.McKay alle Heiligen der laatste dagen uit om aan de bekeringspogingen op twee manier deel te nemen:

1. door het geven van namen van potentiële onderzoekers aan de zendingen. Dit werd het verwijzingsplan genoemd.
2. leden werden aangemoedigd om vrienden, die geen lid waren, in hun huizen uit te nodigen zodat de zendingen hen de principes van het mormonisme konden uitleggen. Dit werd een groepsvergadering genoemd.

In samenhang met dit plan vermaande de president de heiligen dat zij minstens één bekeerling per jaar moesten vinden,

Studie, gemaakt van het aantal dopen van 1959 - 1963

Een onderzoek in 1961 ingesteld onder honderd bekeerlingen in Nederland, toonde aan dat 40% daarvan door bemiddeling van leden en 60% door de zendingen in contact met de Kerk waren gekomen.

In 1962 verrichtte Don van Slooten, de toenmalige zendingspresident, een vergelijkende studie tussen doop in de Nederlandse zending en in de Nederlandse ring. Het doel van deze studie was te ontdekken, welk percentage bekeerlingen actief bleef in de Kerk. Een overzicht volgt hieronder:

	<u>Dopen</u>	<u>Actief</u>	<u>Semi-actief</u>	<u>Inactief</u>
1959	61	41%	10%	49%
1960	314	25%	9%	65%
1961	435	20%	10%	70%
1962	183	32%	14%	54%
1963	196	66%	15%	19%

De zendingspresident besloot deze studie met de volgende opmerking:

"Deze studie wijst nadrukkelijk uit, dat een werkelijke bekering noodzakelijk is alvorens tot doop over te gaan."

Om inactiviteit bij toekomstige leden tegen te gaan, stelde Van Slooten de volgende restricties voor de doop samen:

"Tengevolge van deze bevindingen eisten wij, dat de zendingen het gehele lesplan moesten onderwijzen, voordat de kandidaat kon worden gedoopt, dat de kandidaat het woord van wijsheid moest nakomen, dat hij regelmatig de kerk moest bezoeken en dat de kandidaat bekend moest zijn met de wet van tienden en zich bereid verklaarde om tiende te betalen."

Verder moedigde president Van Slooten de zendingen aan in contact met de nieuwe leden te blijven, totdat men voelde dat ze volledig in de Kerk waren opgenomen. Om het integratieproces te vergemakkelijken, werd er een serie begeleidingslessen ontworpen. Ook instrueerde hij de zendingen om hun bekeringswerk meer onder de meer ontwikkelde klassen van de bevolking te doen. De zendingspresident geloofde dat de praktijk, om het bekeringswerk voornamelijk onder de allerarmsten te doen, er de oorzaak van was dat het aantal dopen na 1961 was afgenomen.

Nederlandse emigratie

Historisch overzicht van emigratie vanuit Nederland

Historisch gezien waren de motieven van Nederlandse emigranten naar Amerika zowel sociaal, politiek, economisch als religieus. De eerste Nederlandse emigratie vond plaats in 1623, toen de Nederlandse Westindische compagnie een groep van dertig gezinnen uitzond, die zich vestigden aan de mond van de Hudson rivier. Tenslotte leefden er omstreeks 1664 ongeveer 10.000 Nederlanders in Amerika.

De volgende opmerkelijke emigratie naar Amerika vond plaats in 1846. Deze werd de nieuwe immigratie of grote migratie genoemd. De oorzaken waren gedeeltelijk sociaal en economisch, maar voornamelijk religieus.

De afgescheidenen, een in 1834 afgescheiden groep van de officiële Hervormde Kerk in Nederland, had een belangrijk aandeel in deze "nieuwe immigratie". De regering had een wet uitgevaardigd, die de Afgescheidenen verbood om met meer dan 20 leden tegelijk te vergaderen. Zij werden niet alleen in de uitoefening van hun godsdienst belemmerd, maar ook economisch gediscrimineerd.

Vóór alles was het streven van de Staat erop gericht de Afgescheidenen in bedwang te houden. Hiervoor maakte men gebruik van politiemaatregelen, geldboetes en gevangenisstraffen. Daarnaast was er het discriminatieprobleem, want de publieke opinie nam het feit, dat deze groep zich van de bestaande kerk afkeerde, zeer hoog op.

De Afgescheidenen zagen Amerika als een ontzaglijke onbewoonde uitgestrektheid. Zij geloofden ook, dat zij daar niet door religieuze beperkingen aan banden zouden worden gelegd.

Ook katholieke emigranten van Nederland bevolkten Amerika gedurende deze Nieuwe Immigratie, eveneens uit religieuze overwegingen. Zij vestigden zich voornamelijk in het district van de Fox River in Wisconsin. Ook zij hadden moeilijkheden met de Nederlandse Staat gehad. De regering had hen namelijk geen toestemming willen geven om een organisatie van bisschoppen op te richten.

"Ons werd geen toestemming gegeven een onderwijssysteem op te zetten dat in overeenstemming was met de traditionele principes van ons geloof."

Hoewel de religieuze motieven van de Nederlandse katholieken om te emigreren sterk waren, waren zij toch niet zo alles overwegend als de motieven van de afgescheidenen. Ook Nederlanders van Hervormde origine verlieten Nederland om zich in Amerika te vestigen. Deze kwamen vooral terecht in Michigan, Ohio, Illinois, Indiana, Wisconsin, Iowa, Minnesota, de Dakotas, New York en New Jersey.

In de dertiger en veertiger jaren van de negentiende eeuw veroorzaakte een economische depressie, evenals de politiek ten opzichte van de afgescheidenen een motief voor emigratie. Belastingen werden verhoogd, in het bijzonder slagers en molenaars werden zwaar belast. Het gebrek aan aardappelen in de jaren 1845 en 1846 was een nationale ramp. Vlees verdween van de tafel van de arbeidersklasse.

In 1848 nam het aantal emigranten af. Politieke veranderingen verbeterden de sociale en economische omstandigheden door het afschaffen van zware belastingen en er werden wetten opgesteld die een einde maakten aan kinder- en vrouwenarbeid. Sommigen van deze vroege Nederlandse emigranten sloten zich bij de Mormoonse Kerk aan. In de zomer van 1853 werden enkele Nederlanders die in Keokuk, Illinois, leefden in de buurt van een Mormoonse nederzetting, Nauvoo genaamd, Mormonen en begonnen hun grote trek naar Utah.

De eerste emigranten van de Kerk van de Heiligen der Laatste Dagen

Hun godsdienstzin, en niet in de eerste plaats economische motieven, bracht de Mormoonse Nederlander naar Utah. Deze emigratie die in 1863 begon, werd geïnspireerd door een religieus geloof in een goddelijk bevel om zich in Utah te verzamelen.

Mormoonse zendelingen kwamen voor het eerst in 1861 in Nederland aan. Dit was in de tijd dat de burgeroorlog over de Verenigde Staten raasde. Niettemin moedigden zendelingen bekeerlingen aan om zich in hun Zion in de Rocky Mountains te vergaderen.

In juni 1863 verlieten de eerste Nederlandse emigranten, Christina Suzanna Meyers en Cornelia Ages Nederland om naar Utah te gaan. Zij voeren vanuit Londen met het S.S. Amazone. A.W. van der Woude, één van de eerste zendelingen, die de boodschap van het herstelde evangelie in Nederland bracht, begeleidde deze eerste emigranten van Nederland naar Amerika.

Een jaar later vertrok de eerste belangrijke groep emigranten naar Zion. Deze groep bestond voornamelijk uit bekeerlingen, die vroeger tot een secte behoorden, de Zwijndrechtse Broederschap genaamd, ook werden zij wel nieuwlichters genoemd. Zij beschouwden de boodschap van de Utah-zendelingen als een vervulling van hun eigen verwachtingen. Zij waren geen gevormde theologen, maar gewone kinderen uit het volk. Stoffel Mulder, hun leider, was een

schipper, Maria Leer, hun profetes, een heel gewone vrouw. Zij stichtten een religieus-communistische broederschap.

Zij werkten voornamelijk in de jaren 1816 tot 1840, jaren van oorlog en geweld, zowel in politiek als in geestelijk opzicht. Voor dat de tijd rijp was om aandacht aan hen te besteden, waren zij reeds vertrokken. Zij werkten op hun eigen manier. Zij verhieven het geestelijk leven in een geestdodende tijd, zij verhieven hun stemmen tegen afval van het evangelie, zoals zij het verstonden, zij predikten een verheven ideaal, een navolging van Christus en realiseerden, dat in hun leven,

Eén van hen, een matroos, genaamd Timmotheus Mets, raakte met de eerste zendelingen, Schettler en Van der Woude, bekend en trad tot de Kerk toe. Later traden vijftig personen van de broederschap tot de Mormoonse kerk toe. In 1864 haalde Mets zijn familie en de ouders van zijn vrouw, de familie Heystek, over om zich aan te sluiten bij een compagnie van zestig personen, die van plan was om naar Utah te emigreren. De volgende bekeerlingen van de nieuwlichters sloten zich bij deze compagnie aan:

Van Heukelom kwamen de families Exzalto, De Heus en Van Dam, evenals twee alleenstaande personen P.Oliviver en J.van Dam;

Van Gorinchem de weduwe Tol met haar kinderen, Keetje Valk en J.Pol;

Van Werkendam de families W.Heystek en A.Kuyk, alsmede B.Keyzer en zijn dochter; Van Rotterdam de familie J.Huisman, de weduwnaar Bosch en zijn kinderen en de weduwe Mets en haar kinderen;

Uit Gelderland kwam de familie T.Bunne.

Deze compagnie Nederlands-Mormoonse emigranten verliet Rotterdam op 1 juni 1864 en vertrok via Engeland naar Utah. Zij voeren van Liverpool naar New York aan boord van het s.s. Hudson. Gedurende deze reis stierven negen kinderen en werden drie babies geboren. De dood was een gevolg van mazelen, die onopgemerkt door een Joodse familie aan boord werd gebracht. Dit werd pas drie dagen na het vertrek ontdekt.

De compagnie kwam op 19 juli in New York aan. Deze groep emigranten bereikte Salt Lake City op 26 oktober met de William Hydecopagnie. Gedurende deze tocht stierven nog twee personen.

Bijdragen van Nederlands-Mormoonse emigranten

Onder de leden van de eerste belangrijke groep Nederlands-Mormoonse emigranten bevond zich Timmotheus Mets. Hij vestigde zich op een boerderij in Morgan County, Utah, in 1865. Later begaf Mets zich in de handel en tenslotte werd hij superintendent van de Morgan Coöp (een door de Kerk gesteunde coöperatieve winkel). Dit gebeurde in 1874. In 1891 keerde Mets als zendingspresident naar Nederland terug, alwaar hij tot 1892 bleef. In die jaren werd België aan de Nederlandse zending toegevoegd.

Een ander belangrijk lid van deze groep was Dirk Bockholt. Ook hij keerde als zendingspresident terug naar zijn geboorteland. In het gewone leven was hij ambtenaar van Salt Lake county.

De volgende emigranten namen eveneens hun plaats op een waardige manier in: De gebroeders Ekker van Eureka en Mammoth, die in de vroege zeventigerjaren naar Utah kwamen, werden uitzonderlijke veefokkers;

Gerrit de Jong Jr., professor in de moderne talen aan de Brigham Young Universiteit, vertegenwoordigde de universitaire klasse van Nederlandse emigranten in de Verenigde Staten.

Gevolgen van de emigratiepolitiek op de zending en de Nederlanders

Iedere bekeerling tot de Mormoonse Kerk was een potentiële emigrant. Hoewel ook de zendelingen de leden instrueerden om in Zion te vergaderen, bleek ook in de bekeerlingen zelf een verlangen om te emigreren te groeien. Millennial Star van 22 december 1866 zegt hierover:

"Het is niet nodig om de vergadering van de broeders hier te prediken, want allen die in het Evangelie geloven en hieraan gehoorzamen, zijn klaar om hun vaderland vaarwel te zeggen en zich bij Gods volk te voegen, maar velen zijn helaas verstoken van de hiervoor noodzakelijke middelen."

Vele Nederlanders waren geïnteresseerd in het Mormonisme, omdat dit de mogelijkheid van emigratie naar de Verenigde Staten vergrootte. Dikwijls

verkeerde zij in de veronderstelling dat de Kerk de kosten hiervan op zich zou nemen. In 1866 rapporteerde Joseph Weiler, zendingspresident, dat hij was bezocht door enkele relaties, die het deden voorkomen alsof zij in de principes van de Herstelde Kerk geloofden. Na hierop wat dieper te zijn ingegaan merkte hij, dat zij weinig of niets van de principes van de Kerk wisten, maar in de veronderstelling verkeerden dat de Kerk hen zou laten emigreren. Zij zouden een beter leven in Utah hebben, maar ik gaf hen te verstaan, dat de Kerk op deze manier geen zaken deed. Weilers verwanten leefden in Heukelom. Hij had gehoopt vele bekeerlingen tot de Kerk in deze plaats te kunnen vinden. Later gaf een brief van een emigrant uit Heukelom een verslag van de omstandigheden in Salt Lake City. Hij schreef, dat als hij 's-morgens opstond, hij dacht dat er lichte sneeuw was gevallen. Hij beschreef hoe hij ontdekt, dat een laag zout, die die nacht vanuit de grond was opgestegen, de aarde bedekte. Verder schreef hij dat hij de helft van wat hij verdiende, aan de Kerk moest afstaan. Ook werd er een tiende gevraagd voor het dorsen van het graan, een tiende voor het malen en dan nog een extra tiende. Toen deze brief in Heukelom werd gelezen, toonde niemand meer interesse in de leerstellingen van de Kerk. Ondanks dergelijke moeilijkheden gingen de zendelingen door met het prediken van de leerstellingen van de vergadering van Zion. Hoewel het vele bekeerlingen ontbrak aan de middelen om te emigreren waren zij toch na jaren van sparen in staat naar Utah te vertrekken. De verslagen tonen aan dat van 1861 tot 1879 169 bekeerlingen door de zendelingen werden gedoopt. In diezelfde periode vertrokken 202 Nederlanders naar de Verenigde Staten. Deze statistische gegevens tonen aan dat gedurende de eerste achttien jaar van de zendingsgeschiedenis het aantal emigraties en dopen gelijke tred hield.

De tachtiger en negentigerjaren, een nieuw tijdvak van Nederlandse emigratie

Van 1880 tot het begin van de negentiger jaren nam de emigratie van zowel mormonen als andersdenkenden toe. Tussen 1893 en 1898 echter verminderde het aantal mormoonse emigranten en nam het aantal niet-mormoonse emigranten toe. Wellicht was dit een gevolg van de financiële depressie in Amerika. Een andere factor was de Spaans-Amerikaanse oorlog in de jaren 1897-1898. Daarna nam de emigratie weer toe.

Er zijn vele redenen te noemen, o.a. de vergaderingspolitiek van de kerk, die als oorzaken van het grote aantal emigranten in de laatste jaren van de negentiende eeuw mogen worden verondersteld. Eén van die redenen was ook de bevolkings toename in die jaren. Ook de economische depressie mag als reden worden aangenomen. Daartegenover stond dat in Amerika de graanproduktie toenam. als gevolg hiervan vonden vele arme boeren en arbeiders het maar het beste om te emigreren. Verder werd Amerika dichterbij Nederland gebracht door de vestiging van de Holland-Amerikalijn in 1873. Stoomschepen vormden een directe verbinding tussen Rotterdam en New York. In 1885 ontstond er grote concurrentie tussen verschillende stoombootmaatschappijen, welke de prijs van transport naar de Verenigde Staten tot het belachelijke bedrag van tien of twaalf dollars verlaagde. In dit nieuwe tijdvak van Nederlandse emigratie ondernam de Mormoonse Kerk stappen om de leden aan te moedigen en te helpen om naar Zion te emigreren. In 1885 raadde de zendingspresident John W.F. Volker de heiligen aan om een emigratiefonds te stichten. Hij adviseerde de leden om 10 cent per persoon per week opzij te leggen voor het emigratiefonds.

Verandering in de emigratiepolitiek

Bij de eeuwwisseling waren om en nabij zeshonderdvijftig leden van de Kerk van Nederland naar Amerika geëmigreerd. In diezelfde perioden doopten de zendelingen 1950 bekeerlingen.

In het begin van de twintigste eeuw introduceerden de autoriteiten van de Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen een nieuwe emigratiepolitiek.

Leiders van de Kerk uit Salt Lake City bezochten de Nederlandse zending en instrueerden de Heiligen om in Nederland te blijven. Francis M. Lyman, lid van de raad van twaalfen, bracht de nieuwe politiek in 1903 tijdens een conferentie in Rotterdam ter sprake:

"Wij wensen dat u hier in Nederland blijft. Wij wensen dat hier priesterschap blijft. U bent geboren en opgegroeid in Nederland en als u

weggaat, zal het moeilijk zijn om terug te keren. Wij willen ook dat de zusters in Nederland blijven."

Sommige leden hadden al het besluit genomen om naar Amerika te vertrekken. Elder Lyman sprak zijn misnoegen uit over onbedachtzame emigratie en adviseerde deze leden om de raad van de presiderende broeders te vragen over vertrek naar Utah.

De autoriteiten in Salt Lake City stuurden instructies naar de zendingspresident William T. Cannon, dat de leden eerst op de proef moesten worden gesteld alvorens te emigreren, zodat zij in staat zouden zijn om aan de verleidingen en moeilijkheden weerstand te bieden en niet tussen de wal en het schip zouden raken na hun aankomst in Utah.

De redenen voor deze nieuwe politiek waren tweezijdig:

1. het versterken van de kerk in Nederland
2. de leden helpen om onnodige beproevingen te vermijden, die vele emigranten in Utah onder ogen moesten zien.

Kerkleiders vertelden de Heiligen dat er geen efficiënter manier was om het evangelie te prediken, dan door middel van grote, actieve wijken.

In het jaar na de introductie van deze nieuwe politiek nam het aantal emigranten af. Dit was echter slechts een tijdelijk verschijnsel. Daarom legden de autoriteiten van de Kerk in 1910 nogeens de nadruk op de emigratiepolitiek van de Kerk:

"We leggen er nog eens extra de nadruk op dat het tegen de principes en het advies van de autoriteiten van de Kerk is dat mannen hun vrouwen en kinderen verlaten om naar Amerika te emigreren."

De autoriteiten benadrukten nogeens de moeilijkheden van emigratie. Zij memoreerden dat de wetten van het land streng waren, dat vele beproevingen op het pad van de emigrant kwamen zoals de noodzakelijkheid om een nieuwe taal te leren, de moeilijkheden bij het vinden van werk en de ervaring had ook geleerd Odat vele Nederlanders in Amerika hun verwanten misten.

Emigratie sinds de eerste wereldoorlog

Na de eerste wereldoorlog herleefde de emigratie zowel voor Heiligen der Laatste Dagen als niet-mormonen een korte tijd. Dit duurde echter niet lang. De Verenigde Staten beperkte het aantal emigranten tot 3.153 jaarlijks bij de emigratiewet van 1924. Dit veroorzaakte een sterke daling van het aantal emigranten. In 1923 vertrokken 180 leden en 3.783 niet-mormonen naar Amerika, maar in 1924 vertrokken er slechts 25 mormonen en 1753 niet-mormonen. Na 1929 nam de emigratie af ten gevolge van de economische depressie in de Verenigde Staten. Het laagste punt werd in 1933 bereikt toen geen enkele heilige emigreerde en slechts 174 niet-mormonen. Tengevolge van deze verlaagde emigratie werden de takken van de Kerk in Nederland meer stabiel. De zendingspresident interpreteerde dit als een overgangperiode in de Nederlandse zending.

Vóór de depressie vertrokken praktisch alle leden naar Amerika, ondanks de politiek van de Kerk. Toen evenwel de gevolgen van de depressie werden ondervonden, waren velen die hun naam reeds bij het Amerikaanse consulaat op een lijst hadden laten plaatsen, niet meer in staat hun plannen ten uitvoer te brengen. Vele leden dachten dat vrienden en verwanten in Amerika wel de middelen voor hun vertrek zouden verschaffen, maar ook de Verenigde Staten waren in een staat van recessie:

"In gevallen, waarin een deel van de familie al reeds in Amerika is, is het vanzelfsprekend dat de rest hen wenst te ontmoeten. Velen echter volgen het advies op om te blijven waar zij zijn en te helpen om de lokale takken op te bouwen. Langzamerhand begint het gedrag van de heiligen te veranderen. Het is hun duidelijk gemaakt, dat er in Utah erg moeilijk aan werk is te komen, alsook in de rest van Amerika en dat vele emigranten erg zijn teleurgesteld. De autoriteit wordt in handen van plaatselijke leiders gesteld. Dit versterkt de indruk dat de heiligen hier moeten, blijven."

In 1936 waren er 129 emigranten. Het jaar daarop slechts 33. Deze verlaging nam toe tot 1939. Toen brak de tweede wereldoorlog uit. Gedurende deze oorlog verliet geen enkele mormoon Nederland.

Emigratie sedert de tweede wereldoorlog

Na de tweede wereldoorlog volgde een nieuwe toevloed van Nederlandse emigranten naar Amerika en Canada. In 1946 emigreerde geen enkele heilige en slechts 355 niet-mormonen. Na het einde van de oorlog ontstond er een sterke toename van het aantal emigranten. In 1947 emigreerden 160 mormonen en 2936 niet-mormonen. Tengevolge van het ondervonden lijden gedurende de oorlog, verlangden vele Nederlanders te vertrekken. Velen probeerden ook hun economische positie te verbeteren door zich in andere landen te vestigen. Ook de Nederlandse regering stimuleerde het emigreren na de oorlog. In 1950 werd door de regering een actief emigratiebeleid op touw gezet om hulp te verlenen aan hen die wensten te emigreren. In 1952 werd een emigratiewet aangenomen. Deze wet beloofde aan iedereen die wenste te emigreren in de noodzakelijke kosten hiervan bij te dragen. De voornaamste reden voor deze wet was de slechte economie tengevolge van overbevolking:

"De regering is van oordeel, dat door het geven van een mogelijkheid om ergens anders in de wereld een nieuw leven te beginnen en de emigrant in staat te stellen zijn mogelijkheden te ontwikkelen -iets dat in het eigen land niet mogelijk is, zij een bijdrage levert die niet alleen de emigranten en Nederland zelf bevoordeelt, maar ook het ontvangende land, welks algemene welvaart wordt bevorderd door de invloed van deze emigranten."

De bevolking van Nederland was toegenomen van 5.2 miljoen in 1900 tot 11,7 miljoen in 1962. Gedurende deze jaren was de bevolking met gemiddeld 140.000 per jaar toegenomen. De regering voelde, dat als zij de emigratie niet zou aanmoedigen, de bevolking zou toenemen tot 14.3 miljoen in 1980. In verband hiermede vond de regering emigratie wenselijk. Tussen 1945 en 1962 emigreerden 390.000 Nederlanders met regeringshulp. De meeste van deze emigranten vestigden zich in Canada, Australië en de Verenigde Staten. De emigratiewet van 1952 veroorzaakte het vertrek van vele heiligen uit Nederland. Ondanks de pogingen van Mormoonse leiders om emigratie tegen te gaan, veroorzaakte dit een groot verlies aan plaatselijke leiders en ervaren leden. Met uitzondering van de oorlogsjaren, waarvan geen verslagen bestaan, werden tussen 1907 en 1954 door de zendingen 6684 bekeerlingen en 1615 kinderen gedoopt. In diezelfde periode werden tweehonderdvijfenzeventig leden geëxcommuniceerd en waren er 7076 die stierven of emigreerden. Dientengevolge werd de groei in Nederland sinds 1907 tot 1000 leden beperkt. Le Grand Richards, een lid van het Quorum van de twaalf apostelen, vermeldde dat emigratie de zending danig bemoeilijkte in de ontwikkeling van het ledental en het leiderschap:

"De zending heeft enkele handicaps, veroorzaakt in eerste instantie door het feit, dat de Nederlandse regering wil betalen voor haar inwoners, die wensen te emigreren naar andere landen, omdat Nederland zelf overbevolkt is. Het resultaat is dat er slechts een paar honderd leden meer zijn dan 43 jaar geleden. Met andere woorden, het aantal emigranten is praktisch gelijk aan het aantal bekeerlingen, zodat het erg moeilijk is om praktisch leiderschap in de zending te ontwikkelen."

Hernieuwde aankondiging van non-emigratiepolitiek

In de vijftiger jaren werd het onderwerp emigratie een moeilijk punt onder de heiligen in Nederland. Toen het eerste presidentschap Donovan van Dam, zendingspresident van 1952 tot 1956, naar Nederland stuurde, adviseerde het hem om de kerkleden aan te moedigen in de zending te blijven. Er waren twee redenen voor deze politiek:

1. het lokale leiderschap in de zending moest worden ontwikkeld en
2. zij wensten dat de zendingen opgebouwd zouden worden, zodat ringen zouden kunnen worden georganiseerd.

In hetzelfde jaar dat de nieuwe zendingspresident in Nederland aankwam, werd de emigratiewet door de Nederlandse regering aangenomen. In het jaar daarop, 1953, herhaalde het eerste presidentschap van de kerk de boodschap om niet te emigreren. Zij zond een officiële brief aan de zendingspresident, waarin werd

vermeld dat er geen verandering kwam in de opvattingen van de Kerk betreffende emigratie.

President Van Dam meldde met betrekking tot deze brief:

"Wij ontvingen een zeer uitvoerige brief van het eerste presidentschap van de Kerk, waarin ons wordt gevraagd om emigratie van de heiligen naar de Verenigde Staten tegen te gaan en hen te beïnvloeden om in Nederland te blijven om te worden getraind om leiders in de Kerk te worden. Door in Nederland te blijven zult u zendingswerk doen en er aan medewerken dat de Kerk in Nederland zal groeien."

De zendingspresident ontving in 1953 twee brieven, die hem instrueerden om emigratie zoveel mogelijk af te raden. De autoriteiten in Salt Lake City instrueerden hem om de leden aan te moedigen in hun eigen plaatsen te blijven en te helpen om de gemeenten van de zending te versterken. Eén van deze brieven bevatte de volgende tekst:

"Het is de bedoeling van de Kerk om alles te doen wat maar mogelijk is om te voorzien in de behoefte aan tempels over de gehele wereld, zodat de leden de gelegenheid krijgen de zegeningen van de tempelverordeningen te ontvangen, ook als zij in hun eigen omgeving blijven. Hierdoor zal het mogelijk zijn dat in de kortst mogelijke tijd het Woord des Heren zal worden bewaarheid, dat het evangelie zal worden verspreid onder alle naties, tongen en volkeren."

Deze twee brieven waren kennelijk het gevolg van het passeren van de Refugee Relief Act van 1953 door het Congres van de Verenigde Staten. Kerkautoriteiten voelden dat het passeren van deze wet in het hart van de leden het verlangen zou kunnen doen ontstaan naar de Verenigde Staten te emigreren. Een nieuwsblad in Den Haag vermeldde in haar kolomen dat de Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen had gewaarschuwd tegen emigratie. De verslaggever meldde dat de Kerk streng tegen emigratie waarschuwde en gaf een uittreksel van deze brief:

"Daarom zeggen wij nog eens nadrukkelijk dat de Kerk niet kan voorzien in sponsors, huis of werk. Het wordt steeds moeilijker om werk in Amerika te vinden. Het is zeer twijfelachtig of iemand er economisch beter op wordt door naar Amerika te emigreren. Vele Nederlanders, die onlangs zijn geëmigreerd zijn ontevreden met hun situatie in Amerika."

President Van Dam berichtte, dat leden van de Kerk het bericht van de non-emigratiepolitiek slecht hadden ontvangen. Hij meldde dat hij helaas weinig verandering in de houding van de leden kon ontdekken en dat slechts weinigen besloten in Nederland te blijven. Emigratie bleef de groei van de zending en de ontwikkeling van het leiderschap bemoeilijken. Meestal emigreerden juist de meest geschikte leden.

Emigratie roomde constant het aanwezige leiderschap af, waardoor de oudere priesterschap overbleef. Deze konden echter niet in de open plaatsen worden aangesteld:

"Velen van de oudere priesterschapleden hebben hun staatsburgerschap verloren door verkeerde politieke activiteiten gedurende de oorlog. Zij kunnen geen officiële functies krijgen en kunnen ook niet emigreren. Tot nu toe hebben wij ons afgevraagd of zij geschikt kunnen worden geacht om het plaatselijke leiderschap over te nemen."

Deze verkeerde politieke activiteit van sommige priesterschapsdragers bestond uit het intreden in een nationaal-socialistische organisatie, bekend als N.S.B. Deze groep sympatiseerde met de Nazi Partij en steunde deze in de oorlog. Vele Nederlanders waren tot deze partij togetreden om werk te vinden, teneinde hun gezinnen van de hongerdood te redden.

Factoren die de emigratie beïnvloedden

Verscheidene factoren hadden gedurende de geschiedenis van de Nederlandse zending invloed op de toename van het aantal emigranten zowel onder de mormonen als onder niet-mormonen. Financiële depressie beperkte dikwijls emigratie:

"Het feit dat het aantal Nederlandse emigranten in de crisisjaren van 1857, 1873 en 1897 scherp afnam, wijst op een begrijpelijke terugtrekking om de moeilijkheden, die hen in Amerika in een periode van financiële depressie wachtten, onder ogen te zien."

Ook in de oorlogsjaren nam de emigratie af.

In 1861, het eerste jaar van de Burgeroorlog, waren er slechts 283 emigranten, in 1871, tijdens de Frans-Pruisische oorlog 993, in 1897 en 1898, gedurende de Spaans-Amerikaanse oorlog waren er respectievelijk 890 en 767 emigranten.

Tussen 1820 en 1949 verlieten 265.539 Nederlanders hun vaderland. In vergelijking met de emigratie van andere Europese landen, was het aantal Nederlandse emigranten relatief klein:

de Duitsers voerden met een totaal van 6.119.937 de lijst aan.

Daarna kwamen de Italianen met 4.764.480, de Ieren met 4.611.643, de Russen met 3.343.889 en de Engelsen met 2.743.252. Zweden leverde 1.225.930 emigranten, Noorwegen 812.693, Denemarken 339.524 en Griekenland 439.402.

Rapporten van het United States Bureau of the Census toonden aan dat er in 1850 geen Nederlanders in Utah leefden, er waren er 12 in 1860, 122 in 1870, 141 in 1880, 254 in 1890, 523 in 1900, 1392 in 1910, 1980 in 1920, 2325 in 1930, 1857 in 1940, 2336 in 1950 en 8127 in 1960.

De statistieken van 1950 tonen aan dat Utah tiende was op de lijst van Staten van de Verenigde Staten met in het buitenland geboren Nederlandse inwoners.

Gedurende de 105 jaar zendingsactiviteit in Nederland (1861 - 1966) emigreerden 6529 van de 14.307 bekeerlingen. Deze cijfers illustreren dat ongeveer 50% van het totale ledental in Nederland is geëmigreerd.

Sinds 1959 is de emigratie van leden van de herstelde kerk afgenomen. Dit werd gedeeltelijk veroorzaakt door de voltooiing van de Londen Tempel in 1958. De inwoners van Nederland, die lid waren van de Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen, behoeften nu niet meer te emigreren om naar een tempel te kunnen gaan. Andere factoren welke hielpen om de emigratie onder de mormonen te beperken waren:

1. de vestiging van de Hollandse ring in 1961
2. het bouwprogramma van de Kerk in Nederland, dat startte in 1962.

Samenvatting en conclusies

In 1861 arriveerden Paul Schettler en Anne Wiegers van der Woude in Nederland en begonnen het Evangelie onder de Nederlanders te propageren. Van der Woude doopte de eerste bekeerlingen, drie inwoners van Broek, op 1 oktober 1861. Van 1861 tot 1863 doopten de eerste zendelingen drieëndertig bekeerlingen en vestigden de eerste congregatie van de Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen in Amsterdam. Sedert de pogingen van de eerste zendelingen in 1861 dienden 4665 zendelingen hun Kerk in Nederland. Deze elders slaagden er in ongeveer 14.307 bekeerlingen te dopen.

Op 1 november 1864 werden de taken van de Kerk in Nederland afgescheiden van de Zwitsers-Duitse zending en werd bekend als de Nederlandse Zending.

In de eerste twintig jaar kende het zendingswerk in Nederland slechts weinig vooruitgang. Dit werd gedeeltelijk veroorzaakt door de taalmoeilijkheden, tegenwerking en gebrek aan kerkelijke literatuur.

In 1880 kwam er echter een keerpunt. Toen nam de oppositie tegen de Kerk af en was er omtrent het Mormonisme voldoende gepubliceerd om de Nederlanders zover te krijgen naar de zendelingen te willen luisteren. Een bijdrage tot dit nieuwe succes werd geleverd door het feit dat de zending meer in het Nederlands begon te publiceren. In deze tijd vertaalden en publiceerden de zendingspresidenten het Boek van Mormon en andere boeken van de Kerk.

In de 105 jaar van het Mormoonse bekeringswerk bleken de bedreigingen van het gepeupel, de oppositie van de overheid en de pers juist hulpmiddelen voor publiciteit en begrip. De ondervonden tegenwerking van die zijden gaven aan de Kerk de impuls om tractaten, pamfletten en boeken in het Nederlands te publiceren. In de negentiende eeuw moedigden de Mormoonse zendelingen de bekeerlingen aan om zich in hun Zion de Rocky Mountains te verenigen.

De eerste Nederlands Mormoonse emigranten scheepten op 1 juni 1864 in voor Amerika. In de eerste jaren van 1900 veranderden de leiders in Salt Lake City hun politiek en raadden de leden in Nederland aan om daar te blijven om de vertakkingen van de Kerk te helpen versterken en om te helpen het Mormonisme in eigen land te verbreiden. Niettemin emigreerden toch nog 6529 bekeerlingen naar de Verenigde Staten, Australië en Canada. Dit aantal bedroeg ongeveer 50% van

het totale bestand aan dopelingen van 1861 tot 1966. Het was niet eerder dan halverwege de 20e eeuw dat de emigratie aanzienlijk afnam. Einde 1966 waren er in totaal 7.300 Heiligen der Laatste Dagen in Nederland. De invloed van de twee wereldoorlogen op de Mormoonse Kerk in Nederland illustreert dat oorzaken van buitenaf, zowel politiek sociaal als economisch, hun effect hadden op de activiteiten en ontwikkeling van de zending. In beide oorlogen werden kerkeigendommen vernietigd, Amerikaanse zendelingen teruggetrokken en nam het aantal dopelingen af. Na het beëindigen van beide oorlogen was er aanzienlijk verlies van plaatselijk leiderschap door emigratie. In de tweede wereldoorlog slopen verkeerde praktijken de Kerk binnen. Dit illustreert de noodzaak van het contact met de President van de Kerk, de profeet des Heren en andere bevoegde Kerkautoriteiten.

Vier gebeurtenissen hielpen bij het vormen van een positief aanzien van de Mormoonse Kerk in Nederland gedurende het naoorlogse tijdperk:

1. de introductie van het kerkelijke welvaartsplan
2. het bezoek van President David O McKay
3. het bezoek van het Mormoonse Tabernakel Koor
4. de officiële erkenning van de Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen door de Nederlandse regering.

Deze gebeurtenissen mondden uit in de organisatie van de Hollandse Ring, een regionale administratieve eenheid. Ook ontving de Kerk in deze periode pro-mormoonse publiciteit van de zijde van de massa-media zoals televisie, radio en pers.

Deze studie van de geschiedenis van de Kerk in Nederland illustreert dat invloeden zowel van binnenuit als van buitenaf hun weerslag kunnen hebben op de groei en ontwikkeling van de Kerk in Nederland. Sedert de tweede wereldoorlog zijn er vier verschillende plannen ontworpen voor het bekeringswerk. Deze plannen verbeterden de mogelijkheden van de zendelingen om meer effectief zendingswerk te doen.

De Nederlandse zending had drie primeurs in de wereldomvattende ontwikkeling van de Mormoonse Kerk:

1. de eerste niet-Engels sprekende zending
2. de eerste niet-Engels sprekende ring
3. de eerste ring van de Heiligen der Laatste dagen op het Europese vasteland.

De toekomst van het mormonisme in Nederland

In de honderd en vijf jaar van Mormoonse activiteit in Nederland is het aantal Nederlandse leden relatief klein gebleven.

Dit wijst er op wat de toekomst van de Kerk in Nederland zal brengen, tenzij er invloeden van buitenaf zullen optreden die de Nederlanders meer ontvankelijk zullen maken voor de boodschap van het Herstelde Evangelie.

President Van Slooten heeft opgemerkt dat zulke gunstige veranderingen nu (1967) op komst zijn:

"Het is heel goed mogelijk dat de veranderingen, die op het ogenblik in andere kerken plaatsvinden, zoals bijvoorbeeld in de Katholieke Kerk, zullen resulteren in een ander standpunt ten opzichte van de Mormoonse Kerk en het Herstelde Evangelie. Vooralsnog neem ik aan dat er een langzame maar gestage groei in de Kerk in Nederland zal zijn. Deze groei zal worden veroorzaakt door vele factoren: emigratie, tempelbouw, vestiging van ringen enz."

Bijlage 1

Lijst van Nederlandse zendings-presidenten

Paul Augustus Schettler	1861 - 1862	
Anne Wiegers van der Woude	1862 - 1863	
Samuel Mets	1863 - 1864	
Joseph Weiler	1864 - 1867	
Francis A.Brown	1867	
Marcus Holling	1867 - 1869	
Jan F.Krumperman	1869 - 1871	
Sybren van Dyk	1871 - 1874	
Plaatselijke ouderlingen	1874	
Dirk Bockholt	1874 - 1875	
Peter J.Lammers	1875 - 1877	
Johannes Hansink	1877	
Bernhard H.Schettler	1877 - 1878	
Frederik Peters of Peterson	1878 - 1880	
Sybren van Dyk	1880 - 1882	(tweede maal)
Zwier W.Koldewyn	1882	
Peter J.Lammers	1882 - 1884	(tweede maal)
Zwier W.Koldewyn	1884 - 1885	(tweede maal)
John W.F.Volker	1885 - 1889	
Francis A.Brown	1889 - 1891	(tweede maal)
Timothy Mets	1891 - 1892	
Alfred L.Farrell	1892 - 1893	
Edwin Bennion	1893 - 1895	
Asa W.Judd	1895 - 1896	
George S.Spencer	1896	
Frederick Pieper	1896 - 1897	
Alfred L.Farrell	1897 - 1900	(tweede maal)
Sylvester Q.Cannon	1900 - 1902	
Willard T.Cannon	1902 - 1905	
Jacob H.Trayner	1905 - 1906	
Alexander Nibley	1906 - 1907	
Sylvester Q.Cannon	1907 - 1909	
James H.Walker	1909	
Brigham G.Thatcher	1909 - 1911	
Roscoe W.Erardly	1911 - 1913	
Thomas C.Hair	1913	
LeGrand Richards	1913 - 1916	
John A.Butterworth	1916 - 1920	
John P.Lillywhite	1920 - 1923	
Charles S.Hyde	1923 - 1926	
John P.Lillywhite	1926 - 1929	(tweede maal)
Frank I.Kooyman	1929 - 1933	
T.Edgar Lyon	1933 - 1937	
Franklin J.Murdock	1937 - 1939	
J.Schipaanboord Jr.	1939 - 1946	
Cornelius Zappey	1946 - 1949	
John P.Lillywhite	1949 - 1952	(derde maal)
Don W.Rapier	1952	
Donovan Van Dam	1952 - 1956	
Rulon J.Sperry	1956 - 1960	
J.Henry Volker	1960 - 1962	
Don van Slooten	1962 - 1965	
Dale R.Curtis	1965 -	

Bijlage 2

Jaar	Dopen	Zendelingen	emigranten	leden
1861	6	2	-	6
1862	15	2	-	21
1863	12	3	2	33
1864	50	1	60	25
1865	5	3		23
1866	14	3	21	18
1867	7	3	19	35
1868	6	1	3	9
1869		1	26	
1870			geen verslagen	
1871		1	geen verslagen	
1872	12	1	2	42
1873	22	1	21	43
1874	12	1	18	37
1875	11	1	geen verslagen	48
1876	13	1	geen verslagen	
1877	9	1	13	144
1878	1	1	17	
1879		1	geen verslagen	
1880	16	1	geen verslagen	
1881	16	1	9	78
1882	18	1	2	78
1883	38	2	3	75
1884	16	1	2	97
1885	13	1	2	110
1886	39	2	3	137
1887	90	2	28	206
1888	106	3	42	255
1889	77	7	52	280
1890	84	2	62	310
1892	84	7	31	424
1893	95	8	13	493
1894	80	8	7	545
1895	115	10	25	627
1896	146	9	21	997
1897	123	28	23	1090
1898	202	28	33	1262
1899	278	30	78	1562
1900	159	32	46	1664
1901	234	25	69	1905
1902	221	25	110	2045
1903	147	36	147	2024
1904	171	32	90	2054
1905	184	47	100	2121
1906	204	42	116	2199
1907	279	69	135	2374
1908	240	75	89	2543
1909	242	80	118	2722
1910	306	79	58	2898
1911	202	74	82	2911
1912	200	59	91	2882
1913	199	63	122	2960
1914	176	10	85	2966
1915	128	11	110	2930
1916	101	12	40	2981
1917	89	15	40	2951

Jaar	Dopen	Zendelingen	Emigranten	Leden
1918	85	12	118	2830
1919	104	9	57	3006
1920	54	27	97	2943
1921	231	35	64	3087
1922	234	36	66	3006
1923	306	68	180	2965
1924	230	66	25	2985
1925	92	60	25	3187
1926	133	63	37	3770
1927	189	57	64	3329
1928	181	68	69	3442
1929	116	53	116	3580
1930	50	47	104	3568
1931	53	53	92	2631
1932	43	40	4	2516
1933	30	30	0	2542
1934	29	29	1	2550
1935	40	31	15	2561
1936	72	28	129	2635
1937	64	40	33	2589
1938	55	53	13	2740
1939	34	50	8	2845
1940	21	0	0	2855
1941	43	0	0	2886
1942	48	0	0	2900
1943	70	0	0	2940
1944	48	0	0	2963
1945	45	0	0	3008
1946	190	56	0	3198
1947	258	115	160	3095
1948	226	131	209	3447
1949	184	166	378	3631
1950	396	190	500	??
1951	269	151	271	3157
1952	357	68	230	3428
1953	184	40	189	3419
1954	112	70	221	3321
1955	164	96	207	3307
1956	200	105	100	3295
1957	237	108	200	3442
1958	240	107	100	3855
1959	175	112	70	3950
1960	709	121	52	4581
1961	922	168	0	2732
1962	440	184	18	2825
1963	344	191	9	2999
1964	195	166	0	3231
1965	161	148	0	3453
1966	202	171	0	4006
Totaal	14307	4665	6529	

Bijlage 3

Nederlandse Emigranten naar de V.S. van 1861 tot 1966

Jaar	Emigranten	Jaar	Emigranten
1861	283	1918	944
1862	432	1919	1098
1863	416	1920	5187
1864	708	1921	6493
1865	779	1922	1990
1866	1716	1923	3150
1867	2223	1924	3783
1868	345	1925	1723
1869	1134	1926	1753
1870	1066	1927	1733
1871	993	1928	1843
1872	1909	1929	1742
1873	3811	1930	2738
1874	2444	1931	1143
1875	1337	1932	231
1876	855	1933	174
1877	591	1934	186
1878	608	1935	374
1879	753	1936	342
1880	3340	1937	646
1881	8597	1938	698
1882	9517	1939	1259
1883	5249	1940	2097
1884	4198	1941	823
1885	2689	1942	139
1886	2314	1943	77
1887	4506	1944	71
1888	5845	1945	50
1889	6460	1946	355
1890	4326	1947	2936
1891	5206	1948	3999
1892	6141	1949	3330
1893	6199	1950	3148
1894	1820	1951	3153
1895	1388	1952	3153
1896	1583	1953	3136
1897	890	1954	3136
1898	767	1955	3732
1899	1029	1956	3270
1900	1735	1957	2993
1901	2349	1958	2997
1902	2284	1959	3090
1903	3998	1960	3035
1904	4916	1961	2969
1905	4954	1962	3073
1906	4946	1963	3016
1907	6637	1964	2828
1908	5946	1965	3132
1909	4698	1966	3130
1910	7534		
1911	8358		
1912	6619		
1913	6902		
1914	6321		
1915	3144		
1916	2910		
1917	2235		

OPMERKELIJKE GELOOFSVERSTERKENDE VOORVALLEN IN NEDERLAND

Genezing door Joseph F. Smith

President Joseph F. Smith arriveerde op 8 augustus 1906 in Rotterdam. Kleine Jan, de elf jaar oude zoon van zuster H.S. (Jans volle naam was Jan Johannes Roothoff), leed sinds vele jaren aan ontstoken ogen. Gewoonlijk waren zij vuurrood en deden hem veel pijn. Op het laatst kon hij bijna niet meer zien en het was onmogelijk voor hem om de school te bezoeken.

Toen hij hoorde dat de Profeet des Heren Rotterdam zou bezoeken, zei hij tegen zijn moeder: "Van alle zendelingen heeft de Profeet de grootste kracht. Ik geloof, dat indien u mij naar de vergadering wil brengen, mijn ogen beter zullen worden, als de Profeet mij in de ogen wil zien."

Zijn verzoek werd ingewilligd en hij werd naar de vergadering gebracht. Toen de vergadering was afgelopen, stond President Smith bij de deur om iedereen de hand te schudden. Toen kleine Jan met zijn met verband afgedekte ogen langs hem kwam, nam President Smith hem bij de hand en sprak hem vriendelijk aan. Hij tilde het verband een beetje op en keek met medelijden in de ogen van de kleine jongen. Daarna zei hij enkele woorden in het Engels, die het kind niet kon verstaan.

Op weg naar huis zei Jan: "Moeder, mijn ogen zijn beter, want ik voel geen pijn meer en ik denk dat ik weer goed kan zien."

Later ging Jan naar Utah, waar hij in Salt Lake City woonde, en behalve een lichte bijziendheid, had hij normale ogen.

Een ongewone doopdienst

Door de gemeente Den Haag zou op 8 maart 1907 een doopdienst in Scheveningen worden gehouden. Het weer was erg stormachtig en het zag er naar uit, dat het onmogelijk zou zijn om hieraan uitvoering te geven. Onverschrokken verzamelde men zich echter toch op het strand, waar men in gebed ging.

Na het gebed kwam de maan achter de wolken vandaan, de wind nam af en de dienst kon zonder moeilijkheden worden gehouden, hoewel de golven op enige afstand danig te keer gingen.

1924: een opvallende doopdienst

Zondagmorgen, winterdag, koud sneeuw en niet erg bemoedigend weer. We gingen naar de rivier, die wij als doopplaats hadden uitgekozen. In mijn hart had ik het gevoel, dat het nou niet bepaald een beste dag was. Toen de ouderlingen, die zouden dopen, echter in het water afdaalden, verscheen aan de hemel een lichtbaan, die de wolken scheidde. Het hield op met sneeuwen en op de plaats waar de ouderling met zijn kandidaat stond, viel een straal licht op de beide personen die in het water waren afgedaald. Het licht bleef schijnen tot alle kandidaten waren gedoopt en verdween pas weer toen de laatste dopeling uit het water kwam. Toen begon het ook weer te sneeuwen.

Ik was ontroerd en voelde dat God glimlachte en Zijn goedkeuring hechtte aan hetgeen er was gebeurd.

Genezing van de vrouw van de eerste ringpresident in 1956

Zuster Arie D. Jongkees van Rotterdam Noord was begin oktober geopereerd aan een darmobstructie. De dag na de operatie kreeg zij een embolie en gedurende enkele dagen was zij levensgevaarlijk ziek. De embolie verdween, maar haar gezichtsvermogen was aangetast. Er werden door de zendelingen en de leden van de ring speciale vastendiensten gehouden en vele gebeden werden voor haar opgezonden. Op Kerstmis was zij volkomen blind en zij en haar echtgenoot waren volkomen ontmoedigd.

Op de morgen na Kerstmis knielden zij samen in gebed neer. Broeder Jongkees zei dat hij nog nooit met zoveel kracht gebeden had en groot vertrouwen had in het geloof van zijn vrouw. Zodra zij hun gebed hadden beëindigd wendde zuster Jongkees zich tot haar man en zei opgewonden: "Ik kan je gezicht zien, ik kan zien, ik kan zien!!"

President Rulon J. Sperry en zuster Sperry bezochten haar op 30 december en zij kon hen de kleur van hun kleren vertellen en zei dat zij de tranen in hun ogen zag.

Wonderen door geloof komen nog steeds voor.

Bijlage 5

Zendelingen die stierven tijdens hun verblijf in Nederland

1899: Elder Joseph Hogan verdronk tijdens het zwemmen in de Rijn nabij Arnhem op 6 augustus.

1900: Elder Adolph Keilholz stierf aan een hartattack op 25 januari.

1906: Elder Melvin Hugh Walker stierf op 29 april aan de pokken in Groningen. De Nederlandse Regering gaf geen toestemming om het lichaam naar huis te sturen. Dientengevolge werd zijn lichaam op het Groningse kerkhof begraven.

Ook elder Abraham J.Gould stierf aan pokken. Hij stierf op 14 mei en werd naast Walker begraven.

Op 1 juli werd een herdenkingsdienst gehouden. Gedurende het inwijdingsgebed zag een zuster van de Groningse gemeente de geesten van Walker en haar oom bij het open graf staan. Zij waren door licht omgeven en voor het gebed was beëindigd, zag zij hen in een bundel licht opstijgen. Het licht verflauwde en verdween met hen.

1908: Elder John LeRoy Tripp stierf op 14 april 1908 aan een ontsteking aan de ingewanden. Hij was pas twee maanden op zending.

1914: Elder Hugh R.Woolley stierf op 7 februari 1914 op het zendingsbureau aan hart- en nierkwalen.

1922: Elder Albertus Rond stierf op 15 september.

1923: Elder Lafayette T.Hatch stierf plotseling aan een ernstige suikerziekte op 25 september.

1946: Elder Gerrit Arie Jongejan, zending in Rotterdam, stierf op 3 november tengevolge van klierziekte.

1951: Lillian Dahlsrud Lillywhite, vrouw van de zendingspresident, stierf aan een hersenbloeding.

Bijlage 6

Geraadpleegd materiaal:

Boeken:

James B.Allen and Richard O.Cowan:
Mormonism in the Twentieth Century
Brigham Young University Extension, 1964

Adriaan J.Barnauw
The, Pageant of Netherlands History
New York: Tongmans, Green and Co., 1952

The Making of Modern Holland
New York: W.W.Norton and Co., 1944

Albert E.Bowen
The Church Welfare Plan
Salt Lake City: Deseret Sunday School Union, 1946

Peter Brecklayer:
Holland's House
Haarlem: Jon Enschede and Sons, 1939

Carter, Kate B.
Our Pioneer Heritage, Vol. VIII
Salt Lake City: Daughter of Utah Pioneers. 1965

Spender J.Cornwall
A Century of Singing
Salt Lake City: Deseret Book Co., 1958

William Griffes
Young People's History of Holland
Boston and New York: Houghton, Mifflin and Co, 1903

Andrew Jenson
Encyclopedic History of the Church of Jesus Christ of Latter-day Saints
Salt Lake City, Utah: Deseret News Press, 1941

Andrew Jenson
Latter-day Saints Biographical Encyclopedia, 4 vols.
Salt Lake City, Utah: Jenson Historical Co., 1901

Juggernaut Over Holland
New York: Columbia University Press, 1941

Bartholomew Landheer
The Netherlands
Los Angeles and Berkely: University of California 1943

Henry S. Lucas
Dutch Immigrant Memoirs and Related Writings
Assen: Van Gorcum and Co, 1955

Henry S.Lucas
Netherlanders in America
Ann Arbor: University of Michigan Press, 1955

John Lothrop Motley
The Rise of the Dutch Republic Vol. I
New York: Harper and Brothers, 1855

Arnold Mulder
Americans from Holland
New York: J.B.Lippencott Co., 1947

B.H.Roberts
Comprehensive History of the Church of Jesus Christ of Latter-day Saints, Vol.
V
Salt Lake City Utah: Deseret News Press, 1900

Joseph Fielding Smith
Essentials in Church History
Salt Lake City: Deseret Book Co., 1963

Joseph Smith
History of the Church
Vol. IV, Salt Lake City, Utah: Deseret News Press, 1960

The Message of the Restoration.
European Mission:
The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints. 1961

Warren John Thomas
Salt Lake Mormon Tabernacle Choir goes to Europe
Salt Lake City: Deseret News Press, 1957

Amry van den Bosch
Foreign Policy since 1815
The Hague: Netherlands, 1959

Amry van den Bosch
The Neutrality of the Netherlands during the World War
Michigan: William B.Eordman's Publishing Co., 1927

Bertus Harry Wabeke
Dutch Emigration to North America 1624 - 1960
New York: Netherlands Information Bureau, 1944

Henry Smith Williams
The Historian's History of the World, Vol. XIV
London and New York: Hooper and Jackson, 1908

Paul Zumther
Daily Life in Rembrandt's Holland
New York: The MacMillan Co., 1963

Tijdschriften, pamfletten en nieuwsbladen

Conference Report

De Ster, 1896 - 1966

Digest of the Kingdom of the Netherlands
The Hague: Netherlands Government Information Service, 1963

Dutch Unroll Carpet for LDS Singers,
Salt Lake Tribune (August 31, 1955) p. 15

Europe say Thanks, Improvement Era, XLIX (March 1946), 131

Full House Greets Choir in Amsterdam
Deseret News (August 31, 1955) p. 1a

Het Mormonisme
Deseret Evening News (August 20, 1902) P.4

Holland "Knickerbocker Weekly (September 25, 1944)

Improvement Era XLIX (October 1966), 865

Frank Jax "As I saw the Church in Holland",
Improvement Era, XLIX (June 1946), 372

Latter-day Saints Millennial Star, Liverpool, England

"LDS Mission Worker Home" Salt Lake Tribune (July 24, 1920) p.5

"Letter from Holland Gives Assurance that Elders are being well treated"
Deseret Evening News (June 19, 1918), p.3

Edgar Lyon "Land Marks in the Netherlands Mission"
The Improvement Era, XXXIX (September, 1936), 546

Messages from the Missions
Improvement Era, XVI (February 1913), 386

Messages from the Missions, Improvement Era, XVIII (April 1915) 551

Franklin J. Murdock
"A Church-built Chapel in The Netherlands"
Improvement Era, XL (December, 1937) 732

News Digest from Holland
The Netherlands Information Service, July 19, 1966

Rupert Ravsten "In Holland's rainy Lowlands"
Improvement Era, XXXI (December, 1927), 161

LeGrand Richards "Home from Netherlands"
Deseret Evening News (July 11, 1916), p.5

George S. Spencer "Healed by faith"
Deseret Evening News (December 5, 1896), p. 12

"The European War in Retrospect"
Newsweek XXV (May 14, 1945), 36

"The Netherlands Mission" Diamond Jubilee, 'Salt Lake City, 1936

"The Work in Holland" Deseret Evening News (December 11, 1893) p.4

Times and Seasons, Vol. II, Nauvoo, Illinois, 1841, 570

United States Census of Population
United States Department of Commerce-Bureau of the Census, 1850-1960

Samuel Van Volkinburg and Eyon Kaskeline
"The Netherlands"
Colliers Encyclopedia, XVII (Crowell Collier and MacMillan Inc., 1966). 313

Ongepubliceerd materiaal

Annual Report on Netherlands Mission
In Historian's Office, Church of Jesus Christ of Latter-day Saints, Salt Lake City, Utah

Diary of Hoyt W. Brewster, M.S.

Marvin Hill "An Historical Study of the Life of Orson Hyde, Early Mormon Missionary and Apostle from 1805 - 1852" (unpublished Master's Thesis, Department of Religion, Brigham Young University, 1961)

Journal of John W.F. Volker, M.S.

Journal of Joseph Weiler, M.S. In Historian's Office
Church of Jesus Christ of Latter-day Saints, Salt Lake City, Utah

Journal of Sybren Van Dyk M.S. In Church Historian's Office,
Church of Jesus Christ of Latter-day Saints, Salt Lake City, Utah

Antwerp Conference History M.S.

In Historian's Office, Church of Jesus Christ of Latter-day Saints,
Salt Lake City, Utah

"Groningen Conference History, M.S.
In Historian's Office, Church of Jesus Christ of Latter-day Saints.
Salt Lake City, Utah

"Liege Conference History" M.S.
In Historian's Office, Church of Jesus Christ of Latter-day Saints.
Salt Lake City, Utah

Utrecht Conference History, M.S.
In Historian's Office, Church of Jesus Christ of Latter-day Saints,
Salt Lake City, Utah

Latter-day Saint Journal History M.S. In Historian's Office,
Church of Jesus Christ of Latter-day Saints, Salt Lake City, Utah

Letter from Jacob Schipaanboord to Cornelius Zappey, October 12,
1945. Among personal papers in possession of Adriana Zappey

Letter to Joseph Fielding Smith from LeGrand Richards, September 23, 1959.
In Church Historian's Office, Church of Jesus Christ of Latter-day Saints,
Salt Lake City, Utah

Letter to President David O. McKay and Counselors, Joseth F. Smith and
Twelve from Spencer W. Kimball, October 7, 1955. In Historian's Office,
Church of Jesus Christ of Latter-day Saints, Salt Lake City, Utah

Memorandum from Netherlands Mission March 28, 1952
In Netherlands Mission file in Church Historian's Office, Church of Jesus
Christ of Latter-day Saints, Salt Lake City, Utah

Netherlands Mission History, M.S. In Historian's Office,
Church of Jesus Christ of Latter-day Saints, Salt Lake City, Utah

Netherlands Mission Quarterly Report, M.S. In Historian's Office,
Church of Jesus Christ of Latter-day Saints, Salt Lake City, Utah

The Netherlands Centennial, March, 1961

Cornelius Zappey "Dutch Saints send Seventy Tons of potatoes to Germany"
M.S. Among personal papers in possession of Adriana Zappey

[Op band opgenomen interviews]

Jacob Oenes, May 15, 1967
Donovan van Dam, May 4, 1967
J. Henry Volker, September 2, 1966
Adriana Myer Zappey, May 7, 1967